ISSN 1300-4158

AYLIK KÜLTÜR SANAT DERGİSİ • YIL:11 • NİSAN'2001 • 1.000.000 TL. (KDV DAHİL)

insancıl

2001 / 04

İNSAN KENDİ TARİHİNDEN UTANACAK

ORTADOĞU'DA MEVCUT KRİZLER: NE YAPABİLİRİZ?

KÖLE

KİŞİLİKLİLİK VE KİŞİLİKSİZLİK KONUSUNDA KENDİMLE KONUŞMA

İNSANCILI YAŞATMAK

İKİNCİ YENİ VE CEMAL SÜREYA

OYUNCULAR MESLEK BİRLİĞİ KURULURKEN

CENGİZ GÜNDOĞDU SAHİPSİZ EŞEKTİR

İÇİNDEKİLER

Cengiz GÜNDOĞDU	İNSAN KENDİ TARİHİNDEN UTANACAK	1
Noam CHOMSKY	ORTADOĞU DAKİ MEVCUT KRİZLER NE YAPABİLİRİ.	3
	(Çeviren: Sibel oZBUDUN)	
Afşar TİMUÇİN	KİŞİLİK VE KİŞİLİKSİZLİK KONUSUNDA KENDİMLE KONUŞMA	13
Sedat UMRAN	CANAN'IN GoZLERİNE oVGU (ŞİİR)	15
İsmet ALICI	ŞAŞKINLIK. BOŞLUK. ÇARESİZLİK	16
	IKINCI YENİ VE CEMAL SUREYA	
H.Selma KALKAN	İMGE (ŞİİR)	23
Afşar TİMUÇİN	GoÇEBENİN TURKUSU (ŞİİR)	24
Berrin TAŞ	KOLE	25
Muhammed GÜZEL	ŞİİRLER	28
Mustafa GÜLBAY	CENGİZ GuNDOĞDU ASLA KUDUZ BIR iT OLAMAZ OLSA OLSA	29
	SAHIPSIZ BIR EŞEKTIR	
Öztürk TATAR	AY'A KIZDIM (ŞİİR)	31
Mehmet ESATOĞLU	OYUNCULAR MESLEK BİRLİĞİ KURULURKEN	32
İlhan YÜCE	YABANCILAŞMA KISKACINDA İNSAN MANZARALARI (I)	34
Halidun ŞEN	oĞRENMEDEN DuŞuNENLER	38
İlhan Kemal KAPLAN	ÇOCUKLAR GoRMESİN (ŞİİR)	40
Hayri ERDOĞDU	SELA	41
Mustafa TURAN	DuĞuN (ŞİİR)	42
Server ACIM	YENİDEN MERHABA	43
	İNSANCIL A MEKTUP	44
Cengiz GÜNDOĞDU	YILDIZ GuNCESI	45
Deniz TURAL	PALAMUT AĞACI (ŞİİR)	48

İnsancıl'a gönderilen ürünler geri verilmez

Sahibi
BERRİN TAŞ

Kurum Yazmanı
ŞADİYE GÜLE

Kapak Tasarımı
YUSUF ASLAN

Genel Yayın Yönetmeni
CENGİZ GÜNDOĞDU

Sanat Danışmanı
MEHMET ESATOĞLU

Ofset Hazırlık
DENİZ SARAÇ

Yazı İşleri Sorumlusu
YILMAZ ELMAS

Baskı
ILICAK MATBAASI

Adres: Küçükparmakkapı, İpek Sok. Zafer Han No.10 Beyoğlu-İstanbul
Tel./Fax. (0212) 249 80 19 E-mail: insancil@insancil.com
Atölye Adres: İstiklal Cad. Mustafa Katip Çelebi Mah. Tel Sk. No.20/4 Beyoğlu - İstanbul

SAYI: 126 **ABONE KOŞULLARI** **ISSN 1300-4158**

Yurtiçi yıllık abone bedeli: 12.000.000 TL.
Yurtiçi ödemeler için
T.İş Bankası Cağaloğlu-İstanbul Hesap No. 1095 437905
Posta Çeki: 666043

Yurtdışı yıllık abone bedeli: 225 DM. ya da 125 $
Yurtdışı ödemeler için
T.İş Bankası Ataköy-İstanbul 1137 30100317 9305 (Mark Hesabı)

Ödemeler Berrin TAŞ adına yapılacaktır.

İNSAN, KENDİ TARİHİNDEN UTANACAK

Cengiz GÜNDOĞDU

Herhangı bir olayı, yalnızca dıştan anlatmayı, olayı yalnızca dıştan çözümlemeyi yeterli bulmuyorum. Ne demek istediğimi bir örnekle anlatayım. 1877-1878 Osmanlı-Rus savaşını tarihlerde okuyoruz. Bu tarihle bize Osmanlı'nın yenilgisini anlatıyor. Buna dıştan anlatım diyorum. O tarihlerde biz bu savaşta insanlar ne çekti, insanların başına ne geldi, bunu bilmiyoruz.

Bir olayda insanın neler çektiğini, başına neler geldiğinin anlatımına da içten anlatım diyorum.

1877-1878 Osmanlı-Rus savaşının içten anlatımını *Zağra Müftüsünün Hatıraları*'nda görüyoruz (*).

Zağra Müftüsü, Hüseyin Raci Efendi, Ruslar Zağra'ya girdikten sonra olanları şöyle anlatır, *"Ailemle hanemize kapanmış bekleşir, sanki can alıp vermekle uğraşır idik. Bir ara gaflet basıp oturduğum yerde biraz uyuyakalmışım. Komşunun kapısını, Bulgarların göstermesi üzerine Kazaklar, daha doğrusu intikamcı Bulgarlar kırmakta iken beni uyandırdılar.*

Ev halkı ağları, titreşir, kimi can korkusu ile bayılır, bazısı şaşırmış kendini kuyuya atmaya çalışır.

Irz ve can telaşı ile derhal hepsini samanlığa çıkarıp, samanların içine sakladım.

Komşudaki gürültü ve silah sesleri ilerleyip kadın ve çocukları acı acı bağrıştılar. Bu sesleri duyunca dizlerim kesildi yere düştüm, öldürüldüler düşüncesiyle kendimi kaybettim.

İşte bir olayın içten anlatımı.

Şimdi bugüne geliyorum. Türkiye'nin içinde düşürüldüğü bunalım, hep dıştan, teknik açıdan anlatılıyor. En azından tarihe not düşmek için, bunun içten anlatımını, bunalımın bizi, insanı nasıl etkilediğini anlatmam gerekiyor.

Ortalık daha karışmadan Güngör Uras, *Milliyet*'de "çok kişi varını yoğunu kaybecek" diye yazdı. Bu yazıyı okudukta içimi sıkıntı bastı. Güngör Uras açıkça uyarıyordu, bir yerden bir vurgun gelecekti ama, nerden, nasıl, ne zaman.

O sıkıntıyla, küçülme kararı aldık. *İnsancıl*'ın hem sayfa sayısını, hem baskı sayısını azaltalım dedik. Azalttık. Bir bunalım çıkarsa, en az yıkımla kurtulacağımızı düşündük.

Ağır aksak geçiyordu günler. İşte o günlerin birinde, öğle zamanı, MGK toplantısında Çumhurbaşkanıyla Başbakan arasında kavga çıktığını, Başbakanın toplantıdan ayrıldığını öğrendim. Bunu duydukta kafama kalas düşmüş gibi oldum. "Eyvah" dedim, "şimdi hapı yuttuk."

Olanları biliyorsunuz. Dağ taş yuvarlandı. Biz altında kaldık. Dolar fırladı, kağıt fiyatları fırladı. Kimi kişiler, bir gecede milyar çarpı milyara el koydu. Bu sırada bir tanıdık 100 dolar borcunu nasıl ödeyeceğini düşünüyordu sapsarı yüzle.

İnsancıl için aldığımız küçülme kararı geçersiz olmuştu.

Ter içinde dakikada değişen kararlar alıyordum. Bu kararların hangisini uygularsam uygulayayım, en sonunda beni bir köşede kıstırıp öldüreceklerdi. Ama ben postu pahalıya deldirecektim.

Şunu düşünüyordum. Fabrika kuran, üretim yapan sermayedar, işçinin artı değerini alır. Ama mal üretir. Peki, bir gecede paradan para kazanan n'apıyor. Bunlar Aristoteles'e göre insan değildir. Bana göre de öyledir.

Siyasal erk bunları toplum dışına çıkartacağına toplumu, bu insanların eline verdi. Bunlar şimdi bizle oynuyor. Oturduğu yerden insanın birkaç kuruşuna el koyuyor.

Bu tür eyleme filozof İbn Bacce hayvani eylem der. İşte bu eylem tepti *İnsancıl*'ı. Ağzımızın tadı tuzu kalmadı. Ağzı, gırtlağı yaralı, kanamalı bir hasta gibiydim.

Canımı sıkan, tadımı tuzumu kaçıran tabii *İnsancıl*'ın tekmelenmesiydi. Ama daha çok şu canımı sıkıyordu. Biz insanlar, nasıl olmuştu da bu hayvanı topluluğun içine düşmüştük. Ama yakınmanın yararı yok. Hayvani topluluğun içindeyiz.

Hayvani toplulukta bir ayağım buzların içinde donarken, bir ayağım alevlerle yanıyordu.

Donarken yanıyordum.

İşte bu ortamda kimi arkadaşların ittirmesiyle *İnsancıl* harekete geçti. Ama hayvani eylemler devam ediyor. Önemli olan *İnsancıl*'ın harekete geçmesi değildir. Önemli olan hayvani toplulukta nasıl yaşanacak.

İbn Bacce, yargısız, hekimsiz bir toplum düşler. Bunun hemen kurulamayacağını bildiğinden, hay-

vani topluluğa düşen insanların, hayvani topluluktan ayrı, insani bir toplum kurmalarını önerir.

Şimdi bunu düşünüyorum. Acaba insani bir toplum kurabilir miyiz. Buna, evet, diyorum, kurabiliriz.

Biliyorum, bir düş bu. Şimdi bu düşle yaşıyorum. Kısa bir süre sonra kırılıp dökülecegimi biliyorum...

Hep böyle yaşadım. Hep böyle oldu.

İnanıyorum ama, birgün insanın, insani bir toplum kuracağına. Tek bir kişinin bile horlanmadan, ezilmeden, sömürülmeden yaşadığı bir toplum kuracak insan.

İnsan başaracak bunu.

O toplumda belki hekimler olacak. Ama yargıçlar, mahkemeler, hapishaneler, kesinlikle olmayacak.

Hayvani toplumun bütün kurumları yerlebir olacak. İnsan, kendi tarihinden utanacak, bu utanç, hayvani eylemleri önleyeccek.

Başaracak bunu insan.

Bizler... insanca yaşayanlar geleceğin o güzel toplumu için bitek topraklarız.

* Hüseyin Raci, *Zağra Müftüsünün Anıları*, Baskıya Hazırlayan Ertuğrul Düzdağ, Tercüman 1001 Temel Eser, İstanbul (Tarihsiz)

İNSANCIL ATÖLYESİ ETKİNLİKLERİ

- Dünya Emekçi Kadınlar Günü için hazırlanan Şiir Dinletisi 15-16-17 Mart tarihlerinde **İnsancıl Atölyesi**'nde sunuldu. Şiir Dinletisi 18 Mart'ta Kartal Eğitsen 5.Şubede yinelendi. Dinletide, kadının çeşitli durumlarını anlatan 36 şiir vardı. Şiirleri, Ebru AKTEL, İsmet ALICI, Pelin İSTANBULLUOĞLU, Hilal SOYDAN, Türkan SÖNMEZ, Berrin TAŞ okudular.

- 27 Mart Dünya Tiyatrolar Günü nedeniyle 27 Mart Salı günü **İnsancıl Atölyesi**'nde bir dizi etkinlik yapıldı.

- Felsefe Grubu'nun Thales'ten Demokritos'a kadar verdiği seminerler bitti. Seminerleri şu arkadaşlar verdi: Kuzey ÇELİK, Korkut KÖSEOĞLU, Cevat ÖZTÜRK, Bahar ÜSTÜN, Faruk ÜSTÜN. Ayrıca Dr. Yeşim ÇELİK Antik Dönemde Tıp üstüne bir seminer verdi.

ORTADOĞU'DAKİ MEVCUT KRİZLER: NE YAPABİLİRİZ?*

Noam CHOMSKY
Çev. Sibel ÖZBUDUN

Finallerin arifesinde bu kadar çok insan konferansa katılabiliyorsa, MIT standartlarını gevşetiyor olmalı.

Orta Doğu krizi acaba ne kadar tehlikeli? BM'nin bir özel görevlisi var; Norveçli Roed-Larson. Birkaç gün önce İsrail'in Filistin toprakları ablukasının büyük acılara yol açtığı ve bölgesel bir savaşı tetikleyebileceği konusunda uyarılarda bulundu.

Ablukadan söz ettiğine dikkat edin. Cinayetlerden ve diğer vahşetten söz etmiyordu. Ve bu konuda haklı. Abluka hayatî bir taktik. ABD yönetimindeki "barış" süreci, bazıları çok küçük yüzlerce tecrit Filistin mahallesinin İsrailli işgal kuvvetlerince abluka altına alınıp boğulabileceği anlamına geldiğinden, abluka çok etkili olabilir. Burada barış süreci denen şeyin temel yapısı bu. Dolayısıyla abluka son derece etkili olabilir. Ve abluka ABD ve İsrail için son derece duyarlı bir taktiktir ve bu ikisi her zaman yanyana durmaktadır. Israil'in yaptığı her şeyi ABD izni ve genellikle destek ve yardımıyla yaptığını aklınızdan çıkarmayın.

Abluka uygulanan dehşetlerin, Washington ya da Batı'yı (ki bu da özde Washington demek) bir şeyler yapmak zorunda bırakacak kertede görünür hale gelmesini engellemeye yönelik bir taktiktir.

Geçmişte hatalar oldu ve ABD'yle İsrail kuşkusuz bunlardan ders çıkardılar. Örneğin 1996'da, Şimon Peres Lübnan'a bir başka saldırı başlatarak çok sayıda insanı öldürüp yüzlerce/binlerce kişiyi yurdundan sürdüğünde, bir sakınca yoktu ve ABD ve Clinton onu desteklediler; ta ki Cana'daki BM kampı bombalanıp kampta kalan yüzün üzerinde mülteci öldürülene dek. Clinton bu saldırıyı önce onayladı; ancak uluslararası tepkiler yükseldiğinde geri adım atmak zorunda kaldı ve Israil ABD zorlamasıyla operasyona son verip çekildi. Bu kaçınacağınız bir hatadır. Aranızda diplomaside görev alacak olanlar bu tür hatalardan kaçınmak isteyecektir. Cinayetler düşük düzeyli, ölçülü olmalıdır ki uluslararası tepki olmasın. (Gülüşmeler). Aynı şey bir yıl kadar önce, Eylül'de de oldu; 25 yıldır güzel güzel süren ABD destekli Doğu Timor katliamı nihayet öylesine kontrolden çıktı ki, ülke neredeyse tümüyle yerle bir olduktan sonra Clinton Endonezyalı generallere oyunun bittiğini söylemek zorunda kaldı ve onlar da anında çekildiler. Evet, bunlardan kaçınmak istersiniz.

Bu vakada baş sayfaları vuran öldürme olaylarını kabaca NATO bombardımanı öncesi Kosova düzeyinde tutma yolunda açık bir çaba gösterilmektedir.Gerçekte şu an öldürmelerin düzeyi tam da budur, dolayısıyla öykü bir şekilde arka planda kalmaktadır.

Tabii Kosova hikayesi farklı bir durumdu. O zamanlar propagandanın gerekleri farklıydı. Öldürmeler oldukça benzer koşullardaydı ve Sırp tepkisinin düzeyi İsrail'in işgal altındaki topraklardakiyle aynıydı. (O zaman da sınır ötesinden saldırılar vardı; Hizbullah Celile'den saldırılarda bulunuyormuş gibi). O zamanlar propagandanın gerekleri farklıydı, dolayısıyla olay bir soykırım olarak sunuldu. İyi dizayn edilmiş bir propaganda sistemi bu tür ayırımları yapabilir. Dolayısıyla o zaman soykırım olarak nitelenen şey, şimdi dikkate değmeyen ve haklı bir misilleme olarak gösterilmekte.

Bir süre daha sürdürülmesi beklenebilecek genel fikir, taktiklerin suikast; çok, ama çok sayıda insanın yaralanması (hem de ağır yaralanması - çoğu sonradan ölecek ama bu fark edilmeyecek); açlık (BM'ne göre şu an 600 000 kişi açlıkla karşı karşıya, ama bu da eşiğin altında kalıyor); sokağa çıkma yasakları (Hebron gibi yerlerde haftalar süren günde 24 saatlik sokağa çıkma yasakları sürüyor; birkaç yüz İsrailli yerleşimci ellerini kollarını sallaya sallaya sokaklarda dolaşırken, nüfusun geri kalan kesimi, on binlerce insan ev hapsinde; haftada ancak birkaç saat dışarı çıkmalarına izin veriliyor) sınırlandırılmasıdır.

Yüzlerce mahallede tecrit ve benzerleri, acıların Batı tepkisinden kaçınabilecek bir eşikte tutulmasıdır. Ve bu, insanların dayanabileceklerinin bir sınırı olduğu ve sonunda vaz geçecekleri yolundaki, akla yakın varsayım üzerine kuruludur.

Ama bu kitlesel vahşete karşı daha duyarlı olan Arap dünyasında bir sorun var ve her an patlayabilir; Roed-Larson tam da bu konuda uyarıda bulunuyor. Arap dünyasındaki yönetişim son derece kırılgandır; özellikle de kritik petrol üreticisi bölgelerde. Herhangi bir halk huzursuzluğu ABD işbirlikçilerinin son derece kırılgan olan yönetimini tehdit edebilir; ABD'nin bunu kabul etmesi mümkün değil. Dahası bu durum, petrol monarşilerinin yöneticilerinin, dünyanın belli başlı enerji rezervleri üzerindeki ABD denetimi çerçevesini tehlikeye düşürecek tarzda (özellikle bir süredir yaptıkları gibi İran ile) ilişkilerini düzeltme yönünde adımlar atmasına yol açabilir.

1994'de Clinton'un Ulusal Güvenlik Danışmanı Anthony Lake, soğuk savaş sonrası Orta Doğu için dönemin paradigması dediği şeyi betimlemişti. Paradigma "çifte kuşatma"ydı; İran ve Irak kuşatma altında

tutulacaktı; ancak çifte kuşatma stratejisinin devamına, esas olarak Oslo sürecinin devamına, İsrail ile Araplar arasında göreli bir barış ortamı sağlanmasına bağlıydı. Bu sürdürülemezse, çifte kuşatma da sürdürülemez ve bölgenin denetimine yönelik ABD siyasası ciddi bir tehlikeye düşer. Bu, şimdiden gerçekleşmiştir.

İki yıl önce, Aralık 1998'de ABD ve İngiltere Irak'ı bombaladığında bu, BM Güvenlik Konseyi dahil dünya kamuoyunun açık ve dolayımsız tepkisiyle karşılaşmıştı. Bombalamanın tam da Güvenlik Konseyi'nin Irak'ın denetlenmesi konusunda acil bir oturum düzenlediği bir ana denk düşürüldüğünü anımsayın, tam oturum başlarken ABD ve İngiltere'nin bombardımana başladığı duyurulmuştu. Bu ve öncesindeki olaylar Arap dünyası ve başka yerlerde son derece olumsuz tepkilere yol açmış ve özellikle Suudi monarşisinin, ama yanı sıra diğerlerinin de İran'la ilişkileri düzeltme yolunda göze görünür adımlar atmasına yol açmıştı. O günden bu yana İran'ın tutumunun bir ölçüde kabul gördüğüne ilişkin belirtiler vardır ve bölgede Batılı (kastedilen öncelikle ABD'dir) devletlerden bağımsız bir stratejik ittifak oluşturulması gereğinden söz edilmektedir. Bu, ABD'nin kabul etmesi güç bir durumdur ve çok tehlikeli sonuçlara yol açabilir.

Dahası, üstüne üstlük, bölge ülkeleri, özellikle de İran ve Suriye İsrail'e ulaşabilecek füzeleri denemektedirler. ABD ve İsrail yalnızca füzeler üzerine değil, aynı zamanda Arrow füzesavar sistemi üzerinde de çalışmalar yürütüyorlar. Silahlanma bu düzeyde olunca, gerilimler kolayca patlak verip apansız ve beklenmedik tarzda gelişmiş silahların kullanıldığı bir savaşa yol açabilir ve böylesi bir savaş da kolayca çığırından çıkabilir.

Pekala, durum ne kadar tehlikeli? Yakın zaman önce emekli olmuş bir başka uzmana, General Lee Butler'a dönelim. Clinton döneminin en yüksek nükleer ajansı STRATCOM'un Stratejik Komuta'sının başındaydı. Birkaç yıl önce adına Orta Doğu denilen düşmanlıklar kazanında bir ulusun yüzlerce nükleer silahla donanmasının diğer ulusların da aynı şeyi yapmasına, yeni kitle imha silahları geliştirmesine yol açacağını, bunun da çok tehlikeli sonuçlara yol açabilecek bir patlayıcı olduğunu yazmıştı. Bu ulusun destekçisinin dünyanın gözünde öngörülmez ve denetim dışı, irrasyonel ve aşırı talepkâr, kendini böyle göstermekte de ısrarlı bir kabadayı devlet olarak görülmesi, durumu daha da tehlikeli kılmaktaydı. Gerçekte, Clinton döneminde Stratejik Komuta, en yüksek düzeyde, ABD'nin, dünyayı korkutacak şekilde irrasyonel, talepkâr ve denetimdışı bir görüntü sergilemesi gerektiğini duyurmuştu. Böyle de yapıyor. Ve ABD stratejisinin çekirdeğini nükleer silah kullanımı oluşturmaktadır; buna nükleer silahsızlanma anlaşmasını imzalamış nükleer-olmayan devletlere karşı ilk kullanım hakkı da dahildir. Bu öneriler başkanlık talimatlarına dönüştürülmüştür; Clinton dönemi başkanlık talimatları burada fazla gürültü kopartmıyor, ama doğal olarak, özsavunu amacıyla kendi kitle imha silahlarını oluşturmaya yönelen dünya tarafından gayet iyi anlaşılmaktadırlar. Ancak bu projeler ABD istihbaratı ve üst düzey ABD analizcileri tarafından izleniyor. İki yıl kadar önce Harvard profesörü Samuel Huntinton prestijli Foreign Affairs dergisine yazdığı bir makalede, dünyanın büyük bölümünün ABD'yi ulusal varlıklarını tehdit eden tehlikeli bir kabadayı devlet olarak gördüğünü belirtmekteydi. Dünyaya ABD endoktrinasyon sistemi çerçevesi dışında bakarsanız, bu, şaşırtıcı değildir. Bu, belgelerden dahi gayet akla yakındır, hele ki eylemlerden; ve dünyanın büyük bölümü durumu böyle görmektedir ve bu durumu daha da tehlikeli kılmaktadır.

Orta Doğu'nun yakın tarihi birkaç uyarı daha sunuyor. Örneğin, mevcut bağlamda son derece kritik hale gelmiş bir duruma değineceğim: İsrail'in Arap ordularını, Arap devletlerinin, özellikle de Mısır'ın ordularını bozguna uğrattığı ve şu an işgal altında olan toprakları ilhak ettiği Haziran 1967 savaşından söz ediyorum Bu, şimdi olan bitenleri hazırlayan olaydır. O zamanlar Sovyetler Birliği vardı ve çatışkı savaşa yol açacak kadar ciddileşmişti -tüm öykünün sonu olabilecek bir nükleer savaş. Savunma Bakanı Robert McNamara sonradan, "lanet olası savaşa o kadar yaklaşmıştık ki," diyecekti. Haziran savaşının sonunda, Başkan Kosigin'in, savaş istiyorsanız, savaşabiliriz dediği yolunda sıcak haberler geliyordu. Doğu Akdeniz'de Rus ve ABD donanmaları karşı karşıya gelmekteydi.

Bir başka şey daha var. ABD casus gemisi USS Liberty'ye bir İsrail saldırısı düzenlendi ve 35 denizci öldü, gemi de batırıldı. Liberty kendisine kimin saldırdığını bilmiyordu. Saldırganlar kılık değiştirmişti. Bağlantı kesilmeden önce Napoli'deki 6. Filo Karargâhı'na haber iletebilmişlerdi; saldırganın kimler olduğunu karargâhtakiler de bilmiyordu. Saldırganlara karşı nükleer başlıklı Fantomları gönderdiler; çünkü ellerinde nükleer olmayan Fantom yoktu ve kimi bombalayacaklarını da bilmiyorlardı -Rusya mı, Mısır mı, kim olursa. Pentagon uçakları son anda geri çağırdı. Ama yalnız başına bu olay dahi nükleer bir savaşa yol açabilirdi.

Tüm bunların son derece tehlikeli olduğu bilinıyor Çoğu, olasılıkla İsrail'in Golan Tepeleri'ni ele geçirme planıyla ilintiliydi; ateşkesten sonra bunu yaptılar da. Ve ABD'nin bunu önceden bilmesini istemiyorlardı, çünkü kendilerini engellemesinden kaygı duymaktaydılar; bütün bu olayların gerisinde olasılıkla bu yatmaktadır. Belgeler yayınlanmadı, bu nedenle yalnızca spekülasyon yapabiliriz; olasılıkla hiç yayınlanmayacaklar da. Her neyse, durum öylesine uğursuzdu ki, büyük devletler olan bitene bir nokta koymanın daha hayırlı olacağına karar verdiler ve büyük bir hızla Güvenlik Konseyi'nde toplanarak Kasım 1967'de diplomatik çözüm için bir çerçeve sunan BM 242 sayılı kararı imzaladılar. 242 sayılı kararın ne olduğuna biraz yakından bakmakta yarar var. Şimdi o zaman olduğundan biraz farklı. Bu konudaki bilgiler teknik olarak açık olmakla birlikte pek bilinmiyor ve genellikle çarpıtılıyor; bu nedenle ne olduğuna dikkat edin. Dilersenız kontrol edebilirsiniz.

242 sayılı kararın ana fikri tam geri çekilme karşı-

lığında tam barıştı. İsrail işgal ettiği topraklardan çekilecek, Araplar ise onunla barış yapmayı kabul edeceklerdi. Ancak geri çekilmenin küçük ve karşılıklı uyarlanmaları içerebileceğine dair küçük bir dipnot vardı; örneğin bir hat ya da kıvrım düzlenebilirdi, vb. Ama siyasa buydu ve bu ABD siyasasıydı; ABD inisiyatifi altında yürütülüyordu. Evet, çekilme karşılığı barış. 242 sayılı kararın tümüyle "redci" olduğuna dikkat edin.

Terimi kısmen standart-olmayan, ırkçı-olmayan bir anlamda kullanıyorum. Genellikle tümüyle ırkçı anlamda kullanılır. Redciler İsrail'in ulusal kendi yazgısını belirleme hakkına karşı çıkanlardır. Ama tabii ki, çekişen iki ulusal grup vardır ve redci terimini nötr, yani standart-olmayan bir anlamda, Filistin haklarının inkârını da içerecek bir tarzda kullanıyorum. Bu terminoloji ABD'nde asla kullanılmaz; kullanılamaz da. Kullanılsa, ABD red cephesinin önderi haline gelecektir ki, bu da kabul edilmez bir durumdur. Dolayısıyla terim her zaman ırkçı bir anlamda kullanılmaktadır. Şu halde, şimdi normal kullanımdan sapıyorum.

BM'nin 242 sayılı kararı tümüyle redciydi. Filistinlilere hiçbir şey sunmuyordu. Bu şekilde halledilmesi gereken bir mülteci sorunundan söz etmenin dışında onlara hiç gönderme yapmamaktaydı. Bu kadar. Bunun dışında, devletlerarası bir anlaşma olarak kurgulanmıştı. Devletler, İsrail'in topraklardan tamamen çekilmesi bağlamında tam barış anlaşmalarına ulaşacaklardı. BM 242 buydu. İlerlemeden önce, bölgedeki yerel halklar, İsrailliler ve Filistinliler için kriz, belirgin biçimde çok vahimdir. Hızla kitle imha silahlarının kullanıldığı bir küresel savaşa tırmanabilecek bir bölge savaşına yol açabilir; bunun sonuçlarını insan düşünmek dahi istemiyor; ve bu her an olabilir.

İkinci olarak ABD'nin rolü çok anlamlıdır. Bu tüm dünyada her zaman geçerlidir; ama 50 yıldır (daha da gerilere gider, ama açıkça 50 yıldır) yüksek düzeyli planlarda ABD planlamasının çekirdek unsuru sayılan Orta Doğu için daha da doğrudur. 50 yıl öncesine dayalı belgelerden aktaracak olursak, Orta Doğu "bölgenin stratejik bakımdan dünyanın en önemli bölgesi", "devasa bir stratejik güç kaynağı", "dünyanın en zengin ekonomik ödülü" olarak tanımlanmaktadır; ve o gün bugündür aynı minvalde süregelmektedir. ABD vazgeçmeyecektir. Nedeni gayet basit. Burası dünyanın en önemli enerji rezervleridir; ve yalnızca söz konusu devasa kârlar nedeniyle değerli sayılmaz, burayı kontrol altında tutmak, baştan beri bildiğimiz aşikar nedenlerden dolayı başkalarının eylemleri üzerinde veto gücü sağlamaktadır. Dolayısıyla bu, asli önemde bir konudur. Yarım yüzyıldır, ABD askeri ve stratejik planlamasının ana ilgi alanını oluşturmaktadır. Körfez bölgesi, belli başlı enerji rezervlerinin bölgesi, öteden beri ABD'nin, üsleri Pasifik'den Azor'lara, dünyanın büyük bölümüne yayılan büyük müdahale kuvvetlerinin hedefi olagelmiştir; bu durumun, Körfez bölgesini hedefleyen müdahale kuvvetleri için destek üsleri olan tüm bu bölgeler için sonuçları bulunmaktadır; Hint Okyanusu dahil. Ve bu, şimdilerde en azından İngiltere'de, ama dünyanın büyük bölümünde de önemli bir tartışma konusudur; ama ABD'nde değil. Bundan birkaç yıl önce Hint Okyanusu'ndaki Diego Garcia adasının bir anda adalarından kovulup alelacele bir başka adaya, Mauritius'a yerleştirilen yerlileri, şimdilerde Britanya mahkemelerinde (ada, Britanya dominyonuydu) evlerine geri dönme mücadelesi veriyorlar. Birkaç ay önce İngiltere'de Yüce Divan'da geri dönme haklarını kazandılar; ancak ABD Orta Doğu hedefleri için büyük bir askeri üsse sahip olduğu adayı bırakmaya hiç niyetli değil. Daha birkaç gün önce, 6 milyar dolar tazminat talebinde bulundular, tabii ABD bunu da reddediyor. Madeliene Albright bu konuda yorumlarda bulundu. Bunun Mauritius ile Britanya arasında bir sorun olduğunu söyledi. Bizim bu konuyla ilgimiz yok; adayı elimizde tutup yerlilerin geri dönmesini ya da tazminat ödemeyi reddetsek de. Sanırım bu olaya dair haber bulabilmeniz için ABD basınını bir hayli aramanız gerekir; ancak Orta Doğu'yu hedefleyen üs sistemi böyle bir şeydir.

Tüm bunlar için uzun süre resmi bir bahane vardı. Kendimizi Ruslara karşı savunma zorunluluğumuz. Bu herşeye karşı bir bahaneydi; ama özellikle bu konuda yararlıydı. Ancak pek çok iç belge farklı bir öykü anlatıyor. Öykü Rusların en fazla marjinal bir etken olduğunu, çoğunlukla bir etken dahi olmadıklarını söylüyor. Neyse ki artık bu konuda tartışmaya gerek yok, herkes bunu kabul ediyor. Berlin Duvarı'nın yıkılışından hemen sonra kabul edildi; bu olay bahaneyi ortadan kaldırdı. Artık Rus tehdidinden söz edemezsiniz.

Berlin Duvarı'nın yıkılmasından birkaç hafta sonra, Bush yönetimi Kongre'ye devasa bir askeri bütçe talep eden yıllık mesajını sundu, bu da çok ilginç bir belgedir. Ne yazık ki, haber olarak yer almadı; ama açıktır ki çok önemliydi -Berlin Duvarı'nın yıkılışının hemen ardından, artık Rus tehdidinden söz edemeyeceğiniz bir anda ilk devasa askeri bütçe talebi. Dolayısıyla, çok açıklayıcıdır ve ne olup bittiğine ilişkin iyi bir fikir vermektedir. Beklendiği üzere, Rus tehdidi ortadan kalkmıştır. Artık ortalarda olmayan Ruslar için dev bir Pentagon bütçesi gerekmiyor; ama yine de buna ihtiyacımız var. Gerçekte bütçenin tam da geçmişte olan nedenlerle istendiği ortaya çıktı; artık açıkça dile getirilen gerekçeler. Bu bütçeye, Üçüncü Dünya ülkelerinin teknolojik gelişkinliği nedeniyle gereksinimimiz vardı; bu da, bağımsızlıklarını kazanma tehlikesi taşıdıklarını söylemenin bir başka yoluydu. Bu bütçeye, savunma sanayii temelimizi, yani başka şeylerin yanında ücretlerimizi ödeyen olguyu sürdürebilmek için gereksinimimiz vardı. Savunma sanayii temeli, kamu tarafından finanse edilmesi gereken, geliştirilmesinin maliyet ve risklerinin kamuya yüklenmesi gereken ileri teknoloji için kullanılan bir terimdir. MIT bunun kanallarından biridir. Bunun sürdürülmesi gerekir. Ekonominin dinamik sektörlerinin esas olarak kamu sektöründe yer alan kaynaklarını korumamız gerek, dolayısıyla savunma sanayii temelini sürdürmeliyiz. Ayrıca, her zaman Orta Doğu, Körfez bölgesini hedefleyen müdahale kuvvetlerini de sürdürmeliyiz. Dolayısıyla (çıkarlarımıza yönelik, askerî eylem olasılığı içiren tehdidin -yarım yüzyıllık, kırk yıllık yalanlara kar-

şın- artık Kremlin'in kapısına yıkılamayacağı ortaya çıktıktan sonra), kusura bakmayın, size yalan söylüyorduk; ama Üçüncü Dünya devletlerinin teknolojik gelişkinliği, yani bağımsızlıklarını kazanmaları tehlikesi karşısında onlara hâlâ ihtiyacımız var.

O dönemde çıkarlarımıza yönelen tehdidin Irak'ın kapısına da yıkılamadığına dikkat edin, çünkü o zamanlar Saddam Hüseyin hâlâ iyi adamdı. Yalnızca Kürtlere gaz bombası atıyor, muhalifleri işkence tezgahlarından geçiriyor ve bu çeşit işler yapıyordu. Ama itaatkâr sayılmaktaydı, dolayısıyla dost ve müttefikti. Bu, 1990 başlarına dek sürdü. Birkaç ay sonra durum değişti.

Artık Ruslarla savaş sorununu tartışmamız gerekmiyor. Bunun ciddi bir tehlike oluşturmadığı, Kremlin'in kapısına yıkılamayacağı ve gerçekte tehdidin, Soğuk Savaş'tan bu yana tüm dünyada olduğu gibi, "radikal milliyetçilik" ya da "bağımsız milliyetçilik" denen şey olduğu artık kabul ediliyor. Siyasal spektrumun neresinde yer aldığı önemli değil. Ama eğer bağımsızsa, bir tehlike oluşturmaktadır; dünyanın istikrarını, yani ABD'nin temsil ettiği çıkarları tehdit ettiği için mücadele edilmelidir.

Gerçekten de, ABD-İsrail ilişkileri bu bağlam içinde gelişti. İsrail'in o zamanlar bir tehdit oluşturan Üçüncü Dünya radikal milliyetçileriyle, özellikle Nasır'la başa çıkma güç ve yetisini sergilediği 1967 savaşı, en önemli adım oldu. Nasır en önemli ülke, yani petrolün bulunduğu ülke olan Suudi Arabistan ve Yemen ile bir çeşit savaşa girişmişti. Ve İsrail buna Nasır'ın ordularını darmadağın ederek son verdi ve çok puan kazandı; ABD'nin İsrail'le ilişkileri bu noktada konsolide oldu. Ancak bölgede radikal Arap milliyetçiliğine karşı İsrail'in ABD gücüne güvenilir bir üs olarak desteklenmesi fikri bu tarihten 10 yıl önce ortaya atılmış, ABD istihbaratı bunu daha o zamandan kaydetmişti. İsrail güvenilir bir devletti, çünkü tehdit altındaydı ve bu nedenle de ABD desteğine ihtiyaç duymaktaydı; bundan bir mantıksal çıkarsama daha yapmak mümkündür: ABD'nin çıkarları için İsrail'in tehdit altında kalması yararlı olacaktır. Bu durum esasta sürmektedir ve ilişkinin büyük bölümü, bu bağlamın gelişme tarzı üzerinde temellenmiştir. Bu konudan da söz edebilirim, ama atlayacağım. Her durumda, bahaneyi bu noktada bir kenara koyup şu an masanın üzerinde olan nedenlere bakabiliriz: bağımsız milliyetçilik tehdidi; ve Körfez bölgesinde bu özellikle önemli, çünkü dünyanın başlıca enerji rezervleri burada bulunuyor.

Nihayet, bu konuda söylenebilecek son nokta, ABD rolünün tabii ki, tek rol olmadığıdır. Karmaşık bir karışım içindeki bir etkendir; ama belirleyicidir ve kontrolumuz altındaki tek etken, budur. Onu doğrudan etkileyebiliriz. Dolayısıyla başkalarının feci eylemleri karşısında çaresiz kalsak da, kendi eylemlerimiz konusunda bir şey yapabiliriz. Bu, hem kişisel yaşamda hem de uluslararası ilişkilerde oldukça kritik bir farklılıktır. Ve çoğunlukla elimizden bir şeyin gelmediği başkalarının suçları üzerinde bu kadar durup da, hakkında çok şey yapabileceğimiz kendi suçlarımıza gösterdiğimiz dikkatle karşılaştırmak, aydınlatıcıdır. Bu öğretici bir karşılaştırmadır ve üzerinde uğraşma zahmetine katlanırsanız, içinde yaşadığımız ve katkıda bulunmamız beklenen entelektüel kültür hakkında çok şey öğrenebilirsiniz. Salt bu nedenle, öncelikle ABD'nin rolünü tartışmamız gerek. Dahası, bu rol pek az anlaşılıyor. Genellikle bastırılmakta; bu da, bu konuyu tartışmak için bir başka neden oluşturuyor.

Şu an olan bitenleri göstermeme izin verin. Süregiden ayaklanma, İntifada General Ariel Şaron'un çok sayıda birlikte Harem ül Şerif'te boy gösterdiğinin ertesinde, 29 Eylül'de patlak verdi. Salt bu olay dahi yeterince provokatifti, ama olasılıkla tepkisiz geçiştirilebilirdi. Ancak ertesi gün olanlar, farklıydı. Ertesi gün Cumaydı; ibadet günüydü ve ortalıkta bol miktarda askeri güç dolaşmaktaydı. Çoğu paramiliter sınır muhafızlarıydı; cinayetleri işleyen türden; insanlar camilerden çıkarken durum son derece provokatif bir görüntü arz ediyordu. Bir miktar taş atıldı. Kalabalığa ateş açtılar, dört ya da daha fazla insanı öldürüp yüzden fazlasını yaraladılar. Olay bundan sonra çığırından çıktı. Bu arada, başta Barak vardı, Şaron değil. Şaron'u suçlamak kolaydır, elli yıldır fazlasıyla günah işlemişti. Ama olaylar Barak'ın planları doğrultusunda kotarıldı.

O zamandan bu yana olanların bir yönüne değineyim, izninizle; helikopterlerin kullanımına. 1 Ekim günü İsrail askeri helikopterleri, daha doğrusu, İsrailli pilotların kullandığı ABD helikopterleri Gazze'de iki Filistinliyi öldürdü. Ertesi gün, 2 Ekim'de Gazze'deki Netzarim'de 10 Filistinli'yi öldürüp 35'ini de yaraladılar olayı yakından izleyen biri için burası pek çok dehşetin gerçekleştirildiği yerdir, öldürülen 12 yaşındaki çocuğun fotoğrafı da dahil. Netzarim nedir? Netzarım gerçekte sadece Gazze Şeridi'ni ikiye bölmek için başvurulan bir bahanedir. Gazze'nin güneyinde küçücük bir yerleşim vardır, bunun tek amacı orayı koyacak büyük bir askeri karakolun gerekliliğidir; karakol da Gazze Şeridi'ni ikiye bölecek geniş bir yolu gerektirmektedir; böylelikle nüfusun yoğun olduğu Gazze kenti şeridin güney kesitinden ve Mısır'dan ayrılmış olur; böylelikle sonuç ne olursa olsun, Gazze'nin İsrail içinde tutsak olması güvence altına alınmıştır. Daha güneyde başka kırıklar da vardır, ama Netzarım esas kırılmadır ve vahşetin büyük bölümü burada gerçekleşmektedir. Böylece, 2 Ekim günü Netzarım'de 10 kişinin İsrail helikopterlerince öldürülmesi, 35 kişinin de yaralanması bu pek çok olaydan yalnızca bir tanesidir.

Ertesi gün, yani 3 Ekim'de İsrail'in en ciddi gazetesi Ha'aretz'in savunma muhabiri onyılın en büyük askeri helikopter alımını bildiriyordu ABD askeri helikopterleri. Söz konusu olan Blackhawk'lar ve Apache'lerin yedek parçalarıydı. Apache'ler esasta saldırı helikopterleridir. Bunlar, birkaç hafta önce teslim edildi. Yedek parça ve jet yakıtı da aldılar.

Ertesi gün, 4 Ekimde, dünyanın en önemli askeri dergisi Jane's Defence Weekly, Clinton yönetiminin yeni saldırı helikopterlerinin, Apache helikopterlerinin satışını onayladığını haber vermekteydi; gönderdiklerini modernleştirmenin yeterli olmayacağına, yeni ve

daha ileri modellerin gönderilmesi gerektiğine karar vermişlerdi. Aynı gün, Boston Globe yine Netzarim'de Apache helikopterlerinin roketlerle apartmanlara saldırdığı haberini veriyordu. Uluslararası basın Pentagon görevlilerinin "ABD silah satışlarının sivillere karşı kullanıma ilişkin bir yaptırım içermediğini" söylediklerini aktarmaktaydı. Pekala, ABD helikopterleri sivillere karşı saldırılarda kullanılmaktaydı ama yeterince ileri değillerdi; İsrail'in elinde yeterli sayıda saldırı helikopteri de yoktu; o zaman Clinton yönetiminin onyılın en büyük satışını gerçekleştirmesi gerekmekteydi. Alım Amerikalı vergi mükelleflerinin dolaylı bir tarzda bedeli üstlenmesi anlamına geliyordu. Ve ertesi gün daha da ileri giderek onlara daha ileri Apache helikopterleri göndermesi gerekecekti; ve sivillere karşı kullanmalarını engelleyen bir düzenleme de yoktu. Bu 4 Ekim'e dek böyle sürdü. Bunun ardından sivillere yeni saldırılar geldi, artık onlardan söz etmeyeceğim.

ABD basınında bu olaylardan ilk kez 12 Ekim'de söz edildi. Raleigh Kuzey Carolina gazetesinde bir yorum yazısında bu fikri pek beğenmedikleri anlatılmaktaydı. Editörlerin olanları bilmediğinden değil. Tabii ki biliyorlar. Gerçekte sanki haberleri yokmuş gibi başlıca gazetelerin editörlerinin dikkatine sunulmuştu. Dahası, önemsiz olduğundan da değil; çünkü olayın çok önemli olduğu açık. Yalnızca, bu basılması uygun olmayan olaylardan biri. Bu durum ise, dünyanın yalnızca bu bölgesinde değil, her yerde çok tipik bir durumdur. Kamuoyunun yapılanlar konusunda karanlıkta bırakılması son derece önemlidir; çünkü bilirlerse, hoşlanmazlar. Ve eğer hoşlanmazlarsa birşeyler yapabilirler. O zaman medyaya ve genelde aydınlara, eğitim sistemine filan, ağır bir sorumluluk düşmektedir; halkın, bunun gibi bilmemesinde yarar olan konularda karanlıkta bırakılması. Ve görev etkileyici bir imanla yürütülür. Bu son derece tipik bir örnek.

Uluslararası Af Örgütü 19 Ekim'de İsrail'e yeni helikopterler sağladığı için ABD'yi kınayan bir rapor yayınladı. Raporda vahşete ilişkin bilgiler de yer alıyordu. Bu haber ABD medyasında yer almadı. Başka yerlerde yayınlandı.

10 Kasım'da Uluslararası Af Örgütü aşırı kuvvet ve terör uygulamalarına ilişkin çok daha kapsamlı bir kınama daha yayınladı; bundan da pek söz eden olmadı. Ve bu böylece devam ediyor.

Şimdi ne yapabiliriz sorusuna dönelim. Yanıt, önümüzde seçenekler olduğu yolundadır. Çok şey yapabiliriz. Örneğin, İsrail'in sivillere saldırmasını, ablukayı sürdürmesini, onları açlıktan öldürmesini sağlayacak helikopter ve askeri desteği sağlamayı sürdürebiliriz. İsrail'e, halen yapmakta olduğu gibi, işgal ettiği toprakları ilhak etmesini sağlayacak -yerleşimler, altyapı vb.- mali yardıma devam edebiliriz. Hangi hükümetin görevde olduğu önemli değil. Netenyahu döneminde ne olduysa Barak döneminde de onlar oldu. Gelecek yıl da böyle devam edecek. Gelecek yılın bütçesi çoktan hazırlandı. Dolayısıyla, eğer istersek bunu sürdürebiliriz. Ya da bu faaliyetlere katılmalarına son verebiliriz. Bunun için bombalama ya da yaptırımlar gerekmiyor. Yalnızca vahşete katılmaya son verebiliriz, yapılacak en kolay şey bu. Bu da bir seçenek. Hatta daha da ileri adım atıp, buna son vermeleri çağrısında bulunabiliriz; bu ülke ABD'nin gücüne sahipse bunu pekala yapabilir. Birkaç örnek verdim.

Eğer her zaman burada ve başka yerlerde açık olan bu ikinci seçeneğe yönelirsek, bir önkoşul var. Önkoşul, neler olup bittiğini bilmemiz. Eğer satışlardan haberdar değilseniz, bunu yapamaz, örneğin İsrail'e askeri helikopter satışına son verilmesini talep edemezsiniz (ve biliyorsunuz, helikopterler yalnızca çok daha geniş bir tablonun parçaları.) Ve bir kez daha, entelektüel dünyanın, medyanın, dergilerin, üniversitelerin ve diğerlerinin ciddi bir sorumluluğu da insanların olan biteni bilmemesini sağlamaktır. Bu da çaba gerektiriyor. Kolay değil. Bu vakada olduğu gibi; halkın kendi adına yapılanları öğrenmemesi için olguları gizlemeye çabalamak gerekiyor; çünkü eğer öğrenirlerse bundan hoşlanmayacaklar ve tepki vereceklerdir. O zaman başınız derde girer.

Aynı şey diplomatik kayıtlar için de geçerli. Biraz buna eğilmeme izin verin. 1993 Eylül'ünde başlayan mevcut diplomasi akımıyla, şu ünlü Oslo süreciyle işe başlayalım. 1993 Eylül'ünde Beyaz Saray'ın bahçesinde anlı şanlı bir toplantı yapıldı; Boston Globe olayı manşetinde "görkemli bir gün" diye tanımlamıştı. İsraillilerle Filistinliler, Clinton'un gözetimi altında İlkeler Deklarasyonu üzerinde anlaşmışlardı. O zamanlar çok sayıda konu gündemdeydi; İlkeler Deklarasyonu'nun bunları nasıl çözümlediğine bir göz atmak gerek.

Pekala, konulardan biri, topraktı; işgal altındaki bölgeler ne olacaktı, nasıl paylaşılacaklardı -bir numaralı konu buydu.

İki numaralı konu ulusal haklar sorunuydu. Tabii bu konu yalnızca Filistinlilerle ilgiliydi. İsrail için böyle bir sorun yoktu; hiçbir zaman da olmamıştı. Tek sorun, Filistinlilerin haklarının ne olacağıydı.

Üçüncü sorun, direnme hakkına ilişkindi. Filistinliler, ya da hatta Lübnanlıların askeri işgale karşı direnme hakları var mıydı? Üçüncü sorun, buydu.

Bunun bir çeşit karşılığı olan dördüncü sorun ise, işgalci bir devletin (burada İsrail, yani ABD) işgal altındaki topraklarda ve Lübnan'da saldırı düzenleme hakkı var mıydı? Dört ana sorun, bunlardı. İlkeler Deklarasyonu'nda bunların yanıtları yer alıyordu. Toprağa ilişkin olarak, İlkeler Deklarasyonu kalıcı yerleşimlerin BM'nin 242 sayılı kararı üzerine temellenebileceğini bildirmekteydi; ama bu da gündeme bir soru getirmektedir. BM'nin 242 sayılı kararı ne anlama geliyor? Burada daha önceki diplomatik kayıtlara başvurmamız gerekiyor. Buna az sonra değineceğim.

İkinci, ulusal haklara ilişkin sorun da BM'nin 242 sayılı kararı uyarınca çözümlenmekteydi. Ve Eylül 1993 üzerinde duran herkes, bunun tam olarak nereye yöneldiğini görebilir. İlkeler Deklarasyonu uzun vadeli sonuçlara yol açan kalıcı yerleşimin yalnızca BM'nin 242 sayılı kararı üzerine temellenebileceğini açıklamaktaydı. Şimdi, 20 yıldır uluslararası diplomaside konu, BM'nin 242 sayılı kararının redciliği olagelmiştir. Anımsayın, BM'nin 242 sayılı kararı Filistinliler

konusunda hiçbir şey söylemiyordu. 20 yıl boyunca tüm dünya BM'nin 242 sayılı kararına İsrail haklarının yanı sıra Filistin'in hiçbir zaman söz konusu edilmeyen haklarını da eklemek için uğraşmıştı. Bu konu 1970'lerin ortalarından Oslo sürecine kadar tartışıldı ve ABD'nin zaferiyle sonuçlandı. Filistinlilerin hakları göz önünde bulundurulmayacaktı. Bu, 242 sayılı karar gereğiydi, Filistinlilere hak yok. Kalıcı yerleşimde adları anılmıyordu. Dolayısıyla topraklar konusunda 242 sayılı karar geçerli olacaktı, yani ulusal haklarda karar mercii ABD'ydi (bu konuya geri döneceğim). ABD kazanıyor, tüm dünya teslim bayrağını çekiyordu. Ya direnme hakkı?

Arafat İlkeler Deklarasyonu'nu imzalayarak direnme hakkından vazgeçmeyi kabul etti, Lübnan halkının da direnme hakkı olmadığı peşinen kabul edilmekteydi. Direnirlerse, bu terörizm olarak nitelenmekteydi. Arafat neden bunu kabullenmek durumunda kaldı? Gerçekten de bunu tekrar tekrar söyledi. Hatırlayacaksınız, bu konuda tekrar tekrar büyük laflar telaffuz etti; ama buradaki tek hedef, aşağılanmaydı. Sonradan başınıza dert açmamaları için ayak takımını durmaksızın aşağılamanız gerekir. Güvercin sayılan Devlet Bakanı George Schultz bunu oldukça açık bir tarzda ifade etmişti. Arafat day-day-day dedi ama açıkça dayı demedi, yeterince boyun eğici bir şekilde dayı demedi, ona bunu tekrar dekrar dedirtmemiz gerek. Ayak takımına böyle davranırsınız. Böylece Arafat bir kez daha, yüksek sesle ve boyun eğici bir tonla dayı demek zorunda kaldı; sağ olasın Massa, bir kez daha direnme hakkını reddetiğimiz bir anlaşmayı imzalıyoruz. Lübnan ise bir sorun dahi değil.

Ya dördüncü konu, saldırı hakkı? İsrail'in saldırı hakkı. Bu hakkı elde tuttular; ve İsrail imzanın hem öncesinde hem de sonrasında, ABD desteğinde bu hakkı kullanmayı sürdürüyor. ABD basınında yer alan yorumların tersine, bütün bu dönem boyunca ortada tek bir savunma bahanesi bulunmadığına dikkat edin. Bu çok gerilere gidiyor. Ama propagandaların tersine, ABD/İsrail saldırılarının hemen tümü, hele işgal altındaki topraklarda gerçekleştirilenler, ama aynı zamanda Lübnan'dakiler de, savunma amaçlı değildi. Onlar başlattı. Buna 1982 istilası da dahildir ve bu küçük bir olay değildi. Yani burada pek önemsenmiyor, ama İsrail'in Güney Lübnan'ı, Güvenlik Konseyi kararlarını çiğneyerek yasadışı bir tarzda işgal altında tuttuğu 22 yıl boyunca belki 45-50 000 kadar Lübnanlı ve Filistinliyi öldürdüler; bu hiç de önemsiz bir sayı değil. Bu sayıya Oslo anlaşmalarından sonra da sürdürülen vahşi saldırılar dahildir; 1983, 1986 vd.

Aklıma gelmişken, durumu bir kez daha Sırbistan ve Kosova'yla karşılaştırmak isteyebilirsiniz. Bu durumda karşılaştırma bir çeşit fikir jimnastiği olmalı, çünkü hiçbir zaman gerçekleşmedi. Ama farz edin ki Sırbistan Arnavutluk'u, İsrail'in Lübnan'ı bombaladığı kadar bombaladı; bu sadece bir benzetme. Böyle bir şey olmadı, ama tepkilerin ne olacağını tahmin edebilirsiniz. Bu bize, değerlerimiz ve insanların bu konuda düşünmesini önlemek için disiplin gereği üzerinde bir fikir veriyor.

Yine de FKÖ bunları içine sindirdi. Buna karşılık İsrail ve İlkeler Deklarasyonu hiçbir angajmana girmedi. Geri dönüp o "görkemli gün"de Beyaz Saray bahçesinde neler olduğuna bakabilirsiniz. Başbakan Rabin birkaç satırlık bir yorumda bulundu, Arafat tüm bunları kabul ettikten sonra İsrail'in de FKÖ'nü Filistinlilerin temsilcisi olarak tanımaya hazır olduğunu bildirdi. Nokta. Ulusal haklara dair tek bir söz yok. Hiçbir şey. Sadece sizi Filistinlilerin temsilcisi olarak tanıyoruz ve Dışişleri Bakanı, güvercin sayılan Şimon Peres derhal İsrail'de İbranice bunun nedenlerini açıkladı. Evet, diyordu, artık onları tanıyabiliriz, çünkü teslim oldular, dolayısıyla artık tanımakta bir beis yok. Artık, geleneksel sömürge örüntüsü uyarınca Filistin nüfusunu kontrol altında tutmamızda küçük ortağımız olabilirler.

İsrail ve ABD işgal altındaki topraklarda oldukça ciddi bir hata yaptılar. Tabi bir halkı kendi birliklerinle kontrol altında tutmak iyi bir fikir değildir. Genellikle bu tip işler yerlilere havale edilir. Britanyalılar Hindistan'ı birkaç yüzyıl boyunca böyle denetim altında tuttular. Hindistan ağırlıklı olarak başka bölgelerden getirilen Hintli birliklerce kontrol ediliyordu, biliyorsunuz, Gurkhalar filan. ABD de Orta Amerika'yı böyle yönetiyor; ordu denen paralı askerlerle. Güney Afrika da Siyahların yaşadığı bölgeleri böyle yönetti. Vahşetin büyük bölümü Siyah paralı askerlerce yürütülmekteydi; Bantustan'lardaysa tümüyle Siyahlar tarafından yürütüldü. Bu, standart sömürge tarzıdır ve çok da anlamlıdır. Orada kendi birlikleriniz bulunursa çeşitli sorunlara yol açar. Bir kere, yaralamalar olur ve bunlar insan öldürmekten hoşlanan insanlar değildir; ebeveynleri bu durumdan hoşlanmaz vd. vd. Ama eğer elinizde paralı askerler ya da paramiliterler varsa, bu tür sorunlarla karşılaşmazsınız. Böylelikle İsrail ve ABD standart sömürge uygulamasına dönecekler ve yerel nüfusu, gerçekte çoğunluğu Tunus'dan gelen Filistinli kuvvetlerin denetimine bırakacaklardı: hem askeri, hem iktisadi hem de siyasal bakımdan. Fikir buydu, standart sömürge uygulamasına anlamlı bir dönüş.

Şimdi biraz da, tüm bunları bir bağlama yerleştirmeye yardımcı olacak eski diplomatik kayıtlara dönelim. Direnme hakkı ne olacak? Topraklardaki ve Lübnan'daki askeri işgale karşı direnme hakkı? Siz bilemeseniz de bu konu uluslararası topluluğun tartışma gündemine geldi. Uluslararası terörizme ilişkin öfkenin zirvede olduğu Aralık 1987'de -biliyorsunuz, modern dünyanın vebası vb. söylemler- BM Genel Kurulu terörizmi ele alan ve şiddetli bir dille mahkum eden bir kararı kabul etti; uluslararası terörizm en büyük suçtu vb. vb. Karar 2 oya karşı 153 oyla kabul edildi ki bu da gayet normaldi. İki karşı oyun sahibi, alışılmış olanlardı; ABD ve İsrail. Bir ülke, Honduras, bilinmeyen nedenlerle çekimser kaldı; dolayısıyla ABD ve İsrail dışında kararın oybirliğiyle alındığı söylenebilir. Peki ABD ve İsrail neden terörizmi mahkum eden bir kararı reddetti? -ki bu ABD'nin karşı oyu nedeniyle veto anlamına gelmekteydi. Bunun nedeni kararın, bu karardaki hiçbir şeyin halkın ırkçı ve sömürgeci rejimlere ve yabancı askeri işgale karşı mücadele etme ve

bu koşullar altında özgürlük mücadelelerinde başkalarının desteğini sağlama hakkına karşı yorumlanamayacağına ilişkin bir paragraf içermesiydi. Tabii ABD bunu kabul edemezdi. Örneğin bu, Güney Afrika'da ANC'ye (Afrika Ulusal Konseyi) Güney Afrika rejimine karşı direnme hakkını tanımak anlamına gelmekteydi ki, bunu kabul etmek olanaksızdı. Lübnanlılara da İsrail'in askeri işgaline karşı direnme hakkını verecek ve kabul edilmez saldırılara zemin oluşturacaktı. Hatta işgal altındaki toprakları da kapsayabilirdi. Dolayısıyla, bu nedenle, ABD ve İsrail kararı reddettiler ve böylelikle tarihten veto edildi. Bu konudan bu ülkede hiç söz edilmedi, eğer literatürde karşınıza çıkmazsa, olmamış sayılabilir. Tabii BM'nin tozlu arşivlerine inerseniz onu bulabilirsiniz. Ama direnme hakkı 1987'de ABD tarafından bloke edildi ve tarihin dışına atıldı.

Ya saldırı hakkı? Bu, ABD desteğiyle mevcut ve söylediğim gibi, İsrail'in Güney Lübnan'ı 22 yıllık işgali boyunca bolca uygulandı. ABD'nin izniyle onbinlerce kişiyi öldürdüler; belki 40 000, belki 50 000; ve çok sayıda vahşet gerçekleştirildi: örneğin 1985'deki terörist demir yumruk hareketi. Ama yalnızca orada değil. Bu hak çok daha geniş bir alanı kapsıyor. 1985 ve 1986 bu bakımdan ilginç yıllardır. Bunlar uluslararası terörizm histerisinin zirvede olduğu yıllardı; yukarıdaki öyküde olduğu gibi. Ve gerçekten de o yıllarda pek çok uluslararası terör eylemi gerçekleşti. Örneğin 1985'de İsrail Tunus'u bombalayıp 75 kişinin -Tunuslu ve Filistinli- ölümüne neden oldu: hiçbir gerekçe de göstermedi. O zamanlar Devlet Bakanı Schultz Güvenlik Konseyi oybirliğiyle (ABD çekimser oy kullanmıştı) olayı silahlı bir saldırı eylemi, yani bir savaş suçu olarak mahkum ettiğinde geri adım atsa da, ABD bu eylemi açıkça destekledi. ABD olaya doğrudan karışmıştı. İsrail uçakları yakıt alırken Akdeniz'deki 6. Filo geri çekilip görmezden geldi ve ABD müttefiki Tunus'u bombalı saldırı konusunda uyarmadı. Bu Orta Doğu bölgesi dışında büyük bir terörizm eylemidir; bunu başkaları da izledi. Gerçekte o yılın başlıca terörizm olayı, Beyrut'taki, CIA, Britanya istihbaratı ve Suudi istihbaratı tarafından düzenlenip Müslüman bir din adamını hedefleyen ve 80 kişinin ölümüne, 200 kadarının da yaralanmasına yol açan bombalı saldırıydı. Din adamı saldırıdan kurtuldu, ama adamlarının pek çoğu öldü. Bir araca yerleştirilen bomba tam namaz sonrası camiinin dışında patlayacak şekilde ayarlanmıştı, bu nedenle de çok sayıda sivil yaşamını yitirdi. Olay budur, ama Tunus'un bombalanması, ya da bir başka silahlı saldırı örneği, ertesi yıl ABD'nin Libya'yı bombalamasında olduğu gibi terörizm yıllıklarında yer almaz; ve normal sayılır.

Orta Doğu'daki ve buradaki Arap kamuoyunun tüm bunlar konusunda çok yanıltıldığı kanısındayım; bu bence çok açık. Israrla ABD'nin İsrail terörizmini Yahudi etkisi ya da Yahudi lobisi nedeniyle görmezden geldiğine inanmaktadır ki bu, tümüyle yanlıştır. Bu ve pek çok başka vakada çok daha genel bir ilkenin yürürlükte olduğu gerçeğini gözden kaçırmaktadır. Bu, ABD'nin terörizm hakkına sahip olduğu ve bu hakkı, kim olursa olsun, himayesindekilere de devredebileceği ilkesidir. İsrail, ABD'nin himayesinde olduğuna göre, terör hakkını devralmaktadır.

Bunu dünyanın başka bölgelerinde de kolaylıkla görebilirsiniz. Aynı yıl, 1987 için dünyanın farklı bir bölgesinden bir örnek vermek gerekirse, Devlet Bakanlığı dikkat eden herkesin bildiğini kabul etti; Nikaragua'ya saldıran ABD terörist kuvvetleri "yumuşak" hedefler denilen, tarım kooperatifleri, sağlık merkezleri vb. savunmasız sivil hedeflere saldırmak üzere yönetiliyor, komuta ediliyor ve eğitiliyordu. Ve bunu, ABD hava sahası ve gözetim üzerinde tam bir kontrol sahibi olduğu ve Nikaragua ordu kuvvetlerinin yerini, başka bölgelere kayabilmeleri için, Honduras üzerinden saldıran yerel terörist kuvvetlere bildiriği için yapabilmekteydiler. Tüm bunlar kamuoyu önünde kabul edildi, ama bu konularla ilgilenenlerin dışında kimse fazla dikkat etmedi. Ama insan hakları grupları protesto etti. Americas Watch bunu protesto ederek gerçekten korkunç bir şey olduğunu söyledi.

Ama bir tepki oldu; çok ilginç bir tepkiydi bu. Tepkiyi gösteren, egemen medyada bir çeşit güvercin solun temsilcisi sayılan -halen de öyledir- Micheal Kinsley'di. Yazdığı makalede, güvercin sol adına savunmasız hedeflere yönelen bu terörist saldırıların, kendi sözleriyle "büyük sivil acılara neden olduğuna, ama yine de anlamlı ve meşru olabileceklerine" işaret ediyordu. Bunu sağlamanın yolu, "maliyet-kâr analizi" yapmamız, yani, yine alıntı yapıyorum, "akacak kan ve yaşanacak sefaletin miktarı"nı ölçüp bunu sonuçla, yani bizim anladığımız anlamda, yani halkı ezen iş dünyası yönetimi anlamındaki demokrasiyle karşılaştırmamız gerekiyordu. Eğer maliyet-kâr analizi lehte sonuç veriyorsa, o zaman bol miktarda kan döküp sefalete neden olmakta bir sakınca yoktu. Kısacası, saldırganlık ve terör pragmatik ölçütleri karşılamak durumundaydı ve bunu karşılayıp karşılamadığına karar verecek olanlar başkaları değil, bizlerdik. ABD'nin himayesi altındakiler de bu hakkı devralabiliyorlardı, bunun İsrail olması gerekmiyor. Başkaları da olabilir. Örneğin Araplar olabilir. Saddam Hüseyin çarpıcı bir vakadır. Hatırlayın, 1988'de Saddam Hüseyin hâlâ sadık bir dost ve müttefikti ve bu en korkunç suçlarını işlediği bir dönemdi. Kürtler üzerine gaz bombası attı vb. ABD bunda bir sakınca görmedi ve onu desteklemeyi sürdürdü. Ona askeri gereçler sağladı, çok ihtiyacı olan tarımsal yardımda bulundu. Kürtler tarımsal bölgede yaşıyorlardı, Irak besin sıkıntısı çekmekteydi; böylelikle Bush yönetimi görev başına geldi ve bu devam etti. Gerçekte bir Arap devleti olan Irak'a o zamana dek yalnızca İsrail'e verilen bir izin verildi; bir ABD gemisine saldırıp ABD'li denizcilerin öldürülmesi. Irak'ın USS stark destroyerine saldırmasına ve füzelerle 37 denizciyi öldürmesine göz yumuldu. Eğer bunu yapmanıza izin veriliyorsa, gerçekten de ayrıcalıklısınız demektir. O güne dek böyle bir şeye göz yumulan tek ülke İsrail'di-USS Liberty'de olduğu üzere. Ve unutmayın, söz konusu olan, bir Arap devletidir. Bu önemliydi. Yine burada kimse buna pek dikkat etmiyor ama bölgede insanlar dikkat etti. Özellikle İran dikkat etti. İran'ı ABD'nin istediği üzere Irak'a teslim olmaya

razı eden, kısmen buydu. İran hava sahasında bir Amerikan savaş gemisinin 290 kişiyi öldürmesi sorun dahi edilmedi. Yine burada fazla önem verilmiyor ama İranlılar için bu önemliydi ve bu eylemlerden, ABD'nin Saddam Hüseyin'in kazanması için herşeyi göze almaya hazır olduğu sonucunu çıkartıp teslim oldular; bölge politikasında hiç de küçük bir nokta değil. Burada insanlar bunları düşünmek istemiyor, ama dünyanın başka yerlerinde düşünüyorlar. Dolayısıyla, bence kabul edilmesi gereken nokta, burada ve yurtdışında Arapların yaptıkları yorumların çoğunun tersine, Washington'un gerçekten de fırsat eşitliğini gözettiği. Yani, terör, savaş suçları vb.ni savunma konusunda ayırımcılık gütmeme siyasasını başarıyla uyguluyor. Tabii burada başka konular da söz konusu.

Şimdi geriye doğru birkaç adım daha atalım, 242'ye dönelim. Bilindiği üzere, temel belge, yani BM'nin 242 sayılı kararı ve kalıcı yerleşimler, mevcut sürece göre, kesin olarak redciydi. Filistinliler için bir düzenleme öngörmemekteydi. Gerçekten de ciddiye alındı. O zamanlar savaş tehdidi vardı; nükleer savaş. Tam çekilme karşılığında tam barışı gerektiriyordu. İş çıkmaza girdi. İsrail tam çekilmeyi, Arap devletleriyse tam barışı reddettiler. Çıkmaz, 1971'de, göreve yeni başlayan Mısır Devlet Başkanı Sedat'ın resmi ABD pozisyonunu kabule yanaşmasıyla aşıldı. Kısmî bir çekilmeye karşılık tam barışı kabul edeceğini açıkladı ve 242'den de geri bir tutumu benimsedi, yani Mısır topraklarından çekilmeden söz etmedi. Dolayısıyla, İsrail Sina'dan çekilmeye kabul ederse, Sedat da tam barışı kabul edecekti. Filistinliler, Batı Şeria konusunda bir şey söylemiyordu. İsrail bunu gerçek bir barış önerisi olarak resmen kabul etti. Rabin sonradan anılarında bundan "barış yolundaki ünlü dönemeç" olarak söz edecektir.

İsrail içinde bu noktada barışın, genel bir barışın sağlandığı havası hakimdi. Önde gelen İşçi Partisi yöneticilerinden biri, emekli general Haim Bar-Lev, İşçi Partisi'nin yayın organlarından birinde, bu öneriyle birlikte tam barışın sağlanabileceğini yazıyordu. Bitmesini istersek çatışma bitebilirdi; ama bence reddetmemiz gerekir, çünkü ayak dirersek, daha fazlasını alabiliriz. Bu Sina'yı tahliye etmemizi gerektirecek, ama bana kalırsa buna zorunlu değiliz. Dolayısıyla bence ayak diremeli ve barıştan vazgeçmeliyiz; İsrail tam da bunu yaptı. Haziran-öncesi sınırlara geri çekilmeyeceğini açıkladı.

ABD çelişkiye düşmüştü. Başlattığı resmi politikasını, BM 242'yi sürdürmeli miydi, yoksa bunu terk edip İsrail'e karşı Sedat-Mısır'ın yanında mı yer almalıydı; yoksa politikasını terk edip, BM 242'yi fiilen lağvederek Mısır'a karşı İsrail'le birlikte mi davranmalıydı? Bir iç çelişki ortaya çıktı. Devlet Bakanlığı politikanın devamından yanaydı. Ulusal Güvenlik Danışmanı Kissinger ise bir pata durumundan yanaydı; diplomasi ve görüşmelerin bir yana atılıp kuvvet gösterileriyle çözüm istiyordu. Ve ABD BM'nin 242 sayılı kararını fiilen lağvetti; artık bu karar yoktur ve bu, anlaşılmalıdır.

BM'nin 242 sayılı kararı artık başka şeyler gibi, ABD ona ne anlam yüklüyorsa o anlama gelmektedir; bu ise kuvvet demektir. ABD ve İsrail karar verdiği ölçüde çekilme anlamına gelmektedir ve o andan bu yana, bu anlama gelmiştir. Filistinliler ya da Arap devletler İsrail'in 242'ye uygun davranmadığından yakındıklarında, tarihi görmezlikten geliyorlar ve körlük dünya işlerinde yararlı bir tutum değildir. Gözünü açmak gerekir. BM'nin 242 sayılı kararı Şubat 1971'den bu yana yoktur. Yalnızca Kissinger'cı anlamda mevcuttur Burada nüanslara dikkat etmek gerekiyor; çünkü ABD resmi olarak BM 242'ye özgün anlamında sahip çıkıyor. Böylece Jimmy Carter ve Ronald Reagan'dan ya da konuşma metinlerini yazanlardan veya George Bush'tan, tabii, özgün anlamıyla 242 konusunda ısrarlıyız, gibi sözler duyabilirsiniz. Ama Clinton'un ağzından böyle sözler duyamazsınız. Bence Clinton bu karara göstermelik dahi olsa prim vermeyen ilk başkandır. Ancak bu karara göstermelik bir tarzda prim vermek gerçekte ikiyüzlülüğün ta kendisidir; çünkü bir yandan kamusal amaçlarla onu desteklerken, bir yandan da İsrail'e kararı çiğnemesi, yani işgali altındaki toprakların ilhakı yönünde mali, askeri ve diplomatik destek sağlamaktadır. Dolayısıyla ABD başkanlarının karara sahip çıkar gözükmesi ikiyüzlülüktür; gerçekte onu geri çekme dürüstlüğünü gösterdiği için Clinton'a teşekkür borçluyuz.

Böylelikle bu, bizi Şubat 1971'e getiriyor. ABD bıri dışında tüm diğer BM kararlarının önünü tıkadı; istisna olan, BM'nin sığınmacıların geri dönüş ya da tazminat hakkını kabul eden 11 Aralık 1948 tarihli 194 sayılı kararıydı. ABD bu kararı teknik olarak sahiplenmişti; her yıl BM'de karar lehinde oy kullanmaktaydı. Clinton bu konuda da ikiyüzlülüğün üstesinden geldi. Karardan desteğini çekti. Dolayısıyla son karar, ABD ve İsrail'in karşı oyuyla alındı ve Clinton Yönetimi diğer ilişkili BM kararlarını da geçersiz ilan etti. Artık yalnızca Oslo süreci geçerli olacaktı, bu da dürüstlüktür

Sedat 1971'de ABD'nin pazarlıklı bır yerleşimi kabul etmemesi durumunda savaşa girmek zorunda kalacağını açıkça belirtti ve yıllar boyu belirtmeyi de sürdürdü. Kimse onu ciddiye almadı. Buralarda ırkçılık baskındır, Arapların tabancanın hangi ucundan tutulacağını bilmedikleri filan söyleniyordu. Nihayet savaş 1973'de patlak verdi ve herkesi korkuttu. Nükleer bir çatışmanın yine eşiğine gelinmişti ve İsrail'in başı bir süre belada kaldı. Böylelikle Mısır'ın hafife alınamayacağı anlaşıldı. Böylece Kissinger Mısır'ı çatışma dışı bırakma manevrasına geçti. Tek Arap caydırıcı gücüydü, dolayısıyla onu görmezden gelip çatışma dışı bırakabilirdik; bunun adı da mekik diplomasisiydi.

Sedat 1971'de ünlü Kudüs ziyaretini gerçekleştirdi ve orada İsrail'le konuşmaya istekli ilk Arap lideri olarak bir aziz gibi karşılandı. Oysa konuşmasını incelerseniz, Kudüs'te Şubat 1971'deki önerisinden daha az tavizkardı. Şubat 1971'de Filistinlilerden hiç söz etmeksizin tam barış önermişti. Kudüs'ü ziyaretinde Filistinlilerin hakları üzerinde durdu. Ama bunun tarihe geçmesine izin verildi. Şubat 1971 tarihten düşülmüştür. Yani ona okul kitaplarında bile rastlayamazsınız. Ama Kudüs ziyareti tarihe geçmiştir çünkü 1971 Şubat'ında öneriyi reddedebilen ABD o dönemde kabul

etmek zorunda kalmıştı. Dolayısıyla biri tarihin dışına düşmüş, diğeri ise tarihe geçmiştir. Sedat, 1971'deki daha verimli önerisi nedeniyle değil, 1977'deki yolculuğu nedeniyle seküler bir azizdir.

Ve bu Carter döneminde, 1978 ve 1979'daki Camp David'e yol açar; bu da barış sürecinde bir dönüm noktası sayılmaktadır. İsrail, Mısır'ın yedi yıl önce önerdiği gibi Sina'dan çekilmeye kabul etmiştir; ABD'nin ise kabul etmekten başka bir seçeneği yoktur. Ancak sonuç İsrail'de gayet iyi anlaşılmıştı. Önde gelen İsrailli askeri strateji analizcilerinden biri, Avner, Yanıv hemen Camp David düzenlemesinin yalnızca Arap engeli ortadan kaldırdığını ve böylelikle de İsrail'ın, ABD'nın yığınsal desteğiyle işgal altındaki toprakların ilhakını sürdürmesine ve kuzey komşusuna, Lübnan'a saldırmasına olanak sağladığına dikkat çekecekti. Carter yönetimi bu amaçlara ulaşılmasını sağlayabilmek için hızla denizaşırı ülkelere sağladığı desteğin yarıdan fazlasını İsrail'e yönlendirdi.

Tüm bunlar olurken, bir başka akım daha söz konusuydu. Konu üzerine uluslararası uzlaşmanın ekseni kaymaya uğramıştı. 1967'de Filistinliler için hiçbir şey söz konusu değildi; Filistinlilerin hakları yoktu. 70'lerin başlarında durum değişmekteydi. 1970'lerin ortasına gelindiğinde, hemen herkesi kapsayan, İsrail'inkilerin yanı sıra Filistin ulusal haklarını talep eden çok geniş bir konsensüs oluşmuştu. Rusları, Avrupa'yı, Asya'yı, Latin Amerika'yı, neredeyse herkesi kapsıyordu.

Ocak 1976'da, bugün olanları anlayabilmek açısından son derece önemli, ancak yanlış öyküyü anlattığı için tarihin dışına düşürülmüş bir başka olay yaşandı. Kuşkusuz onu bulabilirsiniz; ama biliyorsunuz işte, tarihin, hatta bilim dünyasının dışındadır. Ocak 1976'da Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi iki devletli bir anlaşma çağrısı yapan bir karar tasarısını ele aldı. BM 242'nin tüm sözlerini içermekteydi; yani İsrail'ın hakları vd., ama aynı zamanda, 242'nin özgün yorumu gereği İsrail'in çekilmesi gereken işgal altındaki topraklardaki Filistinlilerin ulusal haklarından da söz ediyordu. Pekala, bu karar tasarısına ne oldu? Tasarı gündeme çatışan devletlerce, Suriye, Mısır ve Ürdün tarafından getirilmişti. FKÖ, şimdi bunu unutmuş olsa da, tasarıyı şiddetle desteklemekteydi. Ki, gerçekte, unuttuklarını sanıyorum. Ancak, İsrail'in BM temsilcisi (sonradan Devlet Başkanı) Chaim Herzog'a göre, tasarı gerçekte FKÖ'nce hazırlanmıştı. Bunun olası olduğunu sanmıyorum, ama en azından İsrail durumu böyle algılıyordu. Her durumda, gerek FKÖ, gerekse çatışan devletler ve neredeyse tüm dünya tasarıyı destekliyordu. Belki Kaddafi desteklemiyordu, unuttum; ama bütün dünya desteklemekteydi.

Ve İsrail'le ABD'nin tepki vermesi gerekti. İsrail tipik biçimde tepki verdi: Lübnan'ı bombaladı. Lübnan'ı bombaladı ve rastgele seçilmiş bir köydeki 50 kişiyi öldürdü. Bu haber buraya ulaştı, ancak önemsenmedi. Gerçekte, Birleşmiş Milletler'e karşı bir misillemeydi. ABD daha basit bir tarzda tepki verdi, yani kararı veto etti; dolayısıyla Carter tarafından veto edilerek tarih dışına sürüldü. Anımsayın, ABD'nin Güvenlik Konseyi kararlarını veto etmesi sık gerçekleşen bir olaydır. Gerçekte, kesinlikle dünya şampiyonudur. Ancak onlar da tarihten silinip gittiler. Carter aynı şeyi aynı karar için 1980'de de yaptı. Ancak uluslararası konsensüs devam etmekteydi.

Burada 1993 Eylül'ü İlkeler Bildirgesi'nin yalnızca BM 242'ye göndermede yapmasının anlamını kavramaya başlayabilirsiniz. Çünkü o zamana dek Filistin ulusal haklarına ilişkin, Genel Kurul'dan geçip de Güvenlik Konseyi'nde ABD vetosuna uğramış bir yığın karar vardı ve bunlar, ABD'nin barış süreci versiyonunda kalıcı çözüme dahil olamayacaktı. Ayrıntılara girmeyeceğim ama, Genel Kurul her yıl arka arkaya, ifadeleri biraz değişen, ancak tümü de iki devletli bir çözüm ve her iki grup için ulusal haklara göndermede bulunan önergeleri oylamıştı. Bu önergeler 150'ye karşı 2'yle kabul edilmekteydi. Zaman zaman ABD yanına bir devleti daha alabiliyordu; El Salvador ya da bir başkası; ancak bu oylamaların haberi hiçbir zaman geçmedi, olasılıkla hiçbir zaman da geçmeyecek.

Son oylama Aralık 1990'da yapıldı; 144'e karşı 2; ve tarihi önemlidir. Bundan kısa bir süre, birkaç hafta sonra, ABD ve Britanya Irak'ı bombaladı. Anımsayın, Saddam sadık dost ve müttefikten Hitler'in reenkarnasyonuna dönüşmüştü; suçlarından dolayı değil, suçları önemli değildi; emirlere itaatsizlik etmişti, ya da belki emirleri yanlış anlamıştı ve buna da izin yoktu; bu nedenle Bağdat canavarından kurtulmak gerekiyordu; bilirsiniz, gücün kimde olduğu belliydi, herşey yolunda gitti. Bombalama sırasında George Bush belki de Yeni Dünya Düzeni'nin gelişini haber verdi. Çok basit tanımlıyordu. Söylediklerimiz yürürlüktedir; diyordu; hele Orta Doğu konusunda. Dünya mesajı aldı. Herkes geri adım attı. Avrupa ortadan kayboldu, Üçüncü Dünya kargaşa içindeydi; Rusya gitmişti.

Bu noktada, ABD kendi aşırı redci konumunu dayatabilirdi, böyle de yaptı. Madrid Konferansı birkaç ay sonra gerçekleşti; sonra da Oslo. Bunu birbiri peşi sıra anlaşmalar izler ve toprakların ilhakı Oslo dönemi boyunca devam eder. Çeşitli anlaşmalar -vakit geç oldu, bu nedenle bunlara girmeyeceğim- buna izin vermekte, ABD ise hem finanse etmekte hem de diplomatik olarak korumaktadır; bu da bizi Camp David'e ve 2000 yılına getirir.

Barak'ın dikkate değer önerileri, şu ya da bu vaadleri konusunda, bunların hiçbir temeli yok.

Geçerli nedenlerden dolayı Kudüs üzerinde odaklaşılmıştı. Kudüs belki de en kolay çözümlenebilecek sorundu ve Clinton ve Barak için Kudüs'e odaklanmak akıllıca bir işti; dikkati önemli noktalardan saptırıyordu; yani işgal altındaki topraklarda olup bitenleri, yerleşimleri, altyapı gelişimlerini, kuşatılmış bölgeleri vb. gözlerden gizliyordu. Kudüs'e odaklanmak Arafat içinde anlamlıydı; çünkü Arap devletlerinin desteğini almak için çırpınıyordu ve Arap devletlerinin Filistinlilere ne olduğunu umursadığı yoktu. Halklar önemseniyor olabilirdi, ama liderler, hayır. Öte yandan, dinsel yerlerin denetiminden vazgeçmeyi zor bulacaklardır; çünkü bunu yaparlarsa, halk patlar. Dolayısıyla, dinsel yerler üzerinde odaklaşmak Arafat için bir çeşit pazar-

lık manevrasıdır; böylece hepsi onun üzerinde odaklanarak asli sorunu gözardı ettiler.

Yanımda birkaç tane İsrail haritası var. Bunlar nihai statü haritalarıdır, biliyorsunuz; uzun vadede olması beklenenler. Uzun vadede beklenen ise, kısaca, Kudüs denilenin Şeria nehrine dek uzanmasıdır; bu da Batı Şeria'yı ikiye bölmektedir; tam ortada önemli bir kent, Ma'ale Adumim yer almaktadır. Kuzey'de, Samaria boyunca, buradaki kasabaları kapsayan bir başka kırık yer almakta. İsrail Şeria nehrini elde tutmayı sürdürüyor. Eriha tecrit durumunda. Böylece birbirinden ve Kudüs'ten ayrılmış dört Filistin kamp kasabası ortaya çıkmakta; ancak uzun vadede, bunlar arasında anlamsız bir bağlantının kurulacağından söz ediliyor; ne ki özde tümü de tam olarak kuşatılmış ve denetim altında. Kudüs denilen bölge Ramallah'ın kuzeyine ve Betlehaym'ın güneyine uzanıyor. Haritaya bir göz atacak olursanız, kuzey, orta ve güney yerleşim bölgelerini ayıran bölge burası. Bir bakıma, 1960'ların başlarındaki Güney Afrika siyasalarını model alan bir tasarım bu. Nüfus yoğunluğu yerel yönetimin denetimine veriliyor ama geri kalan herşey egemen güce terk ediliyor: kaynaklar, kullanılabilir topraklar, vb. Ve tüm bunların gerisinde kitlesel altyapı gelişimleri yatmakta.

Tabii tüm bunları ABD finanse etmekte. Sunulan harika öneri bundan ibaret. Ve konuşulanların dışında, esas önemli olan, kuşkusuz bölgede neler olduğu. Ve bölgede olanlar, bir bakıma bunu hazırladı. Nihayetinde Batı Şeria'da yarım gün gezseniz olanları görürsünüz. Gazze'de dolaşmak biraz daha zor; çünkü genellikle kapalı; ama orada da özde aynı şeyler oluyor.

Ve durum son derece ciddi. 1967'den 1993'e, işgal boyunca İsrail -ve İsrail derken ABD'ni kast ediyorum- işgal altındaki topraklarda hiçbir gelişme olmamasını güvence altına almıştı. 1993'ün hemen ardından, bu bölgeleri izleyen İsrailli gazeteciler sonunda Ürdün'e gitmeyi başardığında, gördüklerinden şoka uğradılar ve İbrani basınında bunları yazdılar. Ürdün yoksul bir ülke, İsrail ise zengin bir ülke. 1967 savaşından önce Ürdün halkıyla Filistin halkı karşılaştırılabilirdi ve gerçekte Batı Şeria'da daha fazla kalkınma vardı. Ancak 1993'e gelindiğinde durum tümüyle değişmişti. Daha yoksul olan Ürdün'de tarımsal kalkınma, üniversiteler, okullar, yollar, sağlık hizmetleri, her ey vardı. Batı Şeria'da ise hemen hiçbir şey yoktu. İnsanlar dış yardımlarla, İsrail'de pis işleri yaparak hayatta kalabiliyordu, ama hiçbir gelişmeye izin verilmemekteydi; bu İsrail'li gazeteleri çok şaşırttı; ancak istatistikler de bunu göstermekteydi. Bu konudaki en önemli çalışma, eğer öğrenmek isterseniz, Gazze Şeridi'nde çokça kalan Harvard araştırmacısı Sara Roy'un çalışmasıdır. Onun verdiği kimi güncel verilere göre, 1993'de Batı Şeria ve Gazze'deki elektrik kullanımı Mısır'ın üçte ikisi, Ürdün'ün yarısı kadardı -ve unutmayın ki bunlar yoksul ülkelerdir. İsrail zengin bir ülkedir. Sıhhi donanım ve konut Filistinliler için yüzde 25, Mısır'da yüzde 50, Ürdün'de ise yüzde 100'dür ve rakamlar bu minval üzerinde devam eder. Kişi başına GSH ve tüketim düşmüştür ve daha da kötüleşmektedir. 1993'den sonra beter oldu. Kişi başına GSH ve tüketim, 1993'den sonra Batı Şeria ve Gazze'de yüzde 15 oranında düştü -bu, özellikle Avrupa'dan gelen büyük dış yardımlara rağmen böyle-.

Durum başka bakımlardan da kötüleşti. 1993'e dek ABD ve İsrail bölgeye insani yardım gelmesine izin vermekteydi. Batı Şeria ve Gazze'ye BM insanı yardımına izin veriliyordu. 1993'de bu, sınırlandırıldı. Bu, barış sürecinin bir parçasıdır. Oslo'dan sonra ağır gümrük vergileri ve daha bir sürü kısıtlama dayatıldı; yani bir sürü taciz. Şimdi ise abluka altında. Şu an insani yardım abluka altında. BM protesto ediyor, ama dert değil. BM insani yardımın engellenmesini protesto ediyor ama bu burada kayda geçmiyorsa, sorun değil. Ve burada kayda geçmiyor, çünkü haber verilmiyor. Dolayısıyla şunu diyebiliyorlar: evet, İsrailliler insani yardımı geçirmiyor, insanlar açlıktan kırılıyor vb., ama ABD'deki insanlar bunu bilmedikçe ne önemi var ki? Bunu Orta Doğu'da bilebilirler, Avrupa'da bilebilirler, ama fark etmez. Bunlar da bizim seçeneklerimiz.

Filistinliler ise, yine Bantustanlılara çok benzer biçimde, çifte baskı altındalar; İsrail ile ABD'nin baskısı ve yabancılar için çalışıp zenginleşen yerel paralı askerlerin baskısı. Bu da standart, sömürge örüntüsüdür. Üçüncü Dünya'ya biraz bakan, bunu görür.

Oslo hedeflerine gelince, şimdi Barak hükümetinin Güvenlik Bakanı ve geçici Dışişleri Bakanı olan bir İsrailli güvercin, akademik güvercin olarak tanınan Shlomo Ben-Ami tarafından pek güzel ve net biçimde açıklandılar. 1998'de, yani hükümete girmeden yazdığı akademik bir kitapta, Oslo hedeflerini Batı Şeria ve Gazze'de kalıcı bir yeni-sömürgeci bağımlılık olarak tanımladığı durumu yaratmak olarak açıklamıştı. Ve bu oldukça doğrudur, ABD'nin de barış sürece boyunca hedeflediği budur- nokta.

Halka gelince, Moşe Dayan'ın 30 yıl önce yaptığı bir betimlemenin iyileştiğini söylemek güç. İşçi Partiliydi ve İşçi Partisi liderlerinden biriydi; Filistinlilere sempatisiyle, ama aynı zamanda gerçekçiliğiyle ünlenmişti. Ve İsrail siyasasının -aynı zamanda ABD siyasasının- nasıl olması gerektiğini anlatmıştı. Filistinlilerin köpekler gibi yaşaması gerektiğini söylemişti; isteyen çekip gidebilirdi -bunun nereye varacağını hep beraber bekleyip görecektik. Makul bir siyasa; aynı zamanda ABD'nin de sıyasası ve bız izin verdiğimiz sürece böyle kalmaya da devam edecek.

* 14 Kasım 2000, Transcription by Angie D'Urso, Feb 2, 2001. View as Word Doc or PDF file Audio/Video Webcast of Chomsky Lecture: http//www.media.mit.edu/~nitin/mideast/chomsky.html, "THE CURRENT CRISES IN THE MIDDLE EAST: WHAT CAN WE DO?"

KİŞİLİKLİLİK VE KİŞİLİKSİZLİK KONUSUNDA KENDİMLE KONUŞMA

Afşar TİMUÇİN

Senin oldukça sert bir öğretmen olduğunu söylerler, doğru mu bu?

Öyle diyorlarsa öyledir. Ancak ben o görüşte değilim.

Öğrencilerin senden çekinirlermiş, hatta korkarlarmış.

Korktuklarını sanmıyorum ama çekindikleri doğrudur Çağdaş eğitim anlayışı eğitenin eğitileni korkutmasını yasaklamıştır. Öğrenci derse korkusuz girmelidir, yoksa o dersten bir şey anlamaz. Ben işini iyi yapmaya çalışan biriyim. İş yaparken yoğun bir dikkate gereksinimimiz vardır. Dikkatimizi toplayamazsak bir şeyleri birbirine karıştırıveririz, en azından yeterince verimli olamayız. Yüksek öğrenim için gelen (şu öğrenim ve öğretim sözlerini hiç sevmiyorum ama zaman zaman kullanıyorum) kişinin kişiliği oturmuş olmalıdır. Ancak bu toprakların bazı olumsuz koşulları nedeniyle her zaman bu böyle olmuyor. Herkesin dikkatle ders dinlediği yerde bir de bakıyorsunuz bir ya da iki kişi işi sululuğa vurdurmaya çalışıyor. İşte orada benim tutumum kesindir. Önce gözlüklerimin üstünden dik dık bakarım, olmazsa...

Böylece korkar adam senden?

Benden korkanlar beni tanımayanlar ve kendine güvenemeyenlerdir. Aynı sert adam öğrencilerinin tüm sorunlarını sabırla yanıtlar, aynı sert adam öğrencisinin sıkıntılarıyla ilgilenir, aynı sert adam gerektiğinde öğrencisinin sigarasını yakar. Bu sert adam oyundan hoşlanmıyor, dalavereden hoşlanmıyor, kışkırtıcı davranışlara pabuç bırakmıyor, hepsi bu...

Yahu bu adam korkulası değilmiş dedikleri de olur mu?

Bugün değilse yarın, önünde sonunda söyleyecekleri odur.

Sert davrandığın kişinin onurunu düşünmez misin?

Herkes kendi onurunu koruyacak. Siz kimsenin onurunun bekçisi değilsiniz. Ben başkasının onurundan sorumlu olamam ki. Onuruna düşkün adam davranışını denetlemeyi bilir.

Öğrenci derste neden tutarsız davranır, örneğin sululuk eder?

Bunun iki nedeni vardır. Ya birileri ona git şu adamın dersinde olay çıkar, bunun karşılığında çok iyi şeyler elde edeceksin demiştir. Ya da bir kişiliksizlik, kişilik bozukluğu sorunu vardır. Ayrıca kışkırtmacılığa evet diyen kişinin kişiliği ne kadar sağlam olabilir? Kısacası sorun kişilik sorunudur.

Tamam, ben de bu konuda konuşalım istiyorum. Bu ülkede insanların çok ciddi kişilik sorunları var. Ne dersin?

- Doğrudur derim. Otuz yaşında sakallı bıyıklı bir adamın tirenin kapısını açarak bağıra bağıra şarkı söylediğini, gene böyle birinin çarşı ortasında sevdiğine okkalı bir yumruk attığını, bir başkasının olmadık birine aşık olan kızını zincire bağlayarak cezalandırdığını görüp şaşmıyor muyuz? Şaşmıyoruz belki de.

- Kişilik sorununu toplumsal boyutlarda ele alabilir miyiz?

Kişilik sorunu gerçekte bireysel bir sorundur ama özellikle iyi gelişmemiş toplumlarda onun toplumsal bir yaygınlığı vardır, toplumsal temelleri vardır.

- Kişilik nedir diye sorsam? Ya da kişiliklilik nedir diye? Onu tanımlarsak karşıtını yani kişiliksizliği de tanımlamış olmaz mıyız?

- Oluruz. Kişilik bireyin kendini ***ben*** olarak ya da bilinçli varlık olarak ortaya koymasını sağlayan niteliklerin toplamıdır. Bilinçli birey demek kendine göre davranabilen özgür birey demektir. Bu çerçevede kişilik, bireyi özgür bir varlık durumuna getiren yetkin bilinç koşullarıyla belirgindir. Bilgililikle bilinçliliği birbirinden ayıralım. Ayıralım ki bu tanımlar bize ***bilgimiz çoğaldıkça kişiliğimiz sağlamlaşır*** gibilerden yanlış bir ilkeyi benimseme kolaylığını getirmesin. Kişilik dediğimiz zaman ruhsallıkta tutarlı bir bütünleşmeden sözetmekteyizdir. Her insan bireyi onu toplumsallığın içine sağlam bir biçimde yerleştiren kişilik özellikleriyle seçilir. Bireyin tüm davranışları bu özelliklerle koşullanmıştır. Her

davranışımız *nasıl biri* olduğumuzu gösterir. Kişiliklilik ruhsallıkta bir yetkinleşmişlik durumudur. Bu yetkinlik pekçok kaynaktan beslenir: iktisadi ve toplumsal koşullar, buna bağlı olarak kültür ortamının özellikleri, bireyin zeka düzeyi, aile yapısı, eğitim koşullarının verimliliği...

- Doğrusunu istersen kafamda her şey netleşmiş değil, şu kişilik kavramını biraz daha açmaz mısın?

- Az önce kişiliği tanımladık. Kişinin kendini özellikli bir ben olarak ortaya koymasını sağlayan bilinç özelliklerinin bütünü gibilerden bir tanım yaptık sanıyorum az önce. Buna benzer bir şey işte. Kişilikliliği *bilinçli bireysellik* diye de tanımlayabiliriz. Kişiliklilik bireyde oluşan ama toplumda anlam kazanan bir durumdur. Daha doğrusu, kişiliğimiz ya da kişilikliliğimiz başkalarının belirlemelerinde bir anlam kazanır. Kendi gözümde değil başkalarının gözünde kişilikli olmalıyım. Kişilik buna göre bir bireysel alışkanlıklar dizisidir ya da bireysel kazanımlar dizgesidir. Her birey kendi yaşam deneyleri içinde kişiliğini kazanır. Ancak ona kişilik kazanmasında yardımcı olacak kişiler ve kurumlar olmalıdır.

- Eğitim açısından ele aldığımızda...

- Kişilik kazandırmada okulun büyük bir önemi vardır. Bunun için de düzeyli eğiticilere gereksinim vardır. Kişiliksiz eğitici eğitileni kişilikli kılabilir mi? Kişilikle ilgili şu tanımlar kişilik oluşturma sorunun ne ölçüde ciddi ve güç bir sorun olduğunu duyuracaktır bize. Önce Sheldon'un tanımını verelim: *"Kişilik bireyin tanımayla, duymayla, eylemle, ruhsallıkla ve oluşumla ilgili özelliklerinin etkin kuruluşudur."* Şimdi de Antoine Porot'nun tanımını verelim: *"Kişilik bir bireyin zihinsel yapısına o bireye özel görünümünü kazandırmak üzere katılan tüm ögelerin bileşimidir."* Buna göre, gelişmiş bir kişiliğin canlılık, birliklilik, çevreye uyarlılık gibi çok belirgin özellikleri vardır.

- Pekiyi, bir toplumun kişiliğinden sözedebilir miyiz?

- Elbette kişiler gibi toplumların da çok özel özellikleri vardır. Bu özellikler onları olumlu yanlarıyla da olumsuz yanlarıyla da yaşamda etkin kılmaktadır. Kişilikli toplumsal davranışlar bir toplumu toplumlar arasında seçkinleştirirken kişiliksiz toplumsal davranışlar evrensel düzeyde değişik sıkıntılar yaratacaktır. Ancak, yanlış anlaşılmasın, bu bizi elbette ırkçılığa götürmeyecektir, değerli toplumlar ve değersiz toplumlar ayrılığına götürmeyecektir. Gene de sorunu daha çok bireysel çerçevede ele almak doğru olur.

- Kişilik sınıflaması yapılabilir mi?

Yapılabilir ama, böyle bir sınıflama da her sınıflama gibi kalıplayıcı olacaktır.

- Bir sınıflama örneği verebilir misin?

- Adler dört çeşit kişilik belirler: 1 *İyi uyarlanmış kişilik* gösteri ve baskı yapmayan kişiliktir, başkalarının yararın kollamaktan geri kalmayan kişiliktir 2. *Egemen kişilik* başkalarını değersiz görme eğilimindedir, aşağılık duygusunun etkisi altındadır; 3 *Alıcı kişilik* şımartılmış bireylerle ilgilidir; 4 *Yükümlenmekten kaçan kişilik* eylemsiz kişiliktir

Kişilikli insan ruhsal dinginliğe ulaşmış insandır diyebilir miyiz?

- Elbette diyebiliriz. Eskilerin deyişiyle dersek, kişilikli insan tam anlamında *"mutmain"* olmuş insandır, kendine güvenen insandır, onunla bununla uğraşmayan insandır, başkalarıyla yarışmayan ve varlığını başkalarına göre belirlemeye kalkmayan insandır. Spinoza'daki *üçüncü katın insanı... Tepedeki yalnızlık* ya da...

Tepedeki yalnızlık senin bir türlü bitiremediğin romanın adı. Her neyse. Evet, haklısın, kişiliği zayıf insanlar kendilerniden çok başkalarıyla ilgilidirler. Öyle değil mi?

Kişiliksizler durmadan başkalarıyla uğraşılar Başkalarnıda kendi zayıflıklarını unutturacak zayıflıklar ararlar. *"Çok şükür"* diyebilmek için bir yığın kötülükleri görebilmek gerekir. Yani kişiliksizler olmayan üstünlüklerini birilerine baskın çıkarak kanıtlayacaklardır. Bunlar hep dişlerine göre adam ararlar, yiyemeyecekleri insanlara da genellikle bulaşmazlar. Yanılıp bulaştıklarında başkalarına geleni edepsizlikle gidermeye çalışırlar Kişiliksiz insan tehlikeli insandır: işkence yapabilir, cinayet işleyebilir, tecavüze yeltenebilir, değerli bildiği bir şeyleri satışa çıkarabilir, rüşvet alabilir. Evet özellikle şiddet uygulayanlar ve şiddet uygulayıcılara alet olanlar bu gibi kimselerdir. Yalancılık, dolapçılık, hırsızlık...

Yalancılıkta özellikle kişiliksizliği düşündüren bir şeylerin varolduğunu söyleyebilir miyiz?

Elbette söyleyebiliriz. Kişiliksiz insan hayır diyemeyen insandır. Kimseye ağırlığını koyabilecek yapıda değildir. Ağırlığı yoktur ki koysun. Bunlar birer yalan ustasıdırlar. Belleklerini yalana göre ayarladıklarından yalanlarında açık da vermezler. Giderek onlarda yalancılığın hastalıklı biçimleri oluşmaya başlar. Masallamalar yapma eğilimi vardır kişiliksizlerde. Bir takım çok güzel düzenlenmiş yalanları gerçekmiş gibi sunabilirler...

- Pekiyi, yönetme tutkusunu neye bağlıyorsun?

- Kişiliksiz insanın en büyük merakı yönetme üzerinedir. Düğmelerini kapatamayacak kadar zavallı pekçok insanın birilerini ya da bir şeyleri yönetme tutkusu elbette kişiliksizlikten beslenir. Bu zavallı insanlar bir şeyi ya da birini yönetme olanağı bulamadıkları zaman bunalıma girerler. En yük-

sek yönetim kadrolarından apartman yöneticiliğine kadar uzayan çizgide bu tür insanın çırpınışlarını görürsünüz. Yönetime davranmak kişilik kanıtlamasından başka bir şey değildir. Kişiliksiz insanlar yakınlarını, eşlerini, çocuklarını yönetmek isterken aileyi parçalayabilirler, toplumu yönetmek isterken devleti devlet olmaktan çıkarabilirler... Yönetiyorum diye aileler batıran, kurumlar batıran, hatta devletler batıran çok insan vardır...

- Oysa sağlıklı kişilik...

Sağlıklı insan önce bilincini özenle oluşturur, gerçekliğin koşullarına göre oluşturur. Ben'in yükseklik kazanmasıdır bu. Bu noktada insan kendini haklı olarak yetkinleşmiş duyar hatta ayrıcalı görür. O durumda başkalarından çok daha yetkili sayar kendini. Haklıdır da. Ancak sağlıklı insan o noktada kalmaz, bir ikinci evrede ben'ini öldürerek kendini gerçek anlamda vareder. Ben'ini öldürmek dediğimiz şey kendini hiçleştirmek değildir, tersine başka insanlar karşısında ayrıcalı olmadığının sezgisine ulaşmaktır. Gerçek anlamda yetkin ruh ***ben de herhangi bir insanım, şu insanlardan biriyim*** duygusunu bir gerçeklik olarak derinlerinde yaşar. O artık ne ayrıdır ne ayrıcalıdır. Gerçek insan saygısının başladığı nokta da bu noktadır. Bu noktaya varmak ermişlikle, azizlikle, dervişlikle falan değil, düpedüz insan olmakla ilgilidir.

Ne çok kişiliksiz insan var değil mi?

Dört bir yanımız çocukluk döneminden erginlik dönemine geçişini sağlıklı koşullar altında yapamamış, zaten çocukluğunu da gereği gibi yaşayamamış ve daha da önemlisi sanki erginlik döneminden yetişkinlik dönemine geçemeden yaşlanmış insanlarla doludur. Çoğu kart liseli görünümünde olan bu insanlar açmadan solmuş bir ben'le yaşamak zorundadırlar. Bunlar gerçeklikle bağdaşmayan dağınık fikirleriyle, boş savlarıyla, olgunlaşmamışlığın en sevimsiz ürünlerinden biri olan alınganlıklarıyla başedilmesi çok güç birer saldırgan cüce görünümü ortaya koyarlar. Güçsüzlükleri onları ***tek kalamama korkusu içinde*** tam anlamında sürü yaşamı sürdürmek zorunda bırakır. Sürüdeyken canavar, sürünün dışında birer hiçtirler. Bunlar gerçekte çocukluklarını yani onları duyarlı insan yapacak güçlerini de yitirmişlerdir. Kimi dobra dobra konuşmak adına eşekleşmeyi, kimi bir şeyleri yönetmek adına kendini gülünç etmeyi, kimi ne olduğunu bilmediği sözde birtakım yüce değerler için onun bunun üstünde egemenlik kurmaya çalışmayı, kimi bir takım yapmacıklı davranışlarla üstün insan oyunu oynamayı alışkanlık edinmiştir. Kişiliği zayıf insan, gördüğümüz gibi, bilinci yeterince olgunlaşmamış insandır, bu yüzden her koşulda uyumsuzluğa eğilimlidir.

CANAN'IN GÖZLERİNE ÖVGÜ

Ne derse desin elâlem
Bana göre kaşların kalem
Yazarım ben onunla
Gözlerinin şiirini
Mümkün olmaz gizlemen
Gören okur onu hemen
Esirgemem ben övgümü
Ama yine de tam anlatamam
Ne eksiktir, ne de tamam
Çözemem o kördüğümü
Karmakarışık bir anlam
Siner bakışlarına
Katılırım ben şiirimle
O uzun, kara kirpiklerinin
Sessiz alkışlarına!..

Sedat UMRAN

Ben kendime göre kişiliksiz diye belirlediğim birkaç insanda çok ilginç bir özellik yakaladım, doğru bakabiliyorsam. Bu insanlar başkalarının gözünün içine bakmakta güçlük çekiyorlar. Ne dersin? Yanılıyor olabilir miyim?

Yanılmıyorsun, haklısın bence. Çok doğru, kişiliksiz insan başkalarının gözüne rahat rahat bakamayan, durmadan birilerinin bakışından bakışını kaçıran insandır. Bunlar başkalarının bakışı karşısında indirgendikleri gibi bir duyguya kapılırlar. Gözler perdesiz birer penceredir, insanın içini gösterir. Bunlar bunun böyle olduğunu bilirler. Gözlerini hep kaçırırlar bu yüzden. Görünmek istememek, görünmekten kaçmaktır bu. Bilirler: bakışlar insanı ele verir. Yalnız göz yalan söylemeyi beceremez. Kişilikli insan başkasının gözünün içine baka baka konuşur. İlle başkasının gözüne oyarcasına bakmak gerekmez elbet, ancak belli bir rahatlıkla bakabilmek gerekir. Yani rahat olmaktır önemli olan. Başkasının bakışı karşısında rahatsanız yoğun bir kişilik sorunuyla başbaşa değilsiniz demektir. Ancak sakat kişilikler kendilerini gizleme gereği duyarlar.

ŞAŞKINLIK... BOŞLUK... ÇARESİZLİK İKİNCİ YENİ VE CEMAL SÜREYA

İsmet ALICI

İkinci Yeni, kapalı mı - açık mı

Bu yazımda amacım Cemal Süreya'yı tartışmak. Son yıllarda yine bol bol yazı çıkıyor Cemal Süreya'ya dair. Biri *Papirüs*'te Aydın Şimşek imzasıyla çıktı. Öteki ise *Edebiyat Eleştiri*'de Yılmaz Yeşildağ imzasıyla. İki şairi de severim. Ne yazık ki, bu arkadaşlar Türkiye sanat tarihinden habersizler. İkisinin de bir yanılgısı İkinci Yeni nesnelliğini kavrayamamaları. Burdan Cemal Süreya'nın şiirinin işlevini görememeleri. Sevgili Aydın Şimşek ilk sorum şimdilik şu, sence Cemal Süreya'nın şiiri halkına yabancılaşmış bir insanın şiiri değil mi? Yılmaz Yeşildağ'a da şimdilik şöyle diyelim. Sevgili Yılmaz Yeşildağ 'gerçek' şiir okuyucularının hemen Cemal Süreya'nın şiiriyle buluştuğunu söylüyor. Yılmaz Yeşildağ yanlış yapıyor. Ona göre ben gerçek şiir okuyucusu değil miyim. Gerçekten ya, nedir bu 'gerçek' şiir okuyucusu sevgili Yılmaz Yeşildağ.

Demek ki, gerçek sadece Yılmaz Yeşildağ'ın kimliğiyle var. O Platon'un idelerinden pay almış galiba. Tanrıya erişmiş biraz da o.Eh ne yapalım benim sırtım mağarada güneşe dönük kalsın. Gerçek mi... o Yılmaz Yeşildağ'ın olsun.

Cemal Süreya'nın şiirini anlamak İkinci Yeni'yi anlamaktan geçer. Çünkü Cemal Süreya ilk şiirinden son şiirine kadar İkinci Yeni'nin etkisinden çıkmamıştır. İlk şiir kitabı olan *Üvercinka*'dan aldığı tad, hep onu yine *Üvercinka* tadında bir şiir kitabı ortaya çıkarmak için zorlamıştır. Cemal Süreya tartışmalarında onun nitelikli bir şair olduğunu söyleyenlerin çoğu, alıntılarını daha çok *Üvercinka* kitabı üzerine yönlendirmiştir. Bu ise, hep Cemal Süreya'nın bütünlüklü eleştirisinin önünü kesmiştir. Cemal Süreya'daki kayganlık... netsizlik... çözümsüzlük... şaşkınlık ilk şiir kitabı olan *Üvercinka*'dan son şiirine kadar sürmüştür. Ondaki kuşku hiçbir zaman sağlam bir zemine oturmamıştır. Cemal Süreya'nın şiirlerini okudukta, şöyle bir olguyla karşılaşırız. Güzel olan rastlantıdır. Bizim güzel olanın raslantı olduğunu tartışmaya vaktimiz yok. Cemal Süreya'nın bazı şiirleri güzeldir. Ama, Cemal Süreya'nın şiirlerinin bütünselliği içinde o güzelliği bulamayız. Sevgili Aydın Şimşek'in göremediği olgu bu bence.

Şimdi İkinci Yeni'ye girelim.

Çoğu kişi, İkinci Yeni'den Cemal Süreya'yı ayırmak gerektiğini söyküyor. Neden mi, çünkü, Cemal Süreya'nın şiiri anlamsız ve kapalı değildir. Bu önerme doğrulukları taşıyor gibi görünüyor. Bu önermenin çıkarım yapıldığı yer yanlış ama. İkinci Yeni sadece anlamsız ve kapalı şiir değildir. Aynı zamanda birikimsizlik... şaşkınlık... çaresizlik ve halka yabancılaşmanın edebiyat alanına girmesidir.

Gelin bir önerme yapalım:

İkinci Yeni şiiri anlamsız ve kapalıdır.

Cemal Süreya'nın şiiri anlamsız ve kapalı değildir.

O zaman Cemal Süreya İkinci Yeni şairi değildir.

Peki, siz kim söyledi İkinci Yeni'nin sadece anlamsız ve kapalı olduğunu. Birazdan Asım Bezirci'nin İkinci Yeni'yinasıl belirlediğini okuyacaksınız. Ben katılıyorum. Şu önermeyi yaparak bazı İkinci Yeni şairlerini... çok rahat bir şekilde İkinci Yeni'den kopartabiliriz. Bize de insaf demek kalır.

Asım Bezirci'nin belirlemesi şu.

- İmgeye kapıları sonuna kadar açmak,
- Edebi sanatlara özgürlük tanımak,
- Basitlik, aleladelik ve sadelikten ayrılmak,
- **Halkın yaşamından ve kültüründen uzaklaşmak, 'folkloru şiire düşman' bellemek.** (bold bana ait).
- Şehirli 'küçük adama' tip çizmeye boşvermek,
- Nükte, şaşırtma tekerlemeden kaçmak,
- Duyguya ve çağrışıma yaslanmak,
- **Konuyu, hikayeyi olayı atmak** (bold bana ait),
- **Yoksul 'çoğunluğa' değil 'aydın' azınlığa seslenmek** (bold bana ait). (1)

Şimdi İkinci Yeni'ye dair bazı şairlerin o günleri nasıl anlattığına bir bakalım. Kemal Özer ne diyor, *İkinci Yeni'den Toplumcu Şiire* adlı kitabında. (2) *"Ev dışına, aile dışına baktığımda da, ülkenin ve dünyanın o yıllardaki konumunu yerli yerine oturmaktan uzak kaldığımı, yine ancak bir ortam gibi*

algılayabildiğimi görüyorum. Üstelik aile ortamını daha somut kavrayabildiğim halde, ülkeden ve dünyadan gelen belirleyiciler yarı anlaşılır, yarı yakıştırılır türdendi. Ciddi bir bilgilenme eksikliği içindeydik çünkü." Bize, yetersizliği... yetersizliklerini az çok Kemal Özer belirtiyor. Bu edebiyat aynı zamanda daralmış yaşam anlayışının sanatta yansıması oluyor. Bakın İkinci Yeni teorisyenlerinden Muzaffer İlhan Erdost ne diyor. *"Benim açımdan ve içerisinde bulunduğumuz çevre açısından teori ve ideoloji yokluğu. Toplumsal yaşamın iktisadi yapısı ile güncel siyasal devrimler arasındaki bağı kavrayamama. Siyasette güncel davranışların, sözlü çekişmelerin sınıfsal özünü kavrayamama ve sınıfdışı görüngüsüne kapılma. Ve en sonu, sanat ve yazın ile güncel siyaset arasındaki bağı kuramama. (...) Hemen çok şey bulanıktı, toplumsal gelişme yasalarını bilmemiz, uluslararası ölçekte ve ulusal ölçekte, gelişmelerin temel özelliğini kavramamızı olanaksızlaştırıyordu."* (3) Bakalım Yılmaz Gruda ne diyor. *"Biz Sosyal Adalet'te göründükten hemen sonra, kendisine büyük ümitler bağlanan DP, çeşitli nedenlerle birden bir dikta, bir baskı dönemine giriverdi. Açık-seçik toplumcu şiir yazan bizlerde, bu baskının getirdiği çekingenlikle, az da olsa, zorunlu bir kapalılığa yöneldik, kelimelerin anlamını, cümle yapılarını zorlamaya başladık. Sözleşmemiştik ama bu konuda. Bir 'hassasiyetin' sonucuydu, geçici bir şeydi olan. (...) Fakat, E.Ayhan'da en iyi temsilcisini bulan bu geçici tutum, M. Erdost'un isim babalığıyla 'İkinci Yeni' akımı şekline büründü. Ve şiire olanlar oldu. Şiirde bir kolaylık başladı. Bir cılızlık. Kişiliksizlik. (...) Toplumsal kaymalarda bu durumu iyice pekiştirdi."* (4) Ne güzel söylüyor değil mi, Yılmaz Gruda, İkinci Yeni'nin batıdan etkilenen bir akım olmadığını söylüyor. Bu 'hassasiyet' ürünleriydi. Baskının yaratmış olduğu bir hassasiyet.

Hassasiyet

Peki, bizde bu 'hassasiyet' neden çoğu kereler kabul edilmiyor. Çünkü, bu hassasiyet kabul edilirse, 'hassasiyeti' görmeden İkinci Yeni'ye dair yazı yazanların kendi hassasiyeti sırıtacak. Bugün İkinci Yeni'yi savunan ya da İkinci Yeni şairlerini varolan o toplumsal olgularla görmeden anlatmaya çalışan çoğu sanatçının, ne yazık ki, ardındaki gerçek kendisinde İkinci Yeni tarzı şiir yazması ya da 'edebiyat dükalarına' boyun eğmesidir. Şu boyun eğmeyi açmak lazım. Aslında bir nesnelliği görememektir bu olgu. Ne yazık ki, bu olgu Mevlana'nın gel kim olursan gel bakışının bir yansımasıdır. Diğer yanı ise yanılgılı bir demokrasi anlayışıyla bütünleşir. Bir radyo programında, şair bir arkadaş şöyle dedi, bana. İkinci Yeni içinde de güzel şiirler var değil mi İsmet. Hayır, dedim. Şimdi, ismini açıklamak istemiyorum. Çünkü, sorun başkaydı. Onun bana anlatmak istediği olgu şuydu. Herkesin sanat yapma hakkı vardır. İnce bir demokrasicilik söylemidir bu. Olguya Mevlana'nın kim olursa gel anlayışı ile bakmaktır. Ama sorun şu. Türkiye'de kim demiş acaba... söyleyin bana, aydınlanayım. İkinci Yenicilere sanat yapma hakkı yoktur diye. Nerede çıkmış böyle bir yazı... yasaklar listesi. Sorun başka. Şöyle denilmek isteniyor genellikle, bunlarda insanın kendine yabancılaşmasına karşı mücadele etmiş ve eyledikleri sanatla birlikte kendilerine bir özgürlük alanı yaratmışlardır. Şimdi, soruyorum size, İkinci Yenicilerin insanın kendine yabancılaşmasını açımlayan... insanı sorgulayan... kendi özgürlük alanını yaratabilen kaç şiir koyabilirsiniz ortaya, kaç. Binlerce şiirin içinde onu geçmez bu. Haydi, taş çatlasın otuz olsun... yüz olsun. Tek tek bir şairde de somutlanmıyor bu. Yani Cemal Süreya'da... Edip Cansever'de... İlhan Berk'te... Ece Ayhan'da vs. Dağılmış bir yapı içinde varediyor kendini. Peki, insafının sınırlarını zorlayarak söylediğimin şu yüz şiirden çıkarak... İkinci Yeni şiiri güzeldir, diyebilir miyiz. Benim insafım belirleyici olabilir mi İkinci Yeni'yi. Onların gerçekliği yakar bizim vicdanımızı.

Şu demokrasicilik anlayışına devam edelim. Kimlerin sanat yapma hakkı elinden alınmıştı. Kimlerdi, 1940 kuşağı sürgünlerde... hapislerde... yoksulluk içinde yaşayan. Şiirleri yayınlanmayan... çöp sepetine atılan. 60'lardan sonra önlerine yakıcı bir şekilde oturan. Hasan İzzettin Dinamo, A. Kadir, Rıfat Ilgaz, Ahmet Arif, Niyazi Akıncıoğlu vs. Ve neydi bir yandan vatan nainliğini ilan eden Nazım Hikmet ve dağda öldürülen Sabahattin Ali. Hegel'in bir sözü vardır. 'Gerçek olan aklidir, akli olan gerçektir.' İkinci Yeni ne kadar akli ve gerçektir size göre. İkinci Yenicilerin şu yaşananları ifade eden... bu yaşananların dayatmış olduğu zorunluluklar hakkında söylediği pek birşey yok. Bu yüzden İkinci Yeni'ciler, doğru dürüst bir gerçekliği ifade edemezler bize. Sorun Nazım'dan bahsetmesi... Sabahattin Ali'yi görmesi... 1940 kuşağına yapılan haksızlıktan bahsetmesi değildir. Sorun yaşamı bütünlüklü kavrayamadıklarından dolayı bir gerçeklik olamamaları. Benim rahatsız eden bu sahte gerçekliğin sürekli cilalanıp önümüze sürülmesi. Bugün kafalarda Mevlana'nın kim olursan gel anlayışı... veya herkesin sanat yapma hakkı vardır söylemi altında, gerçekliğin üstünün örtülmesidir. Haydi bu gerçekliği ben görmedim... sen görmedin... öbürü görmedi. Nereye kadar bu. Aydın olmanın işlevi ne peki? Yaşanan gerçekliği bütünlüklü bir şekilde sorgulamak değil mi.

Muhatapsızlık

Bugün İkinci Yeni'nin bütünlüklü kavranamamasının altında yatan nedenlerden birisi muhatapsızlıktır. Kimse İkinci Yeni'yi kabul etmek istemiyor. Genellikle şöyle oluyor. Bir İkinci Yeni'cinin söylemi. Birisi isim koydu işte. O gün yazılan şiire dair, İkinci Yeni, dedi buna. Kim bu, Muzaffer İlhan Erdost. Pek benim ilgim yok. Ben şiir yazarım efendim. Nasıl oluyor bu, İkinci Yeni'ye dair söylenenlerin bütünü onun şiirinde var. Ama, o İkinci Yeni'ci değil. Nedir ya. O şairin söylediğinimi... kabul edeceğiz yoksa, şiirindeki gerçekliği mi. Şair şiirindeki gerçekliğin ne olduğunu bilmiyor. Hava amma bulutlandı değil mi. Türkiye'de böyledir ama. Bakın bütün partiler demokrasi istiyor. Tansu Çiller bile demedi mi Türkiye'de oligarşik bir yönetim vardır. Ne yazık ki, bizim insanlarımızın çoğu varolduğu nesnelliği bilerek ya da bilmeyerek ifade edemezler... etmezler. İkinci Yeni'de de bu olgular yaşandı. Bazı İkinci Yeni şairleri, İkinci Yeniciliğini kabul etmedi. Böyle yapan şairler, bunu yaparak sanki, kendi gerçekliğini ters düz etmiş oluyordu. Ama, güneş balçıkla sıvanmaz ki. Onun bütün şiirleri İkinci Yeni'ye dair söylenen nesnellik üzerinden şekilleniyordu. Ne yazık ki, İkinci Yeni içinde, içten tek bir şaire rastladım ben. O da Kemal Özer. O İkinci Yeni'ciliğini kabul ettiği gibi... bunun bir yanlışlıklar ve yanılsamalar toplamı olduğunu söyleyerek... yeniden bir sorgulama sürecine girerek Toplumcu Gerçekçi edebiyatın bir sıra neferi olmuştur. İkinci Yeni içinde olupda bundan uzaklaşan şairlerde bu samimiyeti, köklü değişimi göremeyiz. Daha çok şiirlerindeki kaypaklık ve kayganlık üzerinde şekillenen söylemi, aynı şekilde İkinci Yeni olgusunda da ortaya koyarlar. Kimsenin İkinci Yeni'yi kabul etmemesi sağlıklı bir tartışma zemini ortaya çıkarmamıştır. Bu sisli havada da en çok etkilenen de bana göre Ece Ayhan olmuştur. İkinci Yeni'cilerin İkinci Yeni'yi kabul etmemesi bir tek ortada İkinci Yeni'ci diye kendisinin kalması onun en büyük rahatsızlığı olmuştur. Zavallı Ece Ayhan bu şaşkınlık içinde kendisinin nerede... ne durumda olduğunu algılayamamıştır. Bu algı eksikliğine rağmen... birileri Ece Ayhan'ı, şiirlerinde tarihi irdeleyen tarih bilgini diye tanıtıyor bize. Sanatın insan irdelemesi olduğu bir belirtimdir. Sanatın işlevi tarih irdelemesi değildir. Bunun yanında, parçalı ve olgusal bilinçle tarihe bakan Ece Ayhan'ı, bir tarih bilgini diye ortaya sürmek, bir ayıptır bana göre.

Bakın, Cemal Süreya ile Asım Bezirci arasındaki polemik havayı bulandırmaya bir örnek olduğu gibi, Cemal Süreya'nın sokakta geçerken Asım Bezirci'ye bir omuz atmasıdır. Bende, bunu belirtirken Cemal Süreya'ya bir omuz atıyorum. Asım Bezirci, Düşün dergisinde çıkan söyleşiyi şöyle eleştiriyor. *"Enver Ercan'ın Cemal Süreya ile bir söyleşisi çıktı Düşün'de. İlginç, güzel bir söyleşi, tat alarak okudum. Cemal Süreya'nın hem alçakgönüllü, hem sıcak sözleri hoşuma gitti. Ancak bir yerde duraksadım, hatta 'irkildim' diyebilirim.*

Enver Ercan soruyor:

'İkinci Yeni şiiri, şimdi de zaman zaman tartışılıyor. İlk aklıma gelen eleştiriler; örneğin Demokrat Parti diktasının baskısıyla toplumdan kaçan, sinik bir şiir, yanlış tercüme hareketi; şiir geleneğimizde bir halka oluşturmayan ithal bir şiir... siz ne düşünüyorsunuz bu konuda?'

Cemal Süreya şöyle başlıyor onu cevaplamaya:

'Soldan faşist diyenler (Bezirci), sağdan ahlaksız diyenler, komünist diyenler.'

Ne zaman, nerede söylenmiş bu sözler? Cemal Süreya açıklamıyor. Sağdan İkinci Yeni'ye 'komünist' diyenler oldu mu, bilemiyorum. İkinci Yeni Olayı'nı hazırlarken bulduğum bütün yazıları inceleмiştim, ama böyle bir söze rastlamamıştım. Belki gözümden kaçmıştır, belki bir yerden çıkmıştır da ben görmemişimdir. Fakat şurası kesin: Hiçbir yazımda İkinci Yeniler için 'faşist' sözünü kullanmadım! (5)

Cemal Süreya'nın bu tavrı havayı bulandırmaya iyi bir örnektir. İkinci Yeni'cilerin buna yakın tavırları yüzünden nesnel bir tartışma alanı oluşmamıştır. Bu yüzden çoğu insan İkinci Yeni'yi sadece anlamsız şiir ve kapalı şiir diye algılamıştır. Oysa İkinci Yeni'nin temel dayanakları başta dediğim gibi daha geniştir. Keza Atilla İlhan ve Asım Bezirci yer yer Cemal Süreyya'nın şiirlerini beğendiklerini söylemişlerdir. Onların İkinci Yeni üzerine yazdıklarına bakarsak bu olgularla karşılaşabiliriz. Ne yazık ki, onlarda kapalı anlamlı şiir olgusu içinde kalmışlardır bu tür değerlendirmelerde. Oysa ikisinin de İkinci Yeni'ye dair daha geniş bir söylem alanları vardı. Bundan bolca yararlanamadılar.

Asım Bezirci'nin şu söylediği ne güzel Cemal Süreya'nın bulunduğu konumu gösterir bize. **"Halkın yaşamından ve kültüründen uzaklaşmak", "Folkloru şiire düşman bellemek", "Yoksul 'çoğunluğa' değil 'aydın' azınlığa seslenmek"** Nasıl bir aydın bu olgusunu açmaya çalışacağım. Bakın, **Folklor Şiire Düşman** yazısında ne diyor Cemal Süreya.**"Çağdaş şiir geldi kelimeye dayandı. François Villon'dan, Andre Breton'a, Henri Michaux'ya bir çizgi çekelim, bu işin nasıl bir evrim sonucu olduğunu göreceğiz. Çağdaş şairler kelimeleri bile sarsıyorlar yerlerinden, anlamlarından uğratıyorlar. Bu böyleyken bizde hâlâ folklora, halk deyimlerine şiirlerinde fazla-**

sıyla yer veren şairlerin kısır bir yolda oldukları sanısındayım. Çünkü folklorda şiirin bugünkü entelektüel niteliğini taşıyacak yeti yoktur. Halk deyimlerinin havası şiirin kanat çırpmasına imkan vermeyecek kadar dar bir havadır." (6) Burada Cemal Süreya'nın yanılgısı bana göre... bir belirtimde bulunmasıdır. Sadece o genellemenin kendisi insanın bakış açısını daraltmaya yeter. Oysa folklor içinde her zaman sürekli sanatçıların yararlanabileceği çok çeşitli olgular vardır. Cemal Süreya'nın bu yazısındaki yanlışı trafik memurluğu yapmaktır. O günkü nesnellik içindeki sıkışmışlığını bu şekilde ifade etmeye çalışmıştır. Cemal Süreya o gün kendi daraldığı alana başkalarını çağırıyor. Oysa, o aydın kimliği altındaki nesnelliğini kavrayamamıştır. Kavrasaydı, bazılarına yön tayin etme ihtiyacını görmezdi. Kendini değiştirmeye çalışırdı.

İkinci Yeni ve Gelenek

İkinci Yeni şiirine baktıkta, şunlarla karşılaşırız. Bir birikimsizlik... geleneğe karşı çıkma. İkinci Yeni bize şunu duyurtur. Kendisinden önce varolan edebiyatı algılayamamışlar. Yakup Kadri'nin... Mahmut Şevket Esendal'ın... Peyami Safa'nın... Sait Faik'in... Selahattin Eyüpoğlu'nun... Sabahattin Ali'nin... Nazım Hikmet'in... Orhan Veli'nin onlar üzerinde hiçbir etkisi yok gibidir. Tepkileri direk Birinci Yeni görünse de (Garip Akımı), aslında İkinci Yeni içindeki görünümler onların varolan bütün edebiyata karşı çıktıklarını duyurtur bize. Bu öyle bir karşı çıkıştı ki, bu olgunun içinde olan çoğu kişi, bir yanılsama içinde olduğunu bilmiyordu, üstelik bu yanılsamalar toplamını doğru sanıyordu.

Neydi bu yanılsamalar toplamı. Birinci olgu İkinci Yeni akımı içinde olan çoğu ozan, ülke gerçekliğini kavrayamamışlardı. Bu topraklar üzerinde bin yıldır doğru dürüst sanat, felsefe, bilim, estetik üzerine hiçbir şey söylenmemişti. Genel bilinç, soyutlama yapmaya hazır bir bilinç değildi. Selçuklularda ve Osmanlılarda olan Miri Sistemi yüzünden sınıfsal çatışkılar pek ortaya çıkmamış... ekonomik üretimin kendi kendine yeterliliği başka olasılıkların varolma ihtimalini ortadan kaldırmıştır. Bunun yanında Gazalli'den sonra İslam felsefesi yokolmaya başlamıştır. Selçuklular ve Osmanlıların uygulamaya başladığı Miri Sistemi de bunun tuzu biberi olmuştur. Avrupadaki Aydınlanma hareketini etkileyen İslam felsefesinin Osmanlı toprakları üzerinde hiçbir etkisi yoktu. Bütün bu olgular Cumhuriyetle birlikte kendini ortaya koymuştu. Dilin yetersizliği... kavram eksikliği çeşitli algı yanlışlıklarını ortaya çıkarmıştı. Türkçe daha yirmi beş yıldır ortak bir dil haline gelmişti. Tanzimat edebiyatına baktıkta çaresizliğimizi... çözümsüzlüğümüzü çok iyi görürüz. Bir yandan dünyayı sarsan... Tolstoylar... Puşkin'ler... Stendal'lar... Balzac'lar... Hegel'ler... Kant'lar... Marks'lar, öte yandan Namık Kemal'ler... Ziya Paşa'lar... Recaizade Mahmut Ekrem'ler. Cumhuriyetle birlikte bir sıçrama olsa da edebiyatta, bu izafi bir olguydu. Zaten 1950'ler bu sıçramanın geriye doğru gittiği bir süreçti. Daha doğrusu, Türkiye bir yandan sömürgeleşmeye doğru usul usul giderken... diğer yandan Cumhuriyetin tutkuyla ilerletmeye çalıştığı devrim sönmeye başlıyordu. Üniversitedeki felsefe hocalarının çoğu o süreçte Alman faşizminden kaçmış hocalardı ya da dışarda burslu eğitim görmüş insanlardı. Sanat... felsefe... estetik... bilim alanlarındaki bu yetersizlik hayatın her alanında kendini gösteriyordu. Bu yetersizlikler üzerinden var oldular bunlar. Bu yetersizliği az çok sezerek... bu yetersizlikten nefret ederek. Onların batıcılığını bu olgular üzerinden algılamak lazım. Öyle bir batıcıdıydı ki onlar, bütün batı sanat akımlarının altında bir felsefi söylemler yığını olduğu halde, bunlar bunu bile algılamanın dışında tutmuşlardır kendilerini. Bu yüzden İkinci Yeni çok çeşitli olguları içinde barındırdı. Bir yandan Sezai Karakoç... diğer yandan Ece Ayhan... ya da Cemal Süreya. Bu üç kişinin bir araya gelmesini hiçbir felsefi boyutla bana anlatamazsınız. Bunları bir araya getiren olgu, DP diktası sürecinde sadece farklı olma ihtiyacıdır. O büyük 'hassasiyeti' koruyorak. Çünkü, çeşitlenen Türkiye yapısı içinde, sanat yapma gereksinmesi ortaya çıkmıştı. İkinci Yeni'ciler yaptıkları sanatın bir boşluk olduğunu bilseler de, ama kalem tutuyorlardı işte, o boşluk içinde neden oyalanmasınlar ki. İkinci Yeni bu yüzden her zaman büyük bir boşluğu olmuştur bu ülkenin. Bu boşluğa anlam katmaya çalışanların büyük çoğunluğu ne yazık ki bir boşluğu anlamlandırmaya kalkıştığını anlayamamıştır. Yer yer Asım Bezirci'nin... Atilla İlhan'ın kısmi şekilde Cemal Süreya'yı övmesi, bugün de Yılmaz Yeşildağ'ın... Aydın Şimşek'in, Cemal Süreya'yı övmesinin ardındaki neden o boşluğu tamamıyle algılayamamasından ileri geliyordur.

Gelelim, olgunun diğer yanına, sorun sadece İkinci Yeni'nin felsefesiz bir hareket olması değildi. Bunun yanında bu topraklar üzerinde köklü bir şekilde sanatın insanda kopartılmasını görürüz biz. Ne diyordu Edip Cansever, benim şiirlerimi kimse almıyor ya. İkinci Yeni'nin temel ekseninde insansız sanat vardır. Halkın kendini anlaması pek önemli değildir onlar için. Ya, ne önemliydi onlar için, kendilerinin kendilerini anlaması önemliydi. Buna tam olarak aydın azınlığın birbirlerini anlaması da diyemeyiz. Biraraya gelmiş belirli insan yığı-

nın o boşluk içinde... iççekmelerini ve can sıkıntılarını duyurmaları diyebiliriz.

Savaş Psikolojisi ve İkinci Yeni

Belirli tek tük nedenlerde var İkinci Yeni'yi iyi bir şekilde algılayabilmek için. Bunlardan birisi, İkinci Paylaşım Savaşının yaratmış olduğu etki. Garip akımı nasıl ki, savaşa olumlamayan bir noktada kısmi bir şekilde kendini oluştursa da, genel olarak savaşa karşıydılar. Bunun yanında İkinci Yeni savaşa karşı nasıl bir tavır olgusunda birleşememişti. Buradan bahsettiğim, toplumsal psikolojinin İkinci Yeni üzerinde etkisi. İnsanlığın büyük çoğunluğu 1950'lerde bir daha savaş olmaması için yoğun bir gayret gösteriyordu. İlişkilerini daha özenli bir şekilde sürdürmeye çalışıyordu. ABD emperyalizmi 1950'lerde ülkemize "hür dünya" mesajlarıyla giriyordu. Savaşın galibi olmanın bütün avantajlarını kullanıyordu. Savaşın temel nedeninin emperyalistlerin dünyayı paylaşma olgusu olduğunun üstünü örtmeye çalışıyordu. Bir yandan da, dünyanın her yerinde soğuk savaşa başlamıştı. ABD emperyalizmine göre, insanlığın en büyük düşmanı komünizm ve faşizmdi. Bu söylem üzerinden, kendi sömürgeci kimliğini gizleyerek... dünyanın en büyük emperyalist devleti olmaya yöneliyordu. ABD emperyalizminin yaratmış olduğu bu şok, İkinci Yeni'yi de etkiledi tabii ki. Bir kere Cumhuriyetin ortaya koyduğu emperyalizm anlayışından uzaklaşılmaya başlandı. Safca bizi sömürmeyecek bir devlet varmış anlayışı yerleşmeye başladı. Bunun yanında, ülkedeki, sermayenin kendine yetersizliği, Cumhuriyetten o sûrece kadar ortaya büyük bir sermaye birikiminin çıkmaması. Burjuvaziye verilen bütün sermayelerin çarçur edilmesi, ülkeyi tam bir darboğazın içine sürüklemişti. Bir yandan Avrupa'nın ışıklı şehirleri... öte yanda hâlâ kağnıyla, mumla idare eden bizler, işte bütün bu nedenlerden dolayı kendi gücüne inanmayan siyasi yapı ve burjuvaların tek ümidi emperyalistlerin sermayesine kalmıştı. Bağımsız Türkiye, bağımlı olmak zorundaydı artık. İşte bu çelişki ve çatışkıların çözülemediği bir noktada, geçiş sürecinde varoldu İkinci Yeni. İkinci Yeni de ülkede olagelenlerin hiçbirine alternatif birşeyler söyleyebilecek birikim ve bakış açısı yoktu. Buna alternatif birşeyler söyleyenlerin kökü çoktan ezilmişti. Komünistlerin çoğu içeri atılmış... sürgüne gönderilmiş ya da susturulmuştu. Bütün bunlardan sonra genel sanat alanındaki psikoloji, savaşın getirmiş olduğu olgulardan dolayı, mücadelenin reddi üzerinden şekilleniyordu. Çünkü, savaş kötü birşeydi, son savaşta onmilyonlarca insan ölmüş, yüzlerce kent yıkılmıştı. Bu yüzden mücadele etmeyi de reddedip... sadece saf sanat yapmak gerekiyordu. Cemal Süreya'nın şiir geldi kelimeye dayandı demesinin ardındaki sebep, ya da folklor şiire düşman demesinin sebebi biraz da bu savaşın yaratmış olduğu psikolojik etmenlerdi. Çünkü, Cemal Süreya'ya göre (ya da İkinci Yenicilere) savaş kötü birşeydir. İnsanlar ölür orda. Ama, neden çıkıyor bu savaşlar diye sorarsak hiçbir cevap veremezler.

Marksistler ve İkinci Yeni

Tabii ki, İkinci Yeni olgusuna dair söylenecek daha çok şey var. Yazının içinde belirli temel noktalarını söylemeye çalıştım ben. Bugün, bana göre yapılması gereken bir ayrışım şart. Bu ayrışım şu olmalı. Kendisine Marksist... toplumcu gerçekçi... insani gerçekçi diyen herhangi bir aydının, İkinci Yeni şairlerinden övgüyle bahsetmesinin imkanı yoktur. Eğer, bir Marksist, Toplumcu Gerçekçi, İnsani Gerçekçi İkinci Yeni şiirlerinden övgüyle bahsediyorsa, o kişinin Marsistliği, Toplumcu Gerçekçiliği, İnsani Gerçekçiliği tartışma konusudur. Bu kişi, bana göre artık burjuva edebiyatının içinde parendeler atmaya başlamıştır. O ne marksisttir... ne toplumcu gerçekçi... ne insani gerçekçidir. Marksistler, Toplumcu Gerçekçiler, İnsani Gerçekçiler böyle bir ayrışıma gitmelidir artık. Bu ayrışım bizim kendi içimizde belirli bir netlik yaratacaktır. Bizim bugün, sorun etmemiz gereken İkinci Yeni değil, kendimizdir. İkinci Yeni'ye övgüler düzen bir toplumsal taban vardır. Bırakalım onlar kendilerini övsünler. Biz, kendi gücümüzden... insanın o yaratıcı gücüyle yeniden ayağa kalkmalıyız. Bugün çoğu edebiyatçının, edebiyat alanına yaklaşımı bir iyi niyet üzerinden oluyor. Bizim kurtulmamız gereken hastalık... bu iyiniyet olgusudur. İnsanların varolan olgulara artık iyiniyetle değil... bilinçle yaklaşması gerekir. Bugün, şöyle bir söylem var hissettiğim kadarıyla. Bizim burjuva edebiyatından alacağımız çok çeşitli olgular var. Fakat bu açık açık tartışılmıyor. Örneğin, İkinci Yeni'de alabileceğimiz ne olabilir... bu tartışılmalı bana göre. Yakup Kadri'den alacağımız ne olabilir. Bu belirsizlik ortamından dolayı kendi içimizde bir netlik yaratamıyoruz. Bu yüzden, büyük bir boşluk... şaşkınlık... çözümsüzlük olan İkinci Yeni'den birşeyler alabileceğimizi sanan bazı Marksistler... Toplumcu Gerçekçiler... İnsani Gerçekçiler var.

Cemal Süreya ve İkinci Yeni

Şimdi, Cemal Süreya'nın şiirine girebiliriz. Baştan da belirttiğim gibi, Cemal Süreya ilk şiirinden son şiirine kadar İkinci Yeniciydi. O ilk şiir kitabı *Üvercinka*'nın etkisinden hiçbir zaman çıkamadı. Ama, değişen etmenler... toplumsal koşullar, onun

daha farklı birşey yazmasını öne sürüyordu. Bu çelişki, ilk şiirinden son şiirine kadar sürdü Cemal Süreya'nın. *Üvercinka*'dan sonraki, çıkan şiir kitaplarının yetersizliğine buradan bakmak lazım. Peki, neydi bu değişen etmenler, o ilk şiir kitabı *Üvercinka*'daki şımarık, kaba çocuksu havasını alıp götüren.

Ben, şimdi 1975'leri düşünüyorum. Babamı, çevresini. Okumuş insanlar vardı babamın çevresinde. Haftada bir iki kere bizim eve içmeye gelirlerdi. Ben, onları seyreder... anlamaya çalışırdım onları. İyi giyimliydi hepsi. Beyaz gömlek... beyaz mendil yakada... kent... palman... marlboro sigarası masada. Cacık... pilaki... beyaz peynir tuzsuz... meyva ve rakı. Bahçede olurlardı genelde püfür püfür esen yelin altında. Bir otuşurları vardı ki, hayran kalırdım. Bütün bu dünyayı ben kurdum dercesine. O oturuşlarının ardından erkeksi havanın içinde ince kabadayılıkları sırıtırdı. At... avrat... silahı aşmışlar mıydı... yoksa aşmamışlar mıydı. Belirsizdi. Lafa gelince aştıklarını söylüyorlardı ama, çünkü köylülüklerinden nefret ediyorlardı, ama, onsuz olamıyor gibiydiler. Ama, şehirli olmak vardı işte. Köylülükte neymiş ki. Ben, bunları ne zaman sevmeye kalksam ardından bir tiksinti otururdu içime. Yoldan geçen Haso'ya... Memo'ya öyle bakarlardı ki, onları sevmemin imkanı kalmazdı. Hepsi köylüydü bunların ama, bu nefret niyeydi. Algılayamazdım bir türlü. Bütün bu sert, kalantor duruşlarının ardındaki gerçek... neydi acaba hep merak etmiştim. Sağda, solda, evde asri derlerdi bunlara. Onlara göre, Asrilik önemli bir olguydu... bana göre ise, sanki alay ediyorlardı onlarla. Yoksa ben mi bir alay olmasını çok istiyordum. CHP'liydi hepsi. Atatürk'ün partisinden... İsmet Paşa'ya sevgileri çoktu. Babam o yüzden benim ismimi İsmet koymamış mıydı.

Cemal Süreya olgusunun bir yanı budur. Hani şu benim dediğim Asrilik hikayesi. Asri olmanın yolu, şehirli olmaktan geçiyordu. Bakın, CHP'nin yıllarca en çok oy aldığı yerler şehir merkezleridir. DP ve devamının oy aldığı yerler ise köylerdir. Köylünün kendine yukardan bakan şehirliyle arasındaki çelişkiyi iyi kullanmıştır DP. CHP sürekli asriliği öne çıkartırken, köylü kültürünü yeneceğini sanıyordu. Oysa köylüden şehirliye karşı bir nefret büyüdü. Bu nefreti örgütledi DP. Onlar, yani şehirliler, bastonlu, lenger şapkalı züppelerdi köylüye göre.

İkinci Yeni'nin ve Cemal Süreya'nın bir çelişkisi buydu. Onlar o nefretin kendini sezemedikleri gibi bu nefreti körükleyecek bir sanat ortamında bulundular. İkinci Yenicilerin çoğu CHP'liydi. 1950'lerle CHP iktidarı el değiştirmişti, iktidarda DP vardı. Yani köylüler CHP'lilere göre. CHP içinde başlayan bu köylülük nefreti, geniş bir yığını kuşatmaya başlamıştı artık. İşçileri, yoksulları, köylüleri. CHP'lilere göre kimse onları anlamıyordu. Bu halk, yaramaz bir halktı. Biz aydınlar kendi içimizde sanat yapmaya başlayalım dediler. Bizi bu halk anlasa ne olacak... anlamasa ne olacak. İşte halktan kopukluğun insansız sanat yapmanın... geleneği yıkmanın ardında yatan sebeplerden biri buydu. Kendi halkını beğenmeyen bu insanlar bu çaresizlik ortamı içinde, bu dayanıksızlıklar içinde batıya yaslandılar. Sıradan insanı...sokağı... köyü... insani bir yaşam umudunu yitirerek, oyalanmaya başladılar. Onların o yazılar içindeki ciddiyeti, halka yukardan bakmanın kaprisinden başka birşey değildir. Cemal Süreya'nın çoğu şiirinde bu yan sırıtır. Halkı, sıradan insanı beğenmeyen olgular kendini gösterir.

Şurada, Mehmet Fuat'ın bir açıklamasına girelim. *"Yazın dünyasında olup bitenleri doğru dürüst izleyememiştim. CHP'nin sol kanat aydınlarınca yayınlanan haftalık 'Pazar Postası' gazetesini okumuyordum. Oysa şiirimizdeki yeni eğilimlere bu gazetenin Muzaffer Erdost'ca yönetilen 'sanat-edebiyat' ekinde bir akım niteliği kazandırılmaya çalışılıyormuş."* (7) Cemal Süreya'nın çözümsüzlüğü şimdi daha iyi bir şekilde önümüzde duruyor bence. Bir yanda bu süreçte çıkardığı, *Üvercinka*, diğer yandan *Üvercinka*'dan sonra değişen toplumsal etmenler ve sosyalist düşüncenin ortaya çıkması. Cemal Süreya hep *Üvercinka*'daki tadı arıyor. Ama, bir yandan da serde sosyalistlik var. Bu çelişik ortam içinde, bu çelişkinin kendisini nitelikli bir şekilde irdeleyemeyen Cemal Süreya, sürekli bir boşlukta gezinip durdu. Olgusal bilinç, onun yazılarında hep sırıtır. Varolan olgulara üsten bakmak... ardındaki gerçekliği irdelememek orda alışkanlık oldu. Kendini sorgulamaktan hep kaçtı Cemal Süreya. Çünkü, kendini sorgulasa, ona göre Asriliği bitecekti... sosyalist olacaktı. Ama, hiçbir zaman o asrilikle, sosyalistliğin ortak bileşkelerinin de olabileceğini uzun uzun düşünemedi. Belki bunu yapsaydı... daha iyi bir şair olabilirdi. Bunu bir tek yapabilen Kemal Özer olmuştu. Belki, bu Kemal Özer'in işçi kökenli olmasındandır, kimbilir. Cemal Süreya'nın Maliye Müfetişi olması bence onun sürekli önünü kesen bir olgu olmuştur. Onun bürokratlığı, CHP'den aldığı anlayışla birleşerek varolan olgulara daha yukardan bakmasını getirmiştir. Onun, o kendisini beğenme alışkanlığının önünü kesmeyi, hiçbir zaman başaramamıştır. 1960'tan sonraki şiirlerindeki durallık budur. *Üvercinka*, birşeylere başlamanın sevincini taşırken... öteki şiir kitapları, kuşkunun ne söyleyeceğini bilememenin iç sıkıntısını duyurur bize. Bu sıkıntılı ortam bazen, mavra, dalga geçmeye... hayatı boşlayan şiirler ya-

zılarak geçiştirilmeye çalışılır. O büyük ciddiyetin ardındaki dalgadan... mavradan... iççekişlerden bir iki örnek vereyim size.

TERAZİ TÜRKÜSÜ

Dostum Elif. Harput Kasabı. Güzin/ Günde beş vakit Harput ve hüzün/ Doldur doldur Allahı seversen/ Anası satılsın burjuvazinin/ Dostum Necla. Sıhhat Berberi. Dizin/ Seni anmak sonu açın yalnızın/ Doldur doldur Allahı seversen/ anası satılsın burjuvazinin/ Dostum Mahmut. Gül Çayevi. Yazın/ Akılda kalmıyor adresin uzun/ Doldur doldur Allahı seversen/ Anası satılsın burjuvazinin

TABANCA

Sigara içenlere ateş etmeyiniz/ Evli bir kadınla rakı içerken/ Rozet gibi göğsüne takmış cesaretini/ Ben Mitridat'tan sözettim siz etmeyiniz/ Eski bir osmanlı paşası gibi/ Feodaliteyi süpüren bıyıklarıyla/ İstanbul İstanbul uzakta/ İstanbul'a ateş etmeyiniz/ Tutalım yanılıp ateş ettiniz/ Şeker Ahmet Paşa'nın resimlerini/ Eski hececilerin şiirlerini birde/ Ben çok seviyorum siz de seviniz

Yaşamı anlamsızlaştırma, hiçleştirme onun satanının bir diğer yanıdır. Çünkü, kendisi hiçlikte doğmuştur. Savaş psikolojisi... ülkenin emperyalizme peşkeş çekilme sürecinde diyecek hiçbir şeyinin olmaması. Bunun yanında CHP'nin ideolojik boyutundan etkilenmesi, halka tepeden bakmayı getirmişti. Bütün bunlar İkinci Yeni'yi vareden etmenler olduğu gibi, Cemal Süreya'yı da etkilemiştir. Bu yüzden varoluşunun sebebini çözememiştir Cemal Süreya. Bu çözümsüzlük... yer yer yaşamdan nefret etmeye götürmüştür kendini. Şiirlerindeki sıkıntılı, içbunaltılı hava, direk onun yaşadığı koşullarla ilgilidir. Şiirlerindeki şımarık, kaba çocuksu, mavraya alma olguları ise yine direk, yukarıda söylediklerime bağlıdır. Bu olgunun tabanı yaşadığı nesnellikten kaçmaktan başka bir şey değildir. Şiir ona göre dalga geçmek için yapılan sanat eylemliği olmuştur. Anlam mı, bunun ne önemi var. Bir yandan sıkıntının yaratmış olduğu içbulantı, diğer yandan sıkıntıdan kaçmak için uygulanan mavra. Onun çocuksuluğu kullanma şekli sürekli bir alayı öne çıkarmak için varolmuştur. Bundan dolayı da çocuksuluğu sırıtan iğreti duran bir çocuksuluk olmuştur. Çünkü, o ne edip edip şiirinin üstüne kendini beğenmişliğini öne süren bir imge koymuştur.

Şimdi, yine sanatı alaya aldığı bir şiirin görelim.

Nurullah Ataç çeliştirmen/ Tahir Alangu soruşturman/ Cevdet Kudret geliştirmen/ Suut Kemal çekiştirmen/ Mehmet Kaplan uyuşturman/ Sabahattin Eyüpoğlu yetiştirmen/ Orhan Burian barıştırman/ Vedat Günyol biriştirmen/ Adnan Benk veriştirmen/ Fahir Onger geçiştirmen

Hepsini yazmaya gerek yok... bu yapıdan giden iki tane daha beşlik dizesi var. Son dizelerine bakalım.

Adnan Binyazar örtüştürmen/ Füsun Akatlı konuşturman/ Atilla Özkırımlı dalaştırman/ Murat Belge yakıştırman/ Enis Batur ileştirmen/ İlhan Berk eleştirmen.

Neden İlhan Berk eleştirmen, bu sorunun cevabı hâlâ boşlukta.

Sıkıntının getirmiş olduğu içbunaltıdan kaçmak için yaptığı şaka ve mavra yetmediği yerlerde aşka sığınmıştır Cemal Süreya. Onun aşkı daraltılmış bir aşktı. Bu yüzden hep erotizmin içinde kaldı o. Bütün bunaltısını, içsıkıntısını erotizmin evreni içinde aramaya kalkıştı. Böylece içsıkıntısını atacaktı... böylece ona göre varolmasının bir anlamı olacaktı. Ne kadar sevişmenin doğal bir olgu olduğunu söyleyen Cemal Süreya... bazen iğreti bir şekilde kendiyle sevişmenin doğal bir oldu olduğunu söyler karşısındakine. Çünkü şiirini sevgilisine yazmıştır o. Buradan topluma bir sesleniş olacağını sezememiştir. Aşk, bunun uzantısı erotizm, ona göre sadece kendiyle vardır. Ne kadar bir şiirindeki yanı belirtmek istemesem de, bu şiir Cemal Süreya'nın benim dediklerimi en iyi şekilde olumlayan bir şiir.

ŞU DA VAR

Bir de var sen koynumda yatıyorsun/ Güzelsin güzelliğin mutlak amenna/ Kızlığın masanın üstünde/ Kocana saklıyorsun/ Oysa koca da ne benim kollarım var/ Soy bir portakal yedir bana dilim dilim/ Ben uzunminareliyim doğma büyüme/ Ne yapıp edip denizi görmek isterim.

Üvercinka içinde bazı güzel şiirler vardır. Aşk şiirleri, erotizm kokan. Belki sevmek denen olguyu, insan olmanın güzelliğini bu şiirlerle yaşadı Cemal Süreya. İnsan olduğunu hissetti, duyumsadı. Çünkü, aşkın yapısı budur. Çeker... içine alır... insan olduğunu hissettirir sana. Artık, birşeyler söylemek gereklidir dünyaya. İşte bu noktada bir elin parmağını geçmeyecek güzel şiirleri vardır Cemal Süreya'nın. Birkaç tane güzel şiiri olmasından dolayı Cemal Süreya'ya onda olmayan olguları yüklemenin, hiçbir doğruluğu yoktur bana göre. Bir nesnellik, bütünlüğü içinde irdelenir. Bu bütünlük içinde Cemal Süreya'nın şiirleri güzeldir demek, sanata yapılacak en büyük haksızlıktır. Sevgili Aydın Şimşek'in ve Cemal Süreya'yı öven insanların göremediği olgu budur. Şimdi Cemal Süreya'nın o aşk şiirlerinden birini görelim.

GÜL

Gülün tam ortasında ağlıyorum/ Her akşam sokak ortasında öldükçe/ Önümü arkamı bilmiyorum/ Azaldığını duyup duyup karanlıkta/ Beni ayakta tutan gözlerinin/ Ellerini alıyorum sabaha kadar seviyorum/ Ellerin beyaz tekrar beyaz tekrar beyaz/ Ellerinin bu kadar beyaz olmasından korkuyorum/ İstasyonda tren oluyor biraz/ Ben bazen istasyonu bulamayan bir adamım/ Gülü arıyorum yüzüme sürüyorum/ Her nasılsa sokağa düşmüş/ Kolumu kanadımı kırıyorum/ Bir kan oluyor bir kıyamet bir çalgı/ Ve zurnanın ucunda yepyeni bir çingene.

Cemal Süreya, bir imgecidir. Kelimelerle oynamayı onlardan yeni anlamlar yaratmayı sever. Bu ona göre şiirin vazgeçilmez olgusudur. Ama, sadece imgeci ve kelimelerle oynayan biridir o. Bu yüzden çoğu kereler şiirin yapısına uzak kalmıştır. Yeni anlamlar yaratayım derken, şiiri mahvetmiştir. İmge yoğunluğu içinde, sıkıcılık... anlam bütününün yitimi şiirlerinde çoğu kereler görülür. İmgenin arkasında bir simgeler dizgesi olduğunu sezememiştir. Bu yüzden şiiri kurtaranın imgeler olduğu sanısıyla yaşamıştır. Zaten Cemal Süreya'da bütünlük fikri yoktur diyebiliriz. Sadece yukarda bahsettiğim aşk şiirlerinde o bütünlüğü yakalayabilmiştir. Onun şiirlerinde kolların... gözlerin... kaşların... boyunların sürekli gözümüze çarpması, onun insan vücudunu bir bütün olarak kavramadığını bize çok iyi gösterir. Sanki insan onun şiirinde parmaparça kollar, bacaklar, gözlerdir.

Son olarak diyeceğim şudur ki, Cemal Süreya'nın öyle berbat şiirleri vardır ki, bu kadar övgüyü hiçbir zaman haketmemiştir bana göre. Bunun yanında birkaç tane aşk şiirinden birşeyler alabiliriz diyenler varsa, alabilirler... ama unutmayalım insanı tek yakaladığı yer orası.

Dipnotlar

1. Asım Bezirci, *İkinci Yeni Olayı*, Gözlem Yay. tarihsiz,
2. Kemal Özer, *İkinci Yeniden Toplumcu Şiire*, Yordam Yay., 1999.
3. Mehmet Fuat, *İkinci Yeni Tartışması*, Adam Yay. 2000.
4. Mehmet Fuat, *İkinci Yeni Tartışması*, Adam Yay. 2000.
5. Asım Bezirci, *İkinci Yeni Olayı*, Gözlem Yay. tarihsiz,
6. Cemal Süreya, *Toplu Yazılar (I)* YKY, 2000.
7 Mehmet Fuat, *İkinci Yeni Tartışması*, Adam Yay. 2000.
8. Feyza Perinçek-Nursel Duruel, *Cemal Süreya*, Kaynak Yay. 1995.

İMGE

Ölüm dağınık bir yalnızlıktır
kucaktan uzak bir memleket
çoksesli bir ayrılığın
köredici sağırlığında
ıssız bir ovaya edilgen soğukluk
çarpar
siyahlamış bakışların
alt anlam okunmuyor
kurdun uluması tenimde buz
acı yankılanıyor dağlarda
gece, beden, gidiş
kimin için ötüyor baykuş?

ölüm tenha bir yolalıştır
çok düdüklü raylarda
yakınında, çok yakınında
el değiş, tanıdık...
beyaz mıydı en son değiştiğiniz imge
toprakrengi miydi hüzne buladığınız

Hira Selma KALKAN

GÖÇEBENİN TÜRKÜSÜ

Ölüler yıldırmak için seni
Garip şarkılar söylediler
Kuşların kanadını kırdı
Seni üzmek için yeldeğirmenleri

Boşuna onların çırpınışı
Sen dünyanın en dünyalısı
Gülüp geçersin bunlara
Bir acı yaşanacaksa
Sana yaraşır olmalı

Sınır koyma güzelliğine
Kınanmaktan hiç korkma
İçini karartmasın geceler
Senin gibi göçebeler
Yıldızların kardeşidir her yerde

Afşar TİMUÇİN

KÖLE*

Berrin TAŞ

8 Mart 1857, Newyork. Sanayi devriminin ağır koşulları altında ezilen bin dokuma işçisi kadın, çalışma sürelerinin kısaltılması ve ücretlerinin arttırılması yoluyla greve gittiler. Grev engellendi. Çıkan çatışmalarda 129 işçi yanarak öldü.

O günden bugüne... canları pahasına direnen kadınların ardından tam 144 yıl geçmiş. Peki Türkiye'de kadının durumu ne.

III. Osman'ı anımsıyorum şimdi.

III. Osman kendi gezinti günlerinde yani haftanın 3 günü kadınların sokağa çıkmasını yasaklamış. Yasağa uymayanların yaşama şansı yok. Denize atılıp boğduruluyor. III. Osman sokakta kadın görmekten memnun değil.

Zaten 1882'ye dek Osmanlı kadını nüfus istatistiklerinde yer almıyor. Bu kadın cinsinin nicelik olarak bile değer taşımadığını gösteriyor.

Tanzimat'la başlayan süreç kadınları da etkiledi. Dönemin aydınları kızlarının hatta eşlerinin çağın eğitim ve gelişme olanaklarından yararlanmasını istiyorlar. Geleneksel eğitim yanında, Batı dilleri, Batı edebiyatı, Batı müziği dersleri almaya başlıyor kadınlar. Avrupa'nın düşünce ve sanat hayatını merak ediyorlar.

Kızlar 1848'de ortaokul öğrencisi de olabiliyorlar.

Ahmet Mithat Efendi'nin *Kırkanbar* dergisi bilim, teknik ve felsefeye geniş yer ayırıyor. Böyle bir ortamda yazarlarımız Türk Kadını konusundaki yeni özlemlerini dile getirdiler.

Ahmet Mithat'ın 1891'de yayımlanan *"Diplomalı Kız"* adlı romanında bu özlem dile geldi. Buna göre "bir kız ne olmak istiyorsa olmalı, öğrenim ve eğitimini bu amaçla tamamlamalıdır. Kadınlarda uygarlığın bir üyesi olarak eğitim ve öğrenime erkekler kadar gereksinme gösterirler

Bunu yadsımaya kalkanları gelecek günler yalanlayacaktır."

Ahmet Mithat yalnız Fatma Aliye'de felsefe ilgisi görebildi. Ahmet Mithat onunla ilgilenmiş, yakından tanımak istemiştir. Böylece aralarında dostluk kurulmuş. Öğretmen ve öğrenci gibi mektuplaşarak bu mektuplarda edebiyat ve felsefeyle ilgili düşüncelerini açıklamışlardır.

Ahmet Mithat onun gelişmesini ayrıntılarıyla anlatan kitabını **Bir Muharrire-i Osmanlıye'nin Neş'etl** *(Bir Osmanlı Kadın Yazarın Doğuşu)* adıyla 1893'te yayınlamıştır.

Fatma Aliye, Cumhuriyet'ten önceki ilk kadın felsefecimizdir. Fatma Aliye (1862) ünlü devlet adamı ve tarihçi Ahmet Cevdet Paşa'nın kızıdır. Çeviri yapan, roman yayınlayan ilk Türk kadını odur.

Burda batı felsefe tarihinde de karşılaşılan bir olgu dikkatimi çekiyor. Kadının bilimle, sanatla, felsefeyle ilgilenebilmesi için eğitimli bir babanın ya da eğitimli bir kocanın varlığı gerekmiştir.

Babası Cevdet Paşa tarihçi, hukukçu ve mantıkçıydı. Bir çeşit akademi, Encümen-i Daniş üyesi. Çocuklarının eğitimine önem verdi. Özel öğretmenler tuttu. Evde bir kimya laboratuarı da vardı. Fatma Aliye de böyle bir ortamda yetişmiş, edebiyatın yanında sosyoloji, felsefe ve tarihe de ilgi göstermiş.

Fatma Aliye'nin babası Cevdet Paşa'yla yaptığı ders biçimindeki konuşmalar .İbn-i Haldun'dan, Aristoteles'e, Platon'a, İbn-i Rüşt'e, Gazzali'ye, Descartes'e, Spinoza'ya, Darwin'e, August Comte'a kadar geniş bir felsefe alanını kapsamıştır.

Romanları tezli romanlardır. Hep şu tezi vurguluyordu. İki cinsin eşit olması ve bunu elde etmek için mücadele. Bilgisizlikle mücadele de onun ilkelerinden biriydi. Görüşünü şu sözlerle açıklar..
işsizlerin cahil olanları zevkine doyulamayan okumak ve yazmaktan yoksun oldukları için dedikodu ve fitne ile uğraştıkları açıkça görülen hallerdendir. Dedikodu denilen şeyin kadınlarda çok oluşu işsizlikle cehaletin onlarda pek çok olmasından ileri geliyor."

Fatma Aliye aynı zamanda polemikçidir. Zamanın tanınmış din adamı Mahmut Esat'ın çok evlilik konusundaki yazısını eleştirmekten çekinmemiştir. Mahmut Esat Efendi çok eşliliği bir doğa yasası olarak kabul ediyor, şeriatın ise yalnızca bu durumu belirtmekle yetindiğini öne sürüyordu. Batının etkisi altında kalarak çokeşlilik kUrumuna karşı çıkan dindaşlarına şiddetle karşı çıkıyordu.

Mahmut Esat Efendi'ye yanıtında eğer *"İslamın ilkeleri evrensel olarak geçerliyseler, tek eşliliği İslamın ve modern uygarlığın ilkeleriyle uyumlu olarak bir erkeğin yalnızca bir kadınla evlenebileceğini buyuran KURAN ayetinin istediği evlilik olarak kabul etmek gerekir"* diyordu. Mahmut Esat'ın yanıtı yeni bir kanıt getirmekten çok Batı uygarlığının müslümanlar üzerindeki olumsuz etkilerini sergilemeye yarıyordu.

Fatma Aliye, bu tartışmanın ardından kitap yayınlar. (Nisvan-ı İslam) Kitapta bu tartışma da vardır.

Fatma Aliye'nin ilk çevirdiği roman 1889'da yayınlanır. O zaman 27 yaşındadır. Çeviren olarak bir hanım imzasını atar. Ancak kadınların yabancı dillerden çeviriler yapabileceğine kimse inanmak istemediğinden uzun tartışmalar çıkmıştır. O da bu tavır karşısında suçlunun kendisi olduğunu açıklamaya çekinmiş, Mütercime-i Meram imzasını kullanma yolunu seçmiştir. İlk romanı *Muhadarat* basılana dek kendini gizlemek zorunda kalmıştır.

Muhadarat, Arapça bir sözcük. Akılda tutulan öyküler, bilgiler ve bunların sırası geldikçe söylenmesi anlamına geliyor. Romanda bir üvey ananın çocuklarına yaptığı eziyet anlatılır.

Fatma Aliye oman türünün bir ahlak dersi içermesi gerektiğini söyler. *(Muhadarat)*

1908'de yayınladığı *Re'fet* adlı romanında yoksul ve yetim bir kızın okuyup öğretmen olmak için annesiyle birlikte nasıl mücadele verdiği anlatılır.

1862-1936 yılları arasında yaşayan Fatma Aliye toplumsal sınırlamalara başkaldırmış, okumak, öğrenmek ve yazmak için büyük çaba harcamıştır. Bütün bunların kadın ya da erkek her insanın varlık nedenleri olduğunu düşünce tarihimizde ilk kez dile getirmiştir.

Felsefeyle ilgili iki kitabı vardır. **Teracim-I Ahval-I Felasife** *(Felsefecilerin Yaşam Öyküleri),* **Tedkik-I Escam** *(Cisimlerin İncelenmesi).*

İlk kitabında felsefenin ve felsefecilerin önemi üzerinde duruyor, felsefeyle uğraşanların dinsizlikle ve serserilikle suçlanmasına karşı çıkıyor. Platon'dan başlayarak birçok filozofun yaşam öykülerini ve düşüncelerini anlatmaya çalışıyor.

Cisimlerin İncelenmesi'nde değişik felsefecilerin cisim konusundaki kavramlara ilişkin görüş ve düşüncelerini açıklamaya çalışıyor.

Osmanlı İmparatorluğundaki kültür ortamı birçok şeyin erkekler için düşünüldüğü bir ortamdı. Meşrutiyet'in tanınmış felsefe hocası Rıza Tevfik yayınladığı "Felsefe Kamusu" için yazı yazan Bohor İsrail'e şöyle yanıt vermiş.

"ben bu kitabı felsefeye merak duyan talebe efendiler için yazdım." Kadının da felsefeyle uğraşabileceğini düşünemiyor.

Fatma Aliye'den sonra Cumhuriyet'e dek felsefeye yönelen ikinci kadın çıkmamış.

Şemseddin Sami (1850-1904), kadınların eğitilmesinin öneminden sözeder. Ona göre kadının bilgili olması aileyi akıllıca yönetmesi için gereklidir. Yani erkeğin istemlerini karşılayacak bir kadın tipi yaratabilmek için kadını över. Kadınlar gelecek nesillerin yazgısını ellerinde bulundururlar ona göre. Kadınlara uygun meslekler belirler. Terzi olabilirler, tıpla ilgilenebilirler ama cerrah olamazlar. Avrupalı kadının taklit edilmemesi gerektiğini söyler. Çok eşlilik konusunda ikircikli konuşur. Eğer kadının sağlığı bozulursa, eğer kadın izin verirse ancak çokeşlilik olabilir der.

Tüccarzade İbrahim Hilmi'ye (1876-1963) göre *"Doğu'da kadının hayatı pek sönük ve acıdır. Batı'da kadın ne kadar saygınsa bizde de o derece esaret altında tutuluyor. Kadınların kadir ve kıymetini bu kadar düşüren, kadınlığa bu kadar saygısızlık gösteren bir toplumun aile hayatında samimi ve sıcak bir sevgi, derin ve gönülden bir saygı yer almaz ve o ailede de gerçek ve sürekli bir mutluluk olamaz. Kadınlarımız doğal haklarına sahip değildir. Kadınlık haklarını kullanmaktan uzaktırlar.*

Erkek ve kadın arasında birliktelik duygusu oldukça sönüktür, adet olarak hiç yoktur. Kadın ayrı, erkek ayrı hisseder, ayrı gezer, ayrı yaşar. Bunun için bizde aile hayatı cansızdır, ruhsuzdur.

İşte yüzyıllardan beri Osmanlılar'ın başına gelen felakeletlerin nedenlerini biraz da aile hayatında aramak gerekir. Bizim, bugünkü aile hayatımızla milli, toplumsal yaşam biçimimizin ebediyete kadar devamını ümit edemeyiz."

Ziya Gökalp 1918'de *"Meslek Kadını"* adlı şiirini yazmıştır. Gökalp bu şiirinde kadının her mesleğe girebileceğini söyledikten sonra;

bunlar da olmasa kadın insandır
insanın en büyük hakkı irfandır
kadın çalışmazsa fikri yükselmez
demiştir.

Üniversite'ye 1915'e dek kız öğrenci alınmamıştır, devlet izin vermemiştir. Okullarımıza en geç giren ders felsefedir. Erkeklere bile uzak kalan felsefenin öğrencisi olmak kızlara hiç yakıştırılmamıştır. Başlangıçta kızlar üniversite binasının ayrı yerlerinde, erkeklerden ayrı olarak ders görüyorlardı. Kızlar bu uygulamaya çok geçmeden isyan ettiler, erkek öğrencilerin ders gördüğü sınıflara girmeye başladılar. 1921'de kız ve erkek öğrencilerin ayrı yerlerde ders görmeleri resmen sona erdi. Geri zihniyetin engellemeleri kızların çabasıyla aşılmıştır.

Günümüzün kızlarıysa üniversite kapısında, türban takabilmek için mücadele vermeyi görev bilmiştir. Öyle ki Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dekanı Zekariya Beyaz, kızların erkeklerden ayrı bir binada ders görmelerinin sorunu çözeceğini dillendirmeye başlamıştır. Kadınların türban takmaktaki ısrarı komik çözüm arayışlarına neden olmaktadır. Bu, kadının daha önce mücadeleyle kazanılmış haklarının gerisine düşmeyi kabullenmesi anlamına gelmektedir.

Oysa geçmişte erkeklerle ayrı sınıflarda ders

görmeye isyan eden kızlar İ.Ü. Ed. Fak. Felsefe Bölüm Başkanı Ahmet Naim beye de direnmek durumunda kalmışlardı. Ahmet Naim beye göre kız ve erkek öğrencilerin zânu be zânu (arapça deyimle dizdize) ders dinlemeleri olacak şey değildi. Kız öğrenciler karnelerini imzalatmaya geldiğinde kızar, yüzlerine bakmadan alır imzalar geri verirken de fırlatırcasına atarak *"sizin burada işiniz ne, gidin evinizde yemek pişirin, çamaşır yıkayın"* diye hakaret ederdi.

Peki günümüz Türkiye'sinde kadının durumunda olumlu bir değişiklik var mı. Hayır. Görece kimi değişikliklerden sözedilebilir ancak bu kadının insanlığın tarihi içindeki konumunda köklü bir yenileşmeyi getirmemiş. Kadın yine ezilen cins, dayak yiyor, işkence görüyor, tecavüze uğruyor, cinsel meta olarak kullanılıyor. Namus cinayetlerine kurban gidiyor.

8 Mart 2001 tarihinde *Cumhuriyet*'te yayınlanan Unicef raporuna göre *"... kız çocuklarının erken evliliğin getirdiği olumsuz koşullarla karşı karşıya olduğu belirtiliyor. Bu tür evliliklerin genellikle ekonomik zorluklar nedeniyle tercih edildiği belirtilen raporda... nedeni her ne olursa olsun erken evliliklerin insan hakları ve çocuk haklarını koruma altına alan uluslararası bütün metin, bildiri ya da sözleşmeleri ihlal ettiğine dikkat çekiliyor."*

Türkiye'de kadının durumuna bakarsak görünen manzara korkunçtur. Erken evlendirilmelerin ötesine geçmiştir küçük kızların yaşamak zorunda kaldıkları vahşet. Küçücük kızlar evlendirildikleri gece bakire değildir diyerek öldürülüyor.

27 Şubat 2001 tarihli *Milliyet*'te yayınlanan bir habere göre avukat Vildan Yirmibeşoğlu son beş yılın namus cinayetlerini araştırmış. Bir acı örneği de şöyle anlatıyor.

"15 yaşındaki Vanlı Nebahat bir adama üçüncü eş oluyor. Adam gece aileye bakire değil diye telefon açıyor. Kızın beynine kurşunu sıkıyor. Kız Adli Tıp otopsisinde bakire çıkıyor ama yargıtay medeni yasaya göre kadında olması gereken önemli vasıfta hataya düşüldüğü için evlenmenin iptali" diyor. Avukat Vildan Yirmibeşoğlu'na göre yargı katili koruyor.

Bir başka örnek Ağrı'dan. Eleşkirt ilçesine bağlı, Pirimat köyünden. *Radikal*'in 6 Mart 2001 tarihli sayısında sözü edilen Çiğdem Kaya'da ilk evlilik gecesinin kurbanı. Çiğdem'i köyün ağasının oğlu Mehmet Kahraman'la evlendiriyorlar. Ailesi aslında Mehmet Kahraman'ın daha önce evlendiği iki kızın başına gelenleri biliyor. İki kızı da bakire değil diye evlerine geri göndermiş Mehmet Kahraman. Eşlerinden biri de kayıptı. Buna karşın ağanın korkusundan seslerini çıkaramayıp kızlarını verdiler. Evlendiklerinden dört gün sonra kocası sürükleyerek geri götürdü baba evine Çiğdem'i. Bakire olmadığını söylediler Çiğdem'in. Aile artık köyde kalamazdı. Kimse yüzlerine bakmıyordu. Sonunda mallarını satarak İstanbul'a göçtüler. İstanbul'da göçtükleri yer de yine köylülerinin yaşadığı Firuzköy'dü. Törenin kuralları İstanbul'da da işledi. Dedikodular ulaştı gecekonduya. Çiğdem Kaya'ya dedesinin tecavüz ettiği dedikoduları dede Reşit Kaya'nın sabrını taşırdı. Sonunda bir gün Çiğdem öldürüldü. Dede yakalandı ama takipsizlik kararı verildi. Bir yıl sonra adli tıptan rapor geldi. Çiğdem'in bakire olduğu belirtiliyordu. Annesi kızının öldürülmesine üzülse bile töreye teslim olmuş görünüyor. Dedeyi suçlamıyor, kızını evlendirdiği ağanın oğlunu suçluyor. Böylelikle töre cinayetleri meşru bir zemin kazanıyor. Ölen de öldürerek katil derkesine düşen de töre kurbanı.

Türkiye'de tecavüz eden erkekler değil, tecavüze uğrayan kadınlar yargılanıyor. Geçtiğimiz yıl 10-11 Haziran tarihleri arasında "taciz ve tecavüze hayır" kurultayı yapıldı. Kurultayın ardından hem tecavüze uğrayanlar hem de tecavüzü yaşayanlara destek veren girişim komitesi üyeleri mahkemeye verildiler. Bu komitede ben de vardım. Hem D.G.M.'de sorgulandık hem de ağır cezada mahkemeye verildik. Mahkememiz 21 Mart'ta. İnsan, tecavüzcülerin yargılandığı bir ülkede yaşamak özlemini tüm derinliğiyle duyuyor. Bunun için de kadınlarla ortak bir zeminde, insanın insanca yaşadığı bir dünya zemininde buluşmak kaçınılmaz bir gereksinim olarak ortaya çıkıyor. Aksi halde her bir olay acı verici olaylar olarak toplumun vicdanında sessizliğe gömülecek.

Eğer kadın, insanlığın tarihi içindeki yerini öğrenmek için çaba harcamazsa Güzin abla köşesine yazanların durumuna düşer. 16 Şubat 2001 tarihli *Hürriyet*'teki Güzin abla köşesine yazan bir kadın dört yıllık mutlu bir evliliği olduğunu ama çocukları olmadığı için mutluluğunun bozulduğunu söylüyor. Kayınvalidesi kısır çıktın diye onu suçluyormuş. Doktora gitmiş, muayene olmuş, ben de sorun yokmuş diyor. Eşinin de doktora gitmesi gerektiğini bilmiyor. Bilseydi zaten böyle bir evliliğin neresinde mutluluk olduğunu kendi kendine sorardı.

15 Şubat 2001 tarihli *Cumhuriyet*'ten bir başka haber. Başlık şöyle, "bir kadından emir almak istemeyen ülkücüler töre gereği Günnur öğretmeni görevden aldırdı." Kadın yönetici istemeyen ülkücü erkek öğretmenler Günnur Kumbasar'ın başka bir köye öğretmen olarak atanmasını sağlayarak amaçlarına ulaşmışlar.

Ben sizlere farklı örneklerle kadının ülkemizdeki durumunu, toplumsal bilinçteki yansımasını an-

latmaya çalıştım. Bu örnekler yıllardır her gün gazete sayfalarında yinelene yinelene aktarılıyor. Kadının durumu hep aynı.

Günümüzün kadını onurlu bir dik duruşu gerçekleştirmek için bilimle, sanatla, felsefeyle aydınlanmış bir bilinçle yaşamını güzelleştirmek zorundadır. Hiç kimse ona haklarını zorla vermeyecektir. İlk mücadelesi kendine karşı kendini ispatlamak olmalıdır. Kendinden hoşnut bir bilinç, sorunlarının ayırdında bir tavır, kadının kendini bir amaç olarak görmesinin koşullarını oluşturacaktır. Bu da kadının kendine güvenmesini, daraltılmış alanının dışına taşmasını sağlayacak, eylemli bir davranış biçimi sergilemesine neden olacaktır. Ayaklarını toprağa sağlam basmak için, onurlu ve dik durabilmek için, başarıyı, aşkı ve dostluğu özgürce yaşayabilmek için kendine dürüstlükle bakmayı öğrenecektir.

Yaşadığı dünyayı ve o dünyadaki kendi yansısını netlikle kavrayamadığında gönüllü kölelik yapmaktan başka seçeneği yoktur. Üstelik köleliğini bilmeyen bir köle...

* 15 Mart'ta, *İnsancıl Atölyesi*'ndeki sunumun genişletilmiş metnidir.

Yararlanılan Kaynaklar

– Arslan Kaynardağ, *Kadın Felsefecilerimiz*, Türkiye Felsefe Kurumu,

– Dr. Bernard Caporal, *Kemalizm ve Kemalizm Sonrasında Türk Kadını*, Cumhuriyet Yayınları,

– Serpil Çakır, *Osmanlı Kadın Hareketi*, Metis Kadın Araştırmaları,

– Şemseddin Sami, *Kadınlar*, Gündoğan Yayınları,

– Tüccarzade İbrahim Hilmi, *Avrupalılaşmak*, Gündoğan Yayınları

Berrin TAŞ

Aşk... Yeni İnsanin Dili

İNSANCIL YAYINLARI

NİCEDİR YOLLARDAYIM

kurşuni bir külçe
yağmalanan yıllarım
sırtımda anayurdum kanlı bir sis içinde
göçebeliğimin alazı bir mendil düşer yüzüme
nakışı bizim ora işi
öyküsü yüklenince sesini
çoğaltır isyanlara beni
hayta bir dere çağlar
ilk gençliğimi tutuşturan gülümsemende
sesime yakın yürü
sesinle vur yalnızlığımı

NERDE KALMIŞTIK

tarihin orta yerinden
bir Babai koşuyum
yüzyılların teri
düşlerime vuran aydınlık
yaylaları türkü yapan çoban ateşleri
yardım ve yataklık eder
çağın derinlerinden
karaya vuran tanıklığına yosun fırtınalarının

inmem pazarlara
ağır çeker düşlerim
kantar tutmaz
tele düşmelerini gamzelerinin
bir celali aşka tutundum
gecelere sığmam
ulmaz düş dağarcığım yeğin
gülen benlerinin duldasında filizlenir
turnalarımın alı

Muhammed GÜZEL

CENGİZ GÜNDOĞDU
ASLA KUDUZ BİR İT OLAMAZ
OLSA OLSA
SAHİPSİZ BİR EŞEKTİR

Mustafa GÜLBAY

İşim gereği ailemi hafta sonları görebiliyorum. Bir oğlum var, ana okuluna gidiyor. Yatmadan önce bana kitap okutup, dinlemeyi çok seviyor.

Bu hafta Cumartesi sabahı, gazete bayiinden *İnsancıl*'ın Şubat/2001 sayısını aldım ve Yeni Mahmut D. Gösteren'in 'GÜNDOĞDU'YU HANGİ HAYVANA BENZETELİM' başlıklı yazısını okudum.

Akşam olunca, oğluma, önce Erdal Akay'ın yazıp, Emine Bora'nın resimlediği "Bir Veli Bir de Eşeği"' kitabını, sonra da Semed Behrengi'nin "Bir Şeftali Bin Şeftali" adlı kitabını okudum. Oğlum uyudu.

Ben de dalıvermişim. Ama gördüklerim karşısında birden irkilerek uyandım. Veli, Eşek, Sahib Ali ve Polat'ın kitabın sayfalarından çıkarak, ete kemiğe bürünüp yanıma oturduklarını gördüm. Herhalde ya uyanamadım rüyadaydım, ya da kafayı yiyorum dedim kendi kendime.

Sahib Ali: *"Korkma ne kafayı yedin, ne de rüyadasın"* dedi sakinleştirici bir sesle. Sonra sözlerini şöyle sürdürdü: *"İnsancıl'da okuduğun yazı senin kafanı çok karıştırmış. Kendi kendine konuşuyordun. Bizler böyle durumlarda canlanır kafası karışık olanlarla sohbet etmeye geliriz kitaplardan."*

"Sahib Mustafa, sen kesin kafayı yedin oğlum. Kendi kendine konuşana deli derler. Böyle abuk sabuk halüsünasyon görenlere ne derler kim bilir?" deyip kendi kendimi çimdikledim. Ama kitaplardan çıkanlar capcanlı gözümün önündeydiler.

Sahib Ali biraz alaycı, biraz tehditkar bir ses tonuyla: *"Kafanı bizim canlanmamıza falan takma istersen, yoksa gerçekten yiyeceksin kafayı."* dedi.

Veli: *"Bilmelisin bizim zamanımız hem sınırlı hem de çok değerlidir. Bu yüzden hemen şu konuya 'CENGİZ GÜNDOĞDU'YU HANGİ HAYVANA BENZETELİM' konusuna başlayalım istersiniz! Bence Sahip Vedat Türkali'nin 'kuduz it' benzetmesi ile Yeni Mahmut D. Gösteren'in köpekbalığı, sırtlan, çakal, akrep, çiyan... önerileriyle Cengiz Gündoğdu kamuoyunun gözünde çok büyütülmüştür. Cengiz Gündoğdu asla kuduz bir it olamaz. O olsa olsa sahipsiz bir eşektir. Neden denilirse? 'Sahipsiz Eşek' benzetmesi hem pragmatik açıdan yerindedir, çünkü 'sahipsiz eşek' gibi saldırdı dersek, Gündoğdu hem küçük düşürülmüş olur, hem de özlü bir ifade olan 'Sahipsiz Eşeği Kim Olsa Döver' şeklindeki atasözümüzün çağrışımları sayesinde objektif olarak hafife alınması sağlanmış olacaktır.*

Öte yandan iyi bir kalem kullanma yeteneğine sahip olduğunu kendi kendime itiraf ettiğim, şu Cengiz Gündoğdu'yu gerçekten hiç anlamadığımı da belirtmeliyim. Oysa o da gidip diğer değerli yazarlarımız gibi Yapı Kredi, Doğan Holding veya başka bir Tekel Baba'ya kapılansa, bir Sahip edinse, yediği önünde, yemediği ardında olacak. O ne yapıyor? Büyük bir dehaya sahip Türkiye'nin en büyük romancılarından biri olan Vedat Türkali gibi bir edebiyat duayeninin kocaman iki tane tuğla gibi ciltten oluşan romanı 'Güven' için yok estetik nesne değilmiş, yok şuymuş, yok buymuş, yok Sanatta Star sistemiymiş... hâlâ bu boş işlerle uğraşıyor. Bu boş işlerle uğraşmaktan bıkmadı, bıkmıyor, bıkmayacakta! Yaptığı bu eşeklikler yüzünden, acı çekmekten, eşşek gibi dayak yemekten yılmadı. Ne inat varmış adamda. Tıpkı eşek inadı.

Tekrar ediyorum bu yüzden illa da bir hayvana benzetmek gerekiyorsa Cengiz Gündoğdu'yu Sahipsiz Eşeğe benzetmek çok yerinde ve objektif olacaktır. Çünkü biraz önce söylediğim gibi boşuna söylenmemiş atalarımız: 'Sahipsiz Eşeği Kim Olsa Döver' diye" dedi.

Bayağı bozuldum, kızdım bu sözlere. Ben Veli'ye kızgınlığımı yansıtmak için ağzımı açtığım sırada konuşmaya başladı Veli'nin Eşeği: *"Haksızsız Veli. Asıl sahipleri döver eşeği. Senin dövdüğün gibi beni. Kolay mı sandın sahipsiz eşeği dövmeyi."*

Polat: *"Hem haklı, hem de haksızdır Veli."* dedi.

Veli, Eşeğe pişkin pişkin, Polat'a şaşkın şaşkın bakıp, sordu: *"İnsan aynı konuda hem haklı hem de haksız nasıl olur Polat abi?"*

"Bal gibi olur Veli" dedi Polat. *"Haklısın çünkü Cengiz Gündoğdu en çok Sahipsiz Eşeğe benziyor. Haksızsın. Hem de iki kere, Eşeğini dövmekle. Sen atalarımızın sözüne bakma, kendi yaptıklarına bak. Demem o ki sahipsiz eşekler değil, sahipli eşekler yer dayağı. Değil mi Veli."*

Veli utancından mı, Polat'a laf yetiştirememekten mi bilmem; alı al, moru mor renkten renge giriyordu.

Sakinleşince, *"Hem Veli hem Polat haklı, Cengiz Gündoğdu ne der bilmem ama çok da hoşuma gitti bu benzetme. Gerçekten de sahipsizlere en çok yakışan sıfat eşeklik, hem de inatçı eşeklik"* dedim.

Bunları duyan Sahib Ali: *"Eşekler hakkında, Bilim ve Teknik Dergisinin 396'ncı (Kasım 2000) sayısında yayınlanan **'Eşekleri Tanıyalım'** başlıklı yazıda yer alan bazı önemli bilgileri özetleyerek aktarmak istiyorum izin verirseniz"* dedi ve kimseden itiraz gelmeyince şöyle devam etti: *"Öncelikle, eşekler dünyanın en güzel gözlü yaratıklarıdır. Eşek gözleri, güzelliğin ötesinde özellikler de taşır. Bu güzel gözler, ışık şiddetinin derecesini ayırmaya ve hareketleri izlemeye uyum sağlamıştır.*

Eşeklerin gözlerinde bulunan ve 'Tapetum Lucidum' denen yapı, gözün arka kısmına düşen ışığı tekrar retinaya yansıtır. Bu yansıtmayı Tapetum hücrelerine yığılmış olan guanin kristalleri sağlar. Işığın ağtabakaya yansıtılması sırasında, bir kısmının mercekten tekrar geri dönmesi, geceleri ışık azalınca eşeklerin gözlerinin parlamasına neden olur.

Eşeklerin gözlerinde diğer omurgalılardan farklı bir uyum mekanizması vardır. Bu mekanizma sayesinde eşeklerin gözleri, uzağa ve yakına kolayca uyum sağlar, yani uzaklarda ya da yakınlarda neler olup bitiyor, net bir şekilde görürler. Bu şu anlama da gelir: Eşekler çevrelerinde olup bitenlerin tüm detaylarından haberdardırlar.

Eşeklerin işitme ve koku alma duyuları da son derece gelişmiş yapıdadır. Görme, işitme ve koku almadaki bu olağanüstülük insanlarca yanlış algılanıp, dolayısıyla yanlış anlaşıldığı için eşeklere inatçı damgası vurulmuştur. Örneğin bir eşek, yolda kendi halinde giderken aniden durur ve ne yapılırsa yapılsın, o istemediği sürece yoluna devam ettirilemez.

İnsanlar, eşeğin bu davranışını inatçılık olarak yorumlarlar. Oysa eşek, o sırada gözlerinden, kulaklarından ve burnundan aldığı uyarıları değerlendirmek ve yorumlamakla, yani düşünmekle meşguldur. O uyarılar ona, olası bir tehlikenin işaretlerini vermiştir, eşek de "ne yapmalıyım da tehlikeyi atlatmalıyım" sorusunun yanıtını arıyordur. Yorumlanan tehlikeye karşı eşekler iki biçimde karar verirler: Ya tehlike önemsenmeyecek derece küçüktür ve dikkate alınmaz ya da mücadeleye karar verilir. Savunma mekanizması olarak ısırma ve tekme atma kullanılır."

Sahib Ali'nin bu aktardıkları Veli'yi utanca, Eşeğini de gurur ve hüzne boğmuştu. Eşeğe dönüp; *"Özür dilerim"* dedi Veli.

Eşek: *"Bir şartla kabul ederim özürünü; 'Sahip(**Efendi**)' olmaktan vazgeç, 'Sahib(**Arkadaş/Yoldaş**)' ol Veli"* deyince sevgiyle sarıldı Eşeğine Veli ve birlikte kitaba geri döndüler.

Veli ve Eşeği dönünce kitaba, kalmıştık üçümüz başbaşa. Sahib Ali, Polat ve Ben. Sohbete ettik devam. Ve sonunda hepimiz Cengiz Gündoğdu'nun, soyunun tükendiği sanılan sahipsiz eşeklerin soyundan geldiği konusunda karar kıldık.

Bunun üzerine *"Bize de müsaade artık Sahib Mustafa"* dedi Polat, *"Biz de dönelim artık kitabımıza, üzmeyelim Behrengi'yi, aramaya başlamıştır bizi."* Sohbete teşekkür edip, *"Olur"* dedim çaresiz.

"Daha saat dokuz uyumasana" diyen eşimin sesiyle kendime geldim.

"Ben uyumuyordum ki. Arkadaşlarla sohbet ediyordum." "Kimlerle kimlerle" dedi eşim şaşırmış. *"Veli, Eşek, Sahib Ali ve Polat'la sohbet..."* gülerek sözümü kesti ve *"Sen böyle oturduğun yerde uyursan daha çok garip rüyalar görürsün tabi"* dedi.

Rüya mı gördüm, yoksa halüsünasyon mu bilmiyorum. Sanırım, *İnsancıl*'daki Yeni Mahmut D. Gösteren'in yazısı ile bu iki çocuk kitabı bilinçaltımda harmanlanıp bir garip rüyaya dönüştü.

Sonradan çok düşündüm bu konuda: Veli'nin Cengiz Gündoğdu'yu inatçı eşeğe benzetmesi, Sahib Ali'nin 'Bilim ve Teknik' dergisinden eşeklere ilişkin olarak aktardığı özelliklerin Gündoğdu da olması nedeniyle çok yerinde bir benzetmeydi.

Gerçekten Cengiz Gündoğdu da, eşekler gibi çevresinde olup bitenlerin tüm ayrıntılarından haberdardı. Duyuları ve istidlâl yeteneği son derece gelişmiş yapıdaydı. Gözlem ve düşünme yeteneğindeki bu olağanüstülük, sahiplerce yanlış anlaşıldığı için, ona, kuduz it damgası vuruluyordu. Gündoğdu yürüdüğü yolda en küçük bir tehlike hissedeer etmez, aniden durup düşünüyor, eğer tehlike önemsenmeyecek derece küçükse; tehlikeye aldırmadan yola devam ediyor, eğer tehlike büyükse; savunmaya karar verip, tıpkı eşekler gibi dayak yeme pahasına mücadele ediyordu.

Evet Gündoğdu gerçekten de eşeklere çok benziyordu. Gündoğdu'ya yönelik, inatçı eşek benzetmesi de, sahipsiz eşek benzetmesi de doğruydu doğru olmasına.

Veli'nin kullandığı bağlamda **"Sahipsiz Eşeğ**

AY'a KIZDIM

Peru'nun kasırgasını estirdin yüreğimde
O'nu hırçınlaştırdın
Bir göz kırpımına sildin geçtin
O güzelim bahar sevdaları
Ve getirdin ayrılıkları
Bir düşün gülüm
Çürük mertekli evlerin duvar diplerinde
Senin için aya kızıyordum
Bu gece erken doğduyor diye

Kuzey kutuplarının soğuk rüzgarlarını getirdin
Daha o ana kadar ellerim güneşin kardeşi iken
Donuverdi birden
Bir düşün gülüm
Çürük mertekli evlerin duvar diplerinde
Senin için ay'a kızıyordum
Bu gece erken doğuyor diye

Öztürk TATAR

Kim Olsa Döver" şeklindeki atasözü; efendisi, dayısı, torpili olmayanların, kısaca sahipsizlerin, dövülüp, sövülmesinin, horlanıp ezilmesinin çok kolay olduğunu anlatıyor.

İlk bakışta sahipsizlerin dövülüp sövülmeye, horlanıp ezilmeye mahkum olduğunu anlatan bu atasözü çok doğru görünüyor.

Ama aslında, bu atasözü; sahipli eşeğin efendisi tarafından dövüldüğü, hatta cinsel obje olarak kullanıldığı gerçeğini gizlemekten, bu gerçekliğin üstünü örtmekten başka bir anlam taşımıyor.

Kimilerinin sahipli eşekleşme, yani evcilleşme süreci, tıpkı annesi avda öldürülmüş sıpaların evcilleştirilmesine ne çok benziyor. Çünkü sahipsiz yetişkin eşeklerin, saatte 70 kilometre hızla koştuğu da göz önüne alındığında, yakalanıp, sonra da evcilleştirilmesi 12 Eylül koşullarında bile çok zordu.

Onlar da, başlangıçta Cengiz Gündoğdu gibi yetişkin birer sahipsiz eşek olmalarına rağmen, bugün sıpalaştırılıp evcilleştirildiler. Bu yüzden eşek inadından yoksun kaldılar.

Cengiz Gündoğdu'ya gelince, eşek inadından hiçbir zaman vazgeçmeye niyetinin olduğunu sanmıyorum onun. Kendini sahip sanan köleleri, eşekten düşmüş karpuzdan beter edinceye kadar eşekliğe devam edeceğini, sahipsiz eşekleri dövmenin de çok kolay olmadığını dünya aleme göstermeyi sürdüreceğini biliyorum.

Bilim ve Teknik dergisinde, sahipsiz (vahşi) eşeklerin; yaşam alanlarının Atlas Okyanusu'nun kıyılarında Amur'a, Ural dağlarından Afrika'ya uzandığı, Avrupa'da yaşayan türlerinin bundan 7000 yıl önce tükendiği, şimdi uygarlıktan uzak bölgelerde soylarını devam ettirmeye çalıştıklarını ve Somali'de (!) koruma altına alındıkları da yazıyor.

Soylarını eşekçe sürdürebilmek için uygarlıktan(!) uzak duran sahipsiz eşekler ve insanca yaşayabilmek için mümkün olduğu kadar kapitalizmden uzak duran sahipsiz Kübalıların sosyalizmdeki eşek inadı gibi, doğru bildiği konularda 6 milyar insana hayır deme cesaretini hiçbir zaman yitirmeyen Cengiz Gündoğdu'nun eşek inadı da bana onur ve güç veriyor.

İNSANCIL

OYUNCULAR MESLEK BİRLİĞİ KURULURKEN

Mehmet ESATOĞLU

Yaklaşık 30 yıl önce başlayan bir örgütlenme serüveni döndü dolaştı ve bilinmedik bir duvara toslayarak durdu ya da Oyuncular Meslek Birliği kuruluyor.

Ülkemizin en geri bilince sahip, örgütlenme yeteneği olmayan alanlarından birinin de oyuncular alanı olduğunu biliyor musunuz?

Bunun onlarca nedeni var. Başlıcalarından biri; ülkemizde genelde sanat üretiminin, özelde oyunculuk alanındaki emeğin belli bir "iş" olarak görülmemesidir.

Ülkemizin önde gelen birçok sanatçısı yazdığının, çizdiğinin ya da oynadığının para edişini -aslında hak ettiğini elde etmeyi- çok önemli bir olaymış gibi anlatır. Anlatımına biraz yakından bakacak olursanız, bunu üreten kişinin de emeğinin para edişine şaştığını görmemek mümkün değildir.

Aslında sanatın "para" edişinin ülkemizdeki geçmişi çok eskilere dayanmaz. Hele ülkemizde "profesyonel" anlamda oyunculuktan düzenli bir biçimde ekmek yemek -resmi çatılar dışında- nerdeyse son 50 yılla sınırlıdır. Bunun birçok nedeni var. Bunlardan başlıcaları sektörün durumu ve içinde yer alanların genel tutumlarıyla ile ilgili.

Dışa bağımlı gelişen kapitalizmin ülkemizdeki ucube yüzlerinden biri profesyonel sanat alanı.

Ciddiyetle yıllarca emek harcayarak bir tiyatro topluluğunu ya da film şirketini ayakta tutmaya çabalayan, sahnede ya da beyazperdede belli bir düzeyin olabilmesi için bir ömür emek harcayanların yanı sıra cebinde birkaç kuruşu olanın "yapım"cılığa soyunabildiği hatta kendi başrolünü oynadığı filmler çektiği, oyunlar sahneleyebildiği garip bir alandır burası. Özellikle sinema alanında yapımcıların sektöre girmeleriyle ilgili garip, trajik öyküler var. Örneğin adam köyünün yakınında bir filmin çekilişini görüyor ve orada gördüğü kadınlara yakın olmak için topraklarını satıp İstanbul'a geliyor. Bütün parasını yatırıp bir film şirketi kuruyor. Onlarca film çekiyor. Çünkü Beyoğlu'nda iki odalı bir büroya konulan iki çalışma masası ve birkaç oturma ünitesi ve kapıya asılan filanca yapım yazısı "yapım" faaliyetinin başlaması için yeterli.

Tiyatro alanında böyle bir büroya bile gereksinim yok. Bir kahvehanede masa etrafında toplanan birkaç kişinin el sıkışması ya da bir evde yapılan derme çatma bir provayla her şey başlayabiliyor.

Yapılan işin yasal bir tanımı da yok. Sendikal alanda da bir iş kolu olarak tanımlanmamakta. büro iş kolunun içinde yer almaktadır.

Alanda yaygın bir biçimde yer alan "yapım"cıların durumu böyleyken emekçilerinde durumu çok farklı değildir. Ülkemizde eğitimsizliğin, iş bilmezliğin, kol gezdiği daha ötesi cahil cüretinin sıkı bir destek gördüğü alandır sahne sanatları. Herkesin sahnede başarısı yerine kendisini pazarlamasının itibar gördüğü bu alanda tabii ki eğitimin, birikimin, emeğin bir önemi yoktur. Ayrıca emeği harcayanca da emeğin karşılığını almanın pek bir önemi yok. Çünkü ödeme saatinde en çok "ağlayan"ın hükmünün geçtiği bir ortamda ne emeğin bir ciddiyeti olabilir ne de sözümona sermayenin.

Eski oyunculardan biri durumu şöyle özetliyor; sanat alanında yapılan iş için değil çekilen eziyete para veriliyor, sanat bedavaya geliyor. Yani Sanatçı sabahın köründe kalkıyor, işin yapılacağı yere gidiyor, bekliyor ve iş bitimi geç saat eve dönüyor. Ödenen sadece bu "eziyet"i karşılıyor. Sonuçta yapılan işin sanat yanı bedavaya geliyor.

Kim bu ortamın sorumlusu? Tek bir sorumlusu yok belki birden fazlası var. Ama nereden bakarsanız bakın sonuçta ortada üç taraf var. Biri bu konulara uzaktan bakan devlet, diğeri vahşi bir ortamda karşı karşıya kalmış emek harcayanla o işin patronu.

Şimdi ortada yeni bir aldatmaca var; o da "Oyuncular Meslek Birliği" Aslında bu uzun yıllardan beri sanat alanında oynanan oyunun geldiği belli bir dönemeç.

80'li yıllarda devletin tiyatro ve sinemaya para yardımına başlaması sanat alanında yeni bir kirlenmeye yol açtı. Devletten para alıp göstermelik tiyatro, sinema yapan bir çok kişi bu alana daldı. Özellikle bakanlık çevreleriyle yakın ilişkileri olanlar "malı" başarılı bir biçimde götürmeyi başardılar.

İş yalnızca birilerinin devleti "sanat" adı altında hortumlaması ile sınırlı kalsaydı çok büyük bir sorun yoktu. Ancak öyle olmadı. Muhalif ya da sistem yanlısı bir dolu sanatçı kolkola vererek sanatçı örgütlenmesi adı altında tabela örgütleri kurdular. Yıl-

larca sanat alanını bir çöle çevirmiş, ülkenin en büyük şairi Nazım Hikmet'ten başlayarak hapse tıkmadığı yazar, çizer, oyuncu, ressam, heykeltraş bırakmamış bir devletin sanatın ve sanatçının sorunlarına eğileceği yalanını yaymaya koyuldular.

Özellikle 12 Eylül sürecinde kurulan ve 50 kişiyi idam etmiş 100 bin kişiyi hapislere tıkmış yüzlerce insanı işkenceyle öldürmüş bir yönetimi aklama herakatına aktif olarak katılan kimi sözümona sanatçılar bu süreçte birçok dernek, vakıf kurdular. Bu kurluuşların ilk eylemleri genellikle yeni kurulan 12 Eylül hükümetlerinin Kültür Bakanları ile fotoğraf çektirip onların vaat ettikleri ama asla yapmayacakları icraatlarının propagandasını yapmak oldu. Bu arada faaliyet olarak da lüks otel ya da plazalarda sanatçı hakları ya da sorunları ile toplantılar düzenlediler. Bu toplantılarda ateşli konuşmalar yapıldı, kararlar alındı hatta "artık işin ucundayız, oldu oluyor" denildi. Ama bir şey olmadı. Ardından böyle tek tek olmuyor bütün sanatçı örgütleri birleşsin dendi. Günlerce aylarca yapılan ön hazırlıkların ardından gerçekleşen 50 sanatçı örgütünün toplantısında salonda 50 kişi bile bir araya gelemedi. Ama yine çok ciddi bir havada kararlar alındı. Bakanlıktan tırtıklanan paralara göstermelik olsun diye kitapçıklar bastırıldı. Sonuç sıfıra sıfır elde var koca bir sıfır.

Yalanları üretenlerin kendilerini gizledikleri bir kalkan vardı. O da yasalar. Açıklamalara göre aslında her şey bir anda hallolabilirdi ama işin önünde yasalar bir engeldi ve Millet Meclisi'nden bir yasanın geçmesi olanaksızdı.

Halbuki bu da bir başka yalandı. Evet meclisten belli bir yasanın çıkması çok kolay değildi. Ama bu, sıradan insanların haklarına ilişkin yasalar için geçerliydi.

Örneğin birkaç yıl önce aynı meclis yıllardır yasalaşmayı bekleyen telif hakları konusuna el attı. Bizim tabela örgütleri de büyük bir heyecanla bu işe sarıldılar. Hatta "birşey olmaz" diyenlere de "bakın işte nasıl oluyor" gibisinden hava attılar. Az gidildi, uz gidildi belli ilerlemeler sağlandı. Ardından anlaşıldı ki yasa için emir verenler bilgisayar tekelleri. Adamlar kendi program yazılımlarını kollamak ve korumak için bizimkilere emir vermişler beylerin koşuşturması bu yüzden. Zaten yasa da tamamıyla onların haklarını koruyucu bir biçimde düzenlendi ve yasalaştı.

Şimdi yeni bir aldatmaca örgütleniyor. Onun da adı; "Oyuncular Meslek Birliği" Bu işe soyunan anlı şanlı yönetmenler, oyuncular diyor ki; "oyuncuların ekonomik çıkarları doğrultusunda hareket edeceğiz, oyuncuların sömürülmesine karşı ve haklarını savnumak üzere çalışacağız."

Bütün dünyada sahne emekçilerinin haklarını korumak üzere kurulmuş sendikalar var. Özellikle de bunlardan biri kendi modelini oyunculara, yönetmenlere ve derneklere anlatmak üzere ülkemizde toplantı yaptı. Nedense bu alanda gevezelik yapan birçok sanatçımız zahmet edip bu toplantılara katılmadılar. Orada açıkça söylenen bir yan vardı; o da ekonomik hakların gerçek koruyucusunun sendikalar olduğu.

Meslek Birliği gibi örgütlenmelerin daha çok faşist yönetimlerde sendikaları yok etmek, ekonomik mücadeleyi zaafa uğratmak için ortaya atılmış bir model olduğu herkesçe biliniyor. Peki şimdi bu "meslek birliği" aldatmacası nereden çıkıyor.

90'ların başından bu yana kültür-sanat alanında ortalığı saran yozlaşma son birkaç yılda hızla her yanı kaplıyor. Sanat alanında belli bir düzey yakalamışlardan en sıradanına kadar hemen hemen büyük bir çoğunluk ruhunu medyaya satma yarışında.

Medyanın sinema alanına da bir "kurtarıcı" edasıyla girmesi bu alandaki yozluğu ikiye katladı. Medyadaki tüm kirli numaralar sinemadaki eski kokuşmuşluklarla birleşerek sektörde büyük bir kirlilik ortamı oluşturdu. Ücretlerin ödenmesinden, rol dağılımına her adımda öyküleri bile mide bulandıracak ilişkiler yaygınlaştı.

"Meslek Birliği" diye yola çıkanların bunlara yoğun bir itirazları yok. Onlar özel söylemlerinde varolan durumları dile getirip bunları mesleğin "cilve"si olarak değerlendiriyorlar. Onların tek itirazları medyatik olmuş kişilerin sinema alanına girerek onların pastasından pay kapmaları. Aslında burada da söyleyecek pek sözleri yok. Çünkü geçmişte o kişilerle karşılıklı kamera karşısına geçme ya da sahneye çıkma konusunda pek itirazları olmadı. Ama medyanın işin gözünü çıkarması sonucu şimdi bir telaş başladı. Ya hepten işi onlara kaptırırsak diye. Aslında şu anda beyazperdede ya da sahnede yapılanlar o kadar sudan ki herkes, işi kıvırabilir. O zaman "oyuncu" diye geçinen bu kalabalığın ticari bir getirisi de yoksa medya patronları onlara ne diye para ödesin. Medyanın tepesindekiler o kadar acımasız ki ülkenin en önde gelen sanatçılarından bir Turhan Selçuk'un bile onların gözünde değeri sıfır. Bunu medyada son işten çıkarmalarda açık seçik gördük.

"Meslek Birliği" şimdi bazı ilkeler vazedip bir mum yakıyor. Ve mum Yılmaz Erdoğan'ın Fatih Terim'li filmine kadar yanabilir. Orada Amerikan sermayesi ve Kürt ensesi kalınlarının dolarlarına doğru koşu başladığında ortada ne ilke kalacak ne de "meslek birliği".

Sahne emekçileri içinde sendika alternatifi hâlâ ortada duruyor. Bu alternatifi "yasa" gerekçeleriyle bir yana itenlerin ise sorumlulukları büyük. Bakalım gelecek günler kimi haklı çıkaracak?

YABANCILAŞMA KISKACINDA İNSAN MANZARALARI (I)

İlhan YÜCE

İki üç metrekarelik karaçalı öbeğinin içinden bir hayvanın umutsuz yakarışları geliyor. Elimizdeki sopayla bodur çalıların dallarını aralıyoruz. Otların arasında bir yılan, bir kurbağayı yutmaya çalışıyor. Doğanın amansız yaşam savaşımı bu. Ona özgü ve doğal. Yılan olsun, kurbağa olsun, "kötü" ya da "iyi" değiller. Çünkü bu özellikler hemen yalnızca "uygar" insana özgü.

Yılanı korkutup kurbağayı bıraktırıyor ve onu çalıların dışına çıkarmayı başarıyoruz. Doğal olarak insan, bir kurbağanın yutulmasına izleyici kalamaz. Bu da insana özgü ve insanca. Ancak açık alanda insanla karşı karşıya kalan kurbağaya içgüdüleri, insandan da kaçmasını söylüyor. O güne değin edindiği bilgileri, deneyimleri ve içgüdüleri ona, boş alanda bulunmanın ve insana yakın durmanın sakıncalı, çalılığın ise güvenli olduğunu söylemekte. İşte bu "bilgilere" dayanarak kurbağa, biz kurtarıcılarının önünde ustaca manevralarla sekerek yeniden çalılığa dalıyor. Düşmanının yanına.

Kendine "yabancılaştırılmış" insan da, gerek bireysel gerek toplumsal kurtuluşu, çalı öbeğine dalmakta buluyor. Çünkü tüm göstergeler, tüm işaretler, çalı öbeğini tek kurtuluş yolu olarak gösteriyor. "Gerçek"; yalnızca çalı öbeğinin içinde, "mutluluk"; çalı öbeğinin içinde, "kalkınma, yükselme, gönenç, hak, hukuk, adalet..."; hepsi çalı öbeğinin içindel

Birey, "aykırı" uyarılara kulak asmıyor. Duymuyor kulakları, gözleri görmüyor, beyni algılamıyor. Ve değerli ozanımız Ahmed Arif şöyle sesleniyor beş duyusu olduğu "bilinen" insana:

"Bunlar,/ Engerekler ve çıyanlardır,/ Bunlar,/ Aşımıza ekmeğimize/ Göz koyanlardır./ Tanı bunları/ Tanı da büyü." (1)

İnsanın İnsanı Sömürüsüyle Başlayan Gerçekleri Çarpıtma Dönemi

İlkel toplumun ilkel insanının doğaya uygun, özgürce ve insanca gelişimi sonucu üretim artmış, ancak ortaya çıkan artı ürüne el konmuş ve insanın insanı sömürüsü başlamıştır. İnsanın insanı sömürüsünün başlaması, insanda, hayvanlarda bile görülmeyen türde kötü özelliklerin belirmesine de yol açmıştır. Artı ürüne el koyanlar, önceleri belki de salt "zor"a dayalı bu eylemlerinin uzun ömürlü, güvenli ve kalıcı olması için, bu el koymanın en doğal hakları olduğunu söylemeye, üstelik karşı tarafı da buna inandırmaya başlarlar. Böylece toplumsal gerçekler başta olmak üzere birçok bilimsel gerçeğin çarpıtılma dönemi de başlamış olur.

Köleci krallar, kendilerini tanrıların yeryüzündeki temsilcileri olarak görmeye ve göstermeye başlar. *Tarih Sümer*'de Başlar adlı ünlü yapıtında Samuel Noah Kramer, Sümerlerden kalma onbinlerce kil yazıtta, Sümerli ozanların ve yazıcıların, kralların uzun uzun anlattıklarını, ama anne ve babalarından neredeyse hiç söz etmediklerini yazar. Çünkü Sümer krallarının *"genellikle yüce tanrı Enlil ve karısı Ninlil'den geldikleri söylenir. Hammurabi ise, babasının Marduk (Babilli Baştanrı) olduğunu söyleyerek övünür."* (2) Bu durum, dönemin köleci krallarının ortak özelliğidir.

Köle sahipleri ve köleci krallardan, feodal toprak beyleriyle feodal krallara, oradan da günümüzün uluslararası tekelci patronlar ve uzantılarına dönüşen sömürücü egemen güçler, insanların o güne değin edinegeldiği bilgi ve deneyimlerden, kendi çıkarlarına dokunan ne varsa ayıklayıp yok etmeye ya da çarpıtmaya başlarlar. Artık "yanlış" "doğru" olarak, "doğru"da "yanlış" olarak, "kara" "ak" olarak, "ak" da "kara" olarak belletilip insana dayatılır. İnsanın, ne yazık ki "uygarlık tarihi"ne de denk düşen bu olgu; katmerlenerek, derinleşerek, çok değişik boyut ve renk kazanarak, sanatsal (!) özelliklere de bezenerek o günden bugüne gelir. Böylece uygarlık tarihi; insanın insanı aldatmasının, hemen tüm gerçeklerin tersine döndürülüp çarpıtılmasının da tarihi olur. Her alanda doğruya ve güzelliklere giden kapılar kapatılmış, o güne değin hiçbir canlının bile bilmediği kötülük kapıları ise, yalnızca insanın önünde ve ardına değin açılmıştır.

Tarih çarpıtılır, toplumbilim (sosyoloji) çarpıtılır, felsefe, psikoloji, mantık çarpıtılır, doğabilimleri çarpıtılır ve evrim kuramı yok sayılmaya çalışılır. Dilbilim yazın (edebiyat), sanat, tıp, hatta coğrafya bile çarpıtılır ya da egemenlerin çıkarlarına dokunmayacak, "zararsız" biçimlere sokulur. 17. yüzyılda yaşayan İngiliz filozof Thomas Hobbes (1588-

1679); *"bir üçgenin açılarının toplamı iki dik açıya eşittir tümcesi, ticaret erbabının çıkarlarına ters düşseydi, tüm geometri kitaplarını o anda yaktırırlardı"* (3) diyecektir.

Bilimsel alandaki çarpıtma, bireyin yaşamının hemen her anına yansıyarak, insanın varlığı ve yaşamı neredeyse gerçek dışı bir yaşam durumuna gelir. Ortaya çıkan yaşamsal sorunlar görmezden gelinip gizlenir. Gizlenemeyecek boyutta olanlar için, gerçek ve bilimsel çözüm önerileri yasaklanır ya da dışlanır, topluma, yasal ama düzmece (sahte) çözümler dayatılıp benimsetilir. Bu "çözümler", sorunu daha da derinleştirir, ama ardından düzmece yeni "çözümler" yetişmekte gecikmez. Siyasal bir konudaki bir "görüş"ün doğruluğu için gösterilebilecek denli "kanıt ve belge"ye karşı, onun yanlışlığı için de o denli "kanıt ve belge"nin bulunabileceği bir duruma gelinir. İşte bu toz duman içinde, toplumun kafasının iyice karıştığı bir sırada, insanın icadı "demokrasi"nin de en yüce aşamasına varılmış olunur!

Haklılık, belgeler, kanıtlar, bilimsellik gibi kavramlar anlamlarını çoktan yitirmiştir. Ne zamandan beri? İnsanın insanı sömürüsünün başladığından, köleci toplumsal düzenden beri. Eski Mısır'dan bir atasözü şöyle; *"Güçlüysen belgelerini ırmağa at. Güçsüzsen de öyle yap"*

Yalnızca siyasal davranışlar değil, sıradan bireyin sıradan davranışları da, taban tabana karşıt iki açıdan değerlendirilebilir olmuştur. Olumlu bir davranışın olumsuz olarak, olumsuz bir davranışın da olumlu olarak değerlendirilmesi işten bile değildir. Emile Chartier Alain (1868-1951), bir davranışa şöyle bir yorum getirir; *"Adamın biri düşman siperlerine kadar gidip öldü. Öldü ama, ben de size pekala diyebilirim ki; 'adam kaçıyordu, yolunu şaşırdı, ya da düşmana teslim olmak için gidiyordu oraya'. Gördünüz mü şimdi? Artık kafanız hayranlık duygusuyla, aldanmış olmak korkusu arasında bocalasın dursun."*(4)

Evrensel bir dünya insanlığı için çaba göstermenin, hatta umutlar beslemenin kapıları kapatılmış, ya da yolları dikenlerle kaplanmıştır. Din, dil, ırk, renk ayrımı gözetmeyen, insanı etiyle kemiğiyle yalnızca "insan"da kucaklamayı düşlemenin yolları, acı ve gözyaşı ile kaplanmıştır. Barışın, sevginin, kardeşliğin, eşitliğin yollarına, savaşsız, sömürüsüz bir dünya düşlerinin yollarına mayınlar döşenmiştir. Öyleyse ne yapacaktır bu insanlar? Erich Fromm 1955'de yazdığı *Sağlıklı Toplum* adlı kitabında *"ne yapar bu insanlar ve bu gençler?"* diye sorduktan sonra bunu şöyle yanıtlar: *"Kaçıp içkiye, filmlerle avunmaya, suçluluğa, nevroza ve deliliğe sığınmaktan başka ne kalıyor geriye yapılacak?"* (5)

Yabancılaşan İnsan

Aklıyla, fikriyle, bilinciyle, insan olan insan; insanın insanı sömürüsünün başlamasından bu yana, tarihine, toplumuna, emeğine, emeğinin ürününe, kendi öz çıkarlarına, kısacası insanlığına "yabancılaşarak" insan karşıtına dönüşmüştür. Orhan Hançerlioğlu, *Felsefe Sözlüğü*'nde yabancılaşmayı kısaca: *"kendinden 'başka'da belirerek kendine karşıt bir duruma geçme"* (6) olarak tanımlar.

İlk kullanımı Rousseau'ya, Hegel'e ve burjuva ekonomistlere dayanmakla birlikte, yabancılaşma kavramını ekonomik, toplumsal, tarihsel tüm yönleriyle ilk ele alan Karl Marx'tır (1818-1883). İnsanın insanı sömürüsünün ve insandaki yabancılaşmanın, zorunlu ve geçirilmesi gereken bir aşama olduğunu söyleyen Marx, *1844 Elyazmaları* adlı yapıtında ağırlıklı olarak insandaki yabancılaşmayı işler. Marx'a göre; burjuva *"ekonomi politik... emeğin özündeki yabancılaşmayı gizler... emek, zenginler için tansıklar (mucizeler), ama işçi için yoksunluk... üretir. Saraylar, ama işçi için inler üretir. Güzellik, ama işçi için solup sararma üretir. Us, ama işçi için budalalık, aptallık üretir. İşçi ne kadar çok zenginlik üretir, üretimi erk ve hacim bakımından ne kadar artarsa, o kadar yoksul duruma gelir. Ne kadar çok meta üretirse, o kadar ucuz bir meta olur. İnsanların dünyasının değersizleşmesi, nesnelerin dünyasının değer kazanması ile orantılı olarak artar. Emek sadece emtia üretmekle kalmaz; genel olarak emtia ürettiği ölçüde, kendi kendini ve işçiyi de meta olarak üretir... Bundan şu sonuca varılır ki; insan (işçi) artık kendini ancak yemek, içmek ve çoğalmak gibi hayvanal işlevlerinde, bir de olsa olsa konutta, süslenmede vb. özgürce etkin duyabilir, insan işlevlerinde ise ancak hayvanlığını duyar. Hayvanal insanal, insanal da hayvanal duruma gelir. İnsanın kendi emek ürününe, kendi yaşamsal etkinliğine, kendi cinsil varlığına yabancılaşmasının dolaysız bir sonucu da şudur: insan insana yabancılaşmıştır."* (7)

Kapitalizmde insan, yabancılaşmayı en çirkin ve aşırı boyutlarda yaşar. Kitleler ve toplumlar, egemen güçlerin çıkarları doğrultusunda, kan, gözyaşı ve binbir kötülüklerle birbirlerine kan kustururken, yaptıklarının doğruluğuna "inançları" tamdır. Bilimsel, ekonomik, siyasal, toplumsal vb. alanlarda hiçbir şey öğretilmeyen insan, tam bir bağnazlıkla, her şeyi bildiği yanılgısındadır. Hiçbir konuda hiçbir bilgisi olmayan insan, her alanda, hiç kimseyi dinlemeyecek denli "uzman"dır! Yaşamı boyunca bir kitap karıştırmamış kişi; insan, toplum, doğa, yaşam felsefesi gibi konularda bir toplumbilimciye ders vermeye kalkacak denli bilgilidir! Üstelik bu durum öylesine olağandır ki, Montaigne (1533-

1592) 16. yüzyılda şunları yazar: *"Kendi aklımı beğenmekle her insanın her gün yaptığını yapmış oluyorum. Kim kendini akılsız sayabilir? İnsanın kendini akılsız sayması mantıkça da mümkün değildir. En zavallı, en allahlık insanlar bile akıldan yana paylarına razıdırlar. Başkalarında bizden daha fazla yiğitlik, beden gücü, deneyim, yetenek, güzellik görebiliriz; ama akıl üstünlüğünü kimseye vermeyiz."* (8)

Her alanda her türlü yalana baş köşede yer verilmekte, ne denli çirkinlik ve kötülük varsa sırtları sıvazlanıp insana dayatılmaktadır. Gerçek, doğru, güzel; sakıncalı kılınmış, neredeyse suçlu ilan edilerek üzerine çullanılır olmuştur. Daha MÖ. 5. yüzyılda Sokrates, Hipokrates'le geçen bir konuşmasında; *" Bilim satın almak, gıda satın almaktan çok daha tehlikelidir"* (9) saptamasını yapar. Nitekim köleci efendiler, kendisine baldıran zehiri içirmekte gecikmeyeceklerdir.

Ekonomik ve toplumsal yapı tüm alanlarda "sınıf" gerçeğiyle işlerken, toplumun bilinci bu gerçekten uzak tutulmaktadır. Siyasal "doğru", siyasal tartışmalarla bulunabilir olmaktan çıkmıştır. Öteki canlılar içinde dil ve konuşma yeteneğini geliştiren yalnızca insan olmasına karşın, insanın insanı sömürüsü, onun bu yeteneğini de boşa çıkarmış, üstelik bu yetenek, onun kandırılması yolunda kullanılır olmuştur. Hayvanlar koklaşa koklaşa anlaşırken, insan konuşa konuşa anlaşamamaktadır. Belki de bu nedenle olsa gerek, yanlışlar ve önyargılarla beslenen insan üstüne Oscar Wilde; *"İsa'dan beri kimse kimseye bir şey öğretememiştir"* demektedir. Alman şair, yazar ve düşünürü Goethe de (1749-1832) 1822 yılında şu saptamayı yapar: *"İnsan sarrafının inanması gerekir ki, hiç kimse muhalifinin delilleriyle ikna olmaz"*. (10)

Yabancılaşmış insanın önyargılarla örülü kişiliği üzerine yine Goethe'nin şu sözü, insan üstüne kuşkularımızı daha da artırır: *"Hiç kimse bildiğinden fazlasını işitmez; kimse hissedebildiğinden, hayal edebildiğinden ve düşünebildiğinden fazlasını algılamaz."* (10) Yabancılamış insanın kulakları, kafasındaki "bilgilerden" başkasını duymamakta, beyni yeni bilgileri algılamamaktadır. "Doğru"nun karşı tarafta bulunması olanaksızdır! Kişinin, yıllardır inanageldiği "bilgileri" yanlış diye bırakıp, karşıtının bilgilerini benimsemesi, neredeyse insanın doğasına aykırı bir duruma getirilmiş, kişinin kendini yadsıması gibi görülmeye ve gösterilmeye başlanmıştır. Nerede ve kimin elinde olursa olsun, "doğru"nun benimsenmesinin insanca olduğu ve insana yalnızca bunun savunulmasının yarar getireceği unutulmuş, unutturulmuştur.

"Yalan" kolay kılınmıştır. Yalana inanmanın hiçbir güçlüğü ve tehlikesi yoktur. Bilimsel bir gerçeği savunmak, onun tersini savunmaktan daha güç bir duruma getirilmiştir. Doğruyu söyleyen dokuz köyden kovulmaktadır. İnsanın önündeki sorunlar büyüyüp çözümsüzleştikçe, insan, kendine ve sorunlarına yabancılaşmış, yabancılaştıkça da sorunları büyüyüp karmaşıklaşmıştır.

Çağının oldukça ilerisinde olan, ünlü *Deneme*ler'in yazarı Montaigne bile şöyle yazar: *"Çokkez başıma gelmiştir: Oyun olsun diye kendi düşüncemin tam tersini savunayım derken kafam o tarafa öylesine kendini vermiş, bağlanmıştır ki, kendi düşüncemi yersiz bulmaya başlayıp bırakmışımdır."* (8)

İnsandaki kötülüklerin, doğrudan uygarlığın kendisinden kaynaklandığını söyleyen ve; *"hiçbir çekişmeye meydan vermeyecek denli açık söylenmiş bir gerçek olmadığı gibi, aldatıcı bir mantıkla desteklenemeyecek hiçbir yalan da yoktur"* diyen Jean Jacques Rousseau (1712-1778), insanın aldatılabilirliğinin sınırsızlığı üzerine 18. yüzyılda şu gerçekçi saptamayı yapar: *"Diyelim ki adamın biri gece yarısı çıkıp 'gündüz' diye bağırıyor bize. Alay ederiz onunla. Ama o adama bir mezhep kuracak denli vakit ve olanak sağlayın; er geç partizanları doğru söylediğini 'kanıtlamayı' başarırlar"* (11)

20. yüzyılda Bertolt Brecht ise; *"yerine göre insan, iki kere iki dört eder kadar, iki kere iki 'beşi'i de öğrenebilir"* (3) diyecektir.

Emperyalizmin, Sovyetler Birliği'ni çökertmesinden sonra en üst düzeyden bir yöneticimiz bir konuşmasında sevinçle; *"artık sosyal devlet anlayışı çöktüü"* diye haykırmış, onu dinleyen topluluk da bu sözü, elleri patlarcasına alkışlamıştır. Sovyetlerin çökertilmesinden sonra emperyalizmin saldırılarının yoğunlaştığını, insanın elinden birçok hak ve özgürlüklerinin alındığını anlamak pek güç değildir de, bunu aynı halka muştu (müjde) verir gibi söyleyebilen politikacımızla, her türlü sosyal hakları gerileyecek olan insanlarımızın alkışlarla karşılamasını anlayabilmek oldukça güçtür. İnsandaki yabancılaşmanın boyutu korkutucudur. Bunlar, 21. yüzyıla giren ve doğanın en yetkin ürünü olan insan için hiç de yenilir yutulur şeyler olmamalıdır.

"İncil'ler Bizim Oldu. Topraklarımızsa..."

Kristof Kolomb 1492'de Amerika kıtasına çıkar. Ardından başta İspanyollar ve İngilizler olmak üzere "uygar dünya" bu yeni kıtanın üstüne çullanır. Bu kıtanın, ateşli silahları tanımayan "yerli" halkından milyonlarca insan yok edilir. Geri kalanlar, uygar Batılılara boyun eğmesi öğretilerek "uygarlaştırılırlar". Yaklaşık 2.400.000 yerliden çok azı kalmıştır. (12) Hıristiyan misyonerler de, dirençleri kırılmış

yerli halkı Hıristiyanlıkla tanıştırıp onları Hıristiyanlaştırırlar.

Çevrilen Amerikan filmleri, *"vahşi ve saldırgan"* yerlilere karşı, Amerikalıların bu "uygarlık savaşı"nı işleye işleye günümüz dünya insanını hem *"eğlendirir"* hem *"eğitirken"*, Amerikan sinema sanayicilerinin de kasalarını doldurur.

Daha sonraki yıllarda bir Kızılderili şef şunları söyleyecektir: *"Beyazlar geldiklerinde yanlarında yalnızca İncil'leri vardı. Yıllar geçti. İncil'lerle kiliseler bizim oldu. Topraklarımızla dağlarımızsa Beyazların."*

Kapitalizmin tüketim dayatması sonucu bir yandan insanın, bir yandan da doğanın tüketilip yok edilmesi karşısında ise yine bir Kızılderili, Şef Sealth, 1854'te şöyle konuşur: *"Şunu iyi biliyoruz ki... yeryüzü insanoğluna ait değildir, insanoğlu yeryüzüne aittir. Herşey, tıpkı kanın bir aileyi bağlaması gibi, birbirine bağlıdır. Yeryüzünün başına ne gelirse, yeryüzünün evlatlarının da başına gelir. İnsanoğlu yaşam ağını örmedi, o yalnızca bu ağdaki bir ilmek. İnsanoğlu bu ağa ne yaparsa, gerçekte kendisine yapar".*(13)

Çoğu uygar insanda bile görülmeyen bu derin felsefi görüş, *"ilkel"* bir insanın görüşüdür.

Açlık İçin Yürüyen Açlar

Hintlilerin Hindu dininde inek kutsal bir hayvan sayılmaktadır. Bu nedenle inek eti yemeyen Hintliler bu hayvana hiç zarar vermez, onu rahatsız bile etmezler. Caddenin ortasında yatan bir inek, araç akış yolunun değişmesine neden olur, yine de yerinden kaldırılmaz. Gandhi'den sonra Cavaharlal Nehru (1889-1964) Hint toplumunu binlerce yıllık uykusundan uyandırmak için birçok yenilik getirir. Ancak bunların bir kısmı geri teper. Kutsal ineklerin yoksul Hint halkınca yenmesi için çıkarılan yasa da bunlardan biridir. Nehru'nun kızı İndira Gandhi (1917-1984, bir suikast sonucu öldürülmüştür); *"Bu çağda böyle battal inançlarla bir toplum ilerleyemez. İnek kesilecek ve eti yenecektir. Tıp biliminin yasak etmediği hiçbir yiyecek, içecek haram olmaz."* der. Ancak başta başkent Delhi (7 Kasım 1966) olmak üzere ülkenin birçok bölgesinde ayaklanmaların patlak vermesi önlenemeyecektir. Hindu egemen güçlerinin kışkırtmasıyla sokağa dökülen yığınlar, kentleri kanlı gösterilerle altüst ederek, ineklerin yenmesi için çıkarılan yasanın kaldırılmasını isterler. Konuya; *"Hindistan aç. İnek eti haram!"* çelişkisini vurgulayarak giren Falih Rıfkı Atay, ayaklanmaya katılan aç Hintlilerin yürüyüşünü anlatan Batılı bir gazeteden şu alıntıyı yapar: *"Hepsi bir deri bir kemik. Sayıklamalar içinde binlerce iskelet. Daha da aç olanların yürüyüşe katılma güçleri yok. Kafalarında ne kendilerinin, ne çocuklarının, ne de yirmi milyon can çekişenin yaşama kaygısı var. Hepsi 'kutsal inek'i korumak için gösteri yürüyüşünde. Bir gösteri yürüyüşü ki, açlığa karşı değil, açlık için."* (14)

Hitler Almanyasında Bir 'Ana'

Alman ırkını dünyanın efendisi yapmayı düşleyen Hitler, erki ele almadan yazdığı Mein Kampf'ta (Kavgam) şunları da yazar; *"Propaganda... daima hissiyata ve pek az da akla hitap etmelidir... Manevi seviyesini, hitap ettiği topluluğun içindeki kafaları en dar olanların anlayabileceği biçimde tutmalıdır... Gençler şunu öğrenmelidirler; hiç yanıt vermemektense herhangi bir biçimde yanıt vermek daha iyidir".* (15) Bunları yazan adam, uygarlığın ortasındaki "kültürlü" 80 milyonluk Almanya'da erki seçimle ele geçiriyordu. Sonra "kavgasını" yaşama geçirmek için, "üstün" Alman ırkını arkasına alıp insanlığa saldırdı. Bu tasarısı, Alman halkı cephelerde tükenene değin uygulanacaktı.

20. yüzyıl dünya uygarlığının ortasındaki Alman toplumu, bu çirkin ve olanaksız düşün peşinde sürüklendi. Sonra işler bozulmaya başladı. Tüm Alman erkekleri, dört yanda süren savaşta kırılıyor, sonra daha küçük yaştakiler sürülüyordu. Savaşın kötüye gittiğinden söz etmek yasaktı. Propaganda Bakanlığı hep "başarılar"dan söz ediyordu. Hitler faşizmini erke taşıyan Alman toplumunun payına da, tartışmasız ölüm düşüyordu.

Ancak gerçek savaş haberlerini BBC radyosundan dinleyenler de vardır ve bunlar, duyduklarını çevrelerine pek söyleyemeseler de, çoğalmaktadır. Kentlerin sokaklarında üstleri kapalı ve çirkin araçlar dolaşmaktadır ağır ağır. Evlerinde gizli gizli BBC'yi dinleyenleri saptar bu araçlar antenleriyle. Yakalananlar önceleri toplama kamplarına gönderilirken, şimdi doğrudan ölümle cezalandırılmaktadırlar.

İşte bu ortamda, oğlu savaş pilotu olan bir Alman kadınına, oğlunun savaşta kaybolduğu, bu yüzden öldüğüne karar verildiği Alman Hava Kuvvetleri Luftvaffe tarafından bildirilmiş. Ancak "her hafta Alman tutsaklarının kimliğini bildiren BBC, Londra'dan verdiği listede, kadının oğlunun da adını ilan etmiş. Ertesi gün pilotun anasına, dostlarından tanıdıklarından oğlunun sağ olduğuna ve İngiltere'de tutuklu bulunduğuna dair sekiz mektup gelmiş" (16)

Sonra ne mi olmuş? İşte bundan sonrası insanlık için utanç verici! Öldüğünü sanan oğlunun yaşadığını öğrenen "ana", dost ya da akraba bu sekiz kişiyi, BBC'yi dinledikleri için polise bildirip hepsini yakalatmış.

(Sürecek)

ÖĞRENMEDEN DÜŞÜNENLER

Halldun ŞEN

Ali Fil *İnsancıl*'ın 123. sayısında "Bir Toplum-dilbilimci Aranıyor" başlıklı yazısıyla "Osmanlıca-Türkçe Sansür" (1) başlıklı yazımı, bugüne kadar bana verilen yanıtların ortak noktalarından biri olan, bilgi edinmeden fikir edinmenin dayanılmaz çekiciliği içinde eleştiriyor. Bu tür eleştirilere, Türkiye'de öğrenmeden düşünenlerin sayısının bol olması nedeniyle alıştım artık. Umudum, bir gün, ilerde Türkiye'de düşünerek öğrenenlerin ve öğrendikten sonra düşünenlerin çoğalmasıdır.

Ali Fil diyor ki, *"Anlaşılan Halidun Şen'in eline Fransa'da bitirdiği üniversiteden öyle bir ölçü vermişler ki, milim şaşmıyor. Nasıl bir dilbilim yetisi ise, Osmanlıcayı hiç kuşku duymadan ayrı bir dil ilan edebiliyor."* (2)

Benim Fransa'da bitirdiğim üniversitede bana verilen ölçülerden birisi, belli bir bilgi düzeyine ulaştıktan sonra, elde edilen bilgilerin sorgulanmasıdır, örneğin doktora tezini yöneten hoca ve hocanın hocasının ya da diğer bilim adamlarının, konunuzla ilgili olma koşuluyla, bugüne kadar kabul görmüş düşüncelerinden yanılgılı olduğunu düşündüklerinizi, karşıt savlar geliştirerek tezinizde işleyebilirsiniz. Bundan dolayı hocanız savunmaya girebilmeniz için gerekli olan imzasını vermemezlik etmez. Hatta tezinizi hazırladığınız yıllarda hocanız sürekli, bu tez ile seçtiğiniz konuda kendisinin ve jüri üyelerinin üstüne çıkmanız gerektiğini anımsatır size. Geldiğim ortam bu, elde ettiğim ölçüler de bu ortamın ölçüleri. Bu ölçüler bilgiyi sorgulamayı sever, ancak tek koşulu vardır, o da önce belli bir bilgi birikimine sahip olunmasıdır.

Osmanlıca ve Türkçe'nin iki ayrı dil olduğuna bakın, Agah Sırrı Levend 1972 yılında nasıl anlatıyor, *"Tekke edebiyatı ile halk edebiyatının dili Türkçe idi. Klasik edebiyatın dili ise Arapça ve Farsça'nın etkisi altında büsbütün başka bir yol güden yapma bir dildi. O halde ilk günden beri yan yana yürüyen, iki ayrı dille karşı karşıya bulunuyoruz demektir. Bu iki dil yıllar boyunca hep karşı karşıya gelmiş (...)"* (3)

Ben bu düşünceyi dil-yetisi-bilimlerinin günümüz bilgileri ışığında yeniden kaleme aldım. Eğer Ali Fil dil-yetisi-bilimlerinin günümüz temel bilgileri öne sürüldüğünde, kulaktan dolma bilgilerle "Dilbilimde birçok farklı, kimileri uzlaşmaz yönelim ortadayken, siz dilbilim adına nasıl böyle kesinlemeler yapabiliyorsunuz?" (3*) diyorsa dil-bilimdeki temel bilgilerin, ortak bilgiler olduğundan ve benim eleştirdiği yazımda "dil-yetisi-bilimleri günümüz bilgileri" olarak öne sürdüğüm bilgilerin temel (ortak) bilgiler olduğundan bile habersiz demektir.

Sayfa 25, paragraf 6'da "Dilbilim adına değilde kendi adınıza konuşsanız, (...) kuşkuyu elden bırakmayan dilbilimcilere haksızlık etmiş olmayacaksınız." diyor Ali Fil. Uzman bir dil-bilimci olarak, dilbilim adına (bu bilim dalının günümüz bilimsel gerçeklerini) konuşabilirim. Tıp adına konuşacak halim yok elbette. Dil-bilimin temel (ortak) bilgilerinden kuşku duyan bir dil-bilimcinin, dışardan bilgi ithal eden değil de, içerde bilgi üreten bir dil-bilimci olması gerekiyor, böyle biri yok Türkiye'de. Kaldı ki Türkiye'de dil-yetisi-bilimleri fakültesi olmadığı için dil-bilimcinin yanı sıra, toplum-dil-bilimci vd. yetişmiyor, yok, Türkiye'dekiler dilcidir, dil-bilimci vd. değil.

"Bu günün bilgileri" ya da "dil-yetisi-bilimlerinin günümüz bilgilerine göre" dendiği zaman, sözü edilen bilim dalında ya da dallarında günümüzde ulaşılan sonuçların değişkenliği vurgulanmaktadır. Diğer bir deyişle ilerde elde edilecek bilgiler ışığında, günümüz bilgilerinin bizleri ulaştırdığı sonuçların daima değişime uğrayabileceği düşüncesi yatmaktadır. Bu ayrıntıyı anlayabilmek için bilim adamı olmaya gerek yok, biraz dikkatli ve serinkanlı okuyalım yazıları yeter.

Ali Fil bilgi edinmeden fikir edinme serüvenini şu cümleyle sürdürüyor. "Sayın Şen, yeryüzündeki dil aileleri dediğinizin üstünde dilbilim de henüz tam olarak karara varamamış ki." (4) İçinde bulunduğumuz dil aileleri konusunda, diğer konularda da olduğu gibi, Ali Fil bilgisizliğinin kurbanı olmuş ya da bilgiyi çarpıtıyor, belki de işine öyle geliyor.

Dünyanın ünlü dil-bilimcilerinden olan A. Meillet ve Marcel Cohen'in yönetiminde bir grup dil-bilimcinin ortak çalışması olarak ortaya konulan Dünyanın Dilleri "Les Langues du Monde" (5) adlı yapıt olsun, yine dünyanın tanıdığı ünlü bir dil-bilimci olan Bernard Pottier yönetiminde dil-bilimcilerin hazırladığı "Le Langage" (6) adlı yapıt olsun, dil-bilim ve dil-yetisi-bilimleri sözlüğü (7) olsun (listeyi uzatmamak için burada kesiyorum) ve diğerleri olsun hepsi dil aileleri konusunda uzlaşmıştır.

Merrit Ruhlen Dillerin Kökü "L'Origines des Lan-

gues" (7) ya da asıl adı ile "The Origine of Language" adlı yapıtında dil ailelerini oluştururken, dil-bilimin yanısıra arkeoloji ve moleküler biyolojiden yararlanmıştır. Özellikle dünyaca tanınan genetikçi Luigi Luca Cavalli-Sforza'nın bu çalışmaya katkısı çok önemlidir, zira bildiğimiz dil ailelerinin moleküler biyolojinin verilerine göre sağlaması yapılmıştır.

Son olarak, dil-bilimde dil aileleri üzerindeki uzlaşmayı gösteren başka bir yayın daha yapıldı, o da Homo eraktüs'ün Dili "La Langue d'Homo eractus" diye başlık atan ve tüm sayıyı bu konuya ayıran Bilimler ve Gelecek adlı dergidir "Sciences et Avenir" (9). Bu derginin 34 ve 35. sayfalarını kapsayan dil aileleri haritası, dil-bilimin bu konuda nasıl bir uzlaşma içinde olduğunu gösteren başka bir tanıktır. Sözü edilen derginin bu sayısı (özel sayıdır), dilin biricikliğini savunan Merrit Ruhlen'in düşüncesi ile karşıt düşünceyi oluşturanlar arasındaki tartışmaya yer vermiştir, burada tartışılmayan konuysa dil aileleri konusudur. Sanırım Ali Fil'in mantığına göre dünyanın tanınmış dil-bilimcileri de kuşkucu dil-bilimcilere haksızlık ediyorlar günümüzün bu ortak (temel) bilgisini tartışmayarak, bu ne biçim bir dil-bilimse (!) dil alleleri konusunda günümüz bilgilerine göre kesinlemeler yapıyor (!?).

Bana verilen yanıtlardaki ortak noktalardan biri de, yazmadıklarımın, yazmışım gibi gösterilmesidir. Ali Fil de yazmadıklarımı yazmışım gibi gösterme hünerine sahip olanlardan biri. Ali Fil hünerini ortaya döküyor "(...) Osmanlıcayı kül tabakasına benzeterek Türkçeyi örtüp koruduğunu söylüyorsunuz. Ardından bu kül tabakası yüzünden Türkçenin doyasıya yaşanmamış olduğunu ekliyorsunuz. Osmanlıcanın Türkçeye yararı mı olmuştur zararı mı, anlaşılmıyor." (10) diyerek. Bense "(...) Osmanlıca merkezî gücün diliydi. Türkçe ise Anadolu insanının dili olarak, üstüne serpilen külün altında yaşam savaşı verdi." (11) diyorum. Burada, kül tabakasına benzettiğim Osmanlıca'nın Türkçe'yi örtüp koruduğu anlamı bu cümlenin neresinde? İster anlam-bilim açısından, ister metin-bilim açısından incelensin, Ali Fil'in cümlemdeki anlatılmak istenen düşünceyi nasıl çarpıttığı hemen görülür. Türkiye'de bu işi yapanlara ben "anlam çarpıtıcısı" adını taktım, yeni bir meslek türü bu da (!). O kül tabakası altında soluk almaya çalışan, yani yaşam savaşı veren Türkçe'den söz ediliyor. Bir üniversite mezunu çıkıp da Ali Fil'in dediği gibi "Osmanlıcanın (...) Türkçeyi koruduğunu söylüyorsunuz" dediği zaman, ben ona, yazmadığım bir şeyi yazmışım gibi gösterme hünerine sahipsiniz derim, bunun diğer adı da anlam çarpıtıcılığıdır. Karşımdaki bir ilkokul mezunu değil ki cümlemi anlamamış diyeyim. Osmanlıca elbette Türkçe'ye zarar vermiştir. Bilim ve felsefe dili olarak Türkçe gelişememiştir Osmanlıca'nın üstüne serptiği küller altında.

Ali Fil bilgisizliğin kolunda fikir edinmeyi sürdürerek diyor ki, "Osmanlıcayı hiç kuşku duymadan ayrı bir dil olarak ilan edebiliyor. Tümce yapısını bir kenara koyup sözcük kökeni ve yapısıyla bu denli kesin belirlemeler yapabiliyor!" (12) Ben ne diyorum, "Osmanlıca ve Türkçe'yi yan yana koyup incelediğimizde ses-bilgisi, ses-bilim biçim-ses-bilim vd. açısından tamkarşıtlık mevcuttur. (...) ya da ses-birimleri oldukça farklıdır. Osmanlıca'da, Türkçe'nin bel kemiğini oluşturan biçim-ses-bilimsel bütünlüklerden söz bile edemeyiz." (13) Bu yazılanlar hakkında bilgi sahibi olsaydı Ali Fil, kalkıp da bana "Tümce yapısını bir kenara koyup sözcük kökeni ve yapısıyla bu denli belirlemeler yapabiliyor!" diyemezdi.

Salt tümce yapısı benzerliği, yapay bir dil olan Osmanlıca ile Türkçe'nin tek bir dil olduunu gösterir bir veri değildir. Zira dil-bilimci iki dilin aynı aileden olduğunu kesin bir biçimde belirleyebilmek için, iki dilin sesçil özelliklerinin uygunluk kuralları-nı bulup çıkarmak zorundadır. Bu, günümüz dil-biliminin olmazsa olmaz koşuludur. Osmanlıca ile Türkçe arasında, eylemler dışında, bu iki dilin sesçil özelliklerinin uygunluk kuralları var mıdır? Yoktur. Ali Fil vardır diyorsa, bu kuralları yayınlasın, bilim dünyasının ona bir teşekkür borcu olur. Bu iki dil arasındaki sesçil karşıtlıkların yanında ses-bilimsel (sözü edilen iki dilde ses-birimler farklıdır), biçim-ses-bilimsel karşıtlıklar (biçim-ses-bilimsel bütünlükler Osmanlıca'da yoktur, Türkçe olan eylemler dışında), biçim-bilimsel karşıtlıklar vardır (sekiz ünlüses uyumu, ünsüzses uyumları, ünlüses ünsüzses uyumu gibi. Bunların hepsi sesçil olduğu kadar da biçim-bilimseldir Türkçe'de).

Şöyle bir düşünelim tümce yapısı Türkçe'yle hemen hemen aynı olan Osmanlıca'yı halk anlayabiliyor muydu? Doğal olarak anlayamıyordu. Agah Sırrı Levend'in dediği gibi, "Bu iki dil yüzyıllar boyunca karşı karşı gelmiş, halk ile aydın birbirinden kopmuştur." (3) Hiç kimse kalkıp da Anadolu halkı Osmanlıca konuşuyordu diyemez, bunu söylemeye kalkanlar halk şiirinin, Anadolu türkülerinin, fıkralarının, tekke edebiyatının dilinin Türkçe olduğunu unutmak isteyenlerdir.

"(...) bazı bilgisi kıt solcular" (14) sözüm Ali Fil'in epey canını sıkmış, ama ne yazık ki gerçekler hep can sıkıcı, hatta can yakıcıdır. Çok sesli klasik müziği bile sol düşünceye aykırı görenler bazı bilgisi kıt solculardır. Uzman dil-bilimciye, toplum-dil-bilimcinin yapması gereken çalışmaları yüklemeye çalışan bazı bilgisi kıt solculardır, örneğin Mikhail Bakhtine'in "Le Marxsisme et la Philosophie du

Langage" (15) adlı yapıtındaki çalışmaya benzer çalışmaları bir dil-bilimciye yüklemeye çalışanlar da yine bazı bilgisi kıt solculardır. **Dil-bilim olmasa da insanlar Türkçe konuşuyor diyen de bilgisi kıt bir solcuydu. Bu mantık, tıp olmasa da insanlar doğuyor, yaşıyor ve ölüyor mantığıdır.**

Ali Fil, eleştirdiği yazımdan yapmış olduğu alıntıların, bırakın paragrafını, sütununu, sayfasını bile belirtmemiş. Bana verilen yanıtlarda rastladığım kronik hastalıklardan birisi de budur. Ali Fil, bu davranışıyla, okurun, yapılan alıntıların doğruluğunu kontrol etme ve bu alıntıları içinde bulunduğu bağlama göre değerlendirme, böylelikle fikir edinme özgürlüğünü engelliyor. Okur hangi veriye dayanarak, Ali Fil'in yapmış olduğu alıntıları tek, tek eliyle koymuş gibi bulacak benim yazımda? Ali Fil gibi eli kalem tutanların düşüncesi, "okur arasın bulsun, bana ne okurun harcayacağı zamandan, işim gücüm yok da okur için sayfa, sütun, paragrafmı belirteceğim, hadi canım sen de, laf mı bu senin söylediğin." tipte bir düşünce biçimidir, onlar için okur yoktur, salt kendileri vardır. Zamanınsa hiç mi hiç değeri yoktur bu tür insanlar için. Ne yazık ki Türk insanın büyük bir çoğunluğu zamanı babadan kalan bir miras gibi bol, bol ve hiç düşünmeden harcıyor.

Alıntılar

1. Halidun Şen, *Osmanlıca-Türkçe Sansür*, İnsancıl, sayı 121, Kasım 2000, sayfa 42-44.
2. Ali Fil, *Bir Toplum-Dilbilimci Aranıyor*, İnsancıl, sayı 123, Ocak 2001, sayfa 25, paragraf 6.
3. Agah Sırrı Levend, *Türk Dilinde Gelişme ve Sadeleşme Evreleri*, 3. Baskı, TDK, Ankara, 1972, sayfa 11-12.
3* 2nin aynısı, sayfa 25, paragraf 6.
4. 2nin aynısı, sayfa 25, paragraf 6.
5. *Les Langues du* Monde, par un groupe de linguistes sous la direction de A. Meillet, Marceh Cohen, Editions Slatkine, Genève-Paris, 1981, 2 cilt 1294 sayfa.
6. Le Langage, sous la direction de Bernard Pottier, Les encyclopèdies du savoir modernes, Paris, 1973, 544 sayfa.
7. Dictionnaire de Linguistique et des Sciences du Langage, J. Dubois, M. Giacomo, L. Guepin, C. Marcellesi, J-P. Marcellesi, J-P. Mèvel, Larousse, Paris, 1994, 514 sayfa.
8. Merrit Ruhlen, L'Origine des Langues, traduit de l'anglais (États Unis) par Pierre Bancel, Editions Belin, 1997, 288 sayfa, Titre original: The Origin'e of Language. Tracing the Evolution of the Mother tongue.
9. L'Homo eractus, Sciences et Avenir, Hors-Série Décembre 2000 - Janvier 2001.
10) 2nin aynısı, sayfa 25, son paragraf.
11. 1in aynısı, sayfa 43, sütun 1, paragraf 2.
12. 2nin aynısı, sayfa 25, paragraf 6.
13. 1in aynısı, sayfa 43, sütun 1, paragrag 1.
14. 1in aynısı, sayfa 43, sütun 2, paragraf 3.
15. Mikhail Bakhtine, Le Marxsisme et la Philosophie du Langage (essai d'application de la méthode sociologique en linguistique), traduit du russe par Marina Yaguello, Editions Minuit, Paris, 1977, 229 sayfa.

ÇOCUKLAR GÖRMESİN

Ustam ustam güzel ustam
kornasından, ortasına çöl kalbimin
bilye sesleri ve çocuk gülüşleri akan
suyu güneş kokulu
bir çeşme yapabilir misin

Damarlarını kesmişler suların
her dehliz bir kan hücresi
dünü onarabilir misin bu durumda
ya yarını yaratabilir misin

Yüzümüz diken tarlası
bilmem kaç milâttan bu yana
ki avuçlarımızdan can dökülmede

Çocukların görmez yanından
kanı suyla yıkadın hadi

Ya geri döndürebilir misin
(yitik bir canı...

İlhan Kemal KAPLAN

SELA

Hayri ERDOĞDU

Susuzluktan ölmekte olan ağaçların çevrelediği antik Yunan tiyatrosunun bulunduğu Aristo meydanına taksicilerin yolu kapama eyleminden dolayı zor yetişmiştim. Çevreme hiç bakmadan ellerinde çeşitli dergiler ve posterler olan insanların arasına girdim. Yine bir avuç insandık ve bazıları gerçekten üzgün görünüyordu. Ak saçlı, elinde asası bulunan, göğsünde 'Ahmet' yazısı bulunan bir adam, "Ey okuyucu, burada bulunma nedenimizi biliyorsun. 10 yıldan uzun süredir çeşitli zorlukları aşıp insanlara ulaşan *İnsancıl*'ın helvasını şu gördüğünüz kazanda kaynatacak mıyız?" dedi. Sarışın genç bir kız "dergiyle daha yeni tanıştım. Bir şeyler yapamaz mıyız? Helva değil de, yeniden doğum çöreği yapsak..." dedi. Ağlamaklı orta yaşlarda bir kadın "evet, bakın, dergiye ihtiyacı olan genç bir arkadaş ne kadar güzel söyledi," deyip ağlamaya başladı. İşim vardı. Memleket kan revan içinde kalmış, inanılması gereken tüm değerler değersizleşirken, yine aynı lafları duymak beni sinirlendirmişti. Toplantıyı yöneten Ahmet, "Ey ahali *İnsancıl*'ı nasıl bilirdiniz? Aranızda derginin helva kazanında şekeri olanlar var mı?" diye sordu. Elini kaldıranlardan biri de bendim. Ahmet yanıma gelip "Onu nasıl bilirdin ey kul?" diye sordu. Ne diyeceğimi bilemiyordum. "İyi ya da kötü; bitirin şu töreni, başka cenazelere yetişeceğim," dedim. "Ya kul; sen ki helvada şekerin olduğunu itiraf ediyorsun, sen ki burada bulunmayı son görev olarak addediyorsun; nedir seni buraya çeken? Vicdan mı?" dedi. (Vicdan...) C.G.'nin bu konuda dedikleri aklıma geldi. Ne o ne de Berrin orada yoktu ve herkes bana bakıyordu.

"Ben... ben..." durdum. "Evet, sen..." dedi. Ahmet gözümün içine bakıp duruyordu. Beni elimden tutup sahneye çıkardı. "Gel şu meydana da içini dök," dedi. Yerimden kalkıp sahnenin ortasına çıktım. İnsanları, özellikle de bu coğrafyanın insanlarını hiç sevmiyordum. Korkaklık, yalancılık, sahtekarlık, teslimiyet, kendini kandırma... her türlü pisliğe bulaşmış insanların yarattığı kayıp cennetin sahtekar melekleriydik bizler.

"Ben..." deyip kafamı kaldırdım. Ve yürüyerek konuşmaya başladım.

"Ben bundan üç yıl önce sadece bu kentte izlenen küçük bir TV kanalında adının sonradan C.G. olduğunu duyduğum adamın sunduğu bir programda tanıdığım Özgür Üniversite'ye gittim. Kent merkezinin kıyılarındaki bakımsız binadan içeri girip derslere baktım. 'Türkiye'de ve dünyada sol' dersini hemen seçtim. Bir sınıfta kurulan ve üç kişinin oturduğu kayıt komisyona geçtim. Adının Hakmet olduğunu sonradan öğrendiğim biri, iki ders daha seçebileceğimi söyledi. ÖÜ başladığında, "Türkiye'de ve dünyada sol" dersinin sorumlusu Hakmet'in özellikle önerdiği bir dersi hemen bıraktım. Birkaç hafta sonra sayısı ona inen, araştırma komisyonunda da yer aldığım "Türkiye'de ve dünyada sol" dersinin cenaze namazını kıldık. Demek ki solun ömrü bu kadardı, diye düşünüp Felsefe derslerini denemek istedim. Kimseden izin almadan üç haftadır devam eden derse girdim. Sınıf tıklım tıklımdı ve kılıksız, pos bıyıklı hoca Aristo'yu anlatıyordu. Aristo; tam adamımı buldum derken, dersi veren C.G. adındaki bir belayı başıma saracağımı bilmiyordum. Birkaç ders sonra C.G. bana 'sen! 18. Bauliverd'i okuyup, bize anlatacaksın!' dedi. Sevgili dedem Bakunin'e yaptıklarını affedemediğim uzaklarda kalan eski dedem Marks... Sinir bir teklifti. C.G. beni dersten atmasın diye 'olur' dedim. Kitabı alıp okumaya başladım. Ertesi haftaki derste C.G. derste beni aradı. 'Buradayım' dedim. 'Kitabı okuyor musun?' diye sordu. 'Okuyorum' dedim ama ders anlatmaya hiç niyetli değildim ve kesinlikle kaytaracaktım. O sıralarda, C.G.'nin *İnsancıl* adlı kapağıyla, sayfa düzeniyle bana banal gelen dergiyi de alıp okumaya başladım. Dergideki 'kırmızı şapka takan Katerine abla/ ince sesli muslukçu Mustafa abinin aşkı/ sana begonyalı balkonunda...' diye başlayan şiirler, çoğunlukla hep yarım bıraktığım öyküler bana hiç hitap etmiyordu.

Yüzü Çinliye benzeyen dev kadın Berrin'in insancıl tarafını okşayan şiirleri, C.G.'nin Yıldız Güncesi (dedikoduya meraklıyım da!) Afşar Timuçin'in 'kendimle konuşma'ları, Güner Altıntaş, Esatoğlu'nun yazıları derken, bu albenisi hiç olmayan dergiyi her ay alır oldum.

Ben de yazıyordum. Günün birinde ciddi bir günlük gazetenin Pazar ekinde yayınlanacağını hayal ettiğim yazılarımı, biraz da C.G.'nin şerhinden korunmak için ona verdim. 'Ben bunları okurum,' deyip kağıtları alıp hemen çantasına attı. Bir hafta sonra dersten önce, bana 'yazılarını okudum. Onları yayınlamak isterim,' dedi. Verilen sözlerin çok çabuk unutulup verilen sözlere inananların

enayi yerine konulduğu Yalancılar Cenneti'nde, C.G.'nin yazıları bir yerlerde unutacağını düşündüğümden vicdanen rahatsız oldum. Ve yazılarım hiç beklemediğim hızda, ertesi sayıda yayınlandı. Dergiyi elime aldığımda heyecanlandım. Kendine aşık biri gibi yazımı defalarca okudum. Ben iyi yazan biriydim ve *İnsancıl* benim gibi birini bulduğuna şükretsin, diye düşünürken yazılarımda nelere dikkat etmem gerektiğini düşündüm. O sıralarda, bomba gibi olacağını ümit ettiğim bir kitap üzerine çalıştığımdan dergideki yazılar çok önemliydi. Yazılardaki olası eksiklikleri(mi), hataları(mı), başarıları(mı) bana öğreten bu dergiye gidip gelmeye başladım. C.G.'nin ve Berrin'in dersleri dışındaki yaşamlarını yakından gördüm. Orada yeni insanlarla tanıştım. Dergide yayınlanan hiçbir yazıya hiçbir şekilde müdahale edilmemesini, önceleri yadırgadıysam da, zaman içinde kişinin kendi evrimini daha sağlam temeller üzerine inşa etmesinde bunun daha doğru yol olduğunu gördüm. Yazmak değil de, iyi yazmak hiç de kolay değildi. *İnsancıl*'a yakınlaşmakla derginin sorunlarına da yakınlaştım. Onlara tanıdık tefecilerden para buldum ve ödeme zamanı gecikince "Bana ne senin *İnsancıl*'ından; batarsa batsın! Tefeci beklemez!" diye bağırdım. C.G.'nin bir paket sigaraya sınıfları doldurduğu Özgür Üniversite'nin de umurunda değildi derginin batması! C.G. İstanbul yetmiyormuş gibi, İzmir'lere de gidiyordu ve kapitalizmin herkese dayattığı bazı gerçekler vardı. İdealizm ise, çoğunlukla kullanılıp unutulmak için vardı. Eski bir komünist olarak, hep gizli köşelerde kendi bireysel tatminlerini yaşayan komünistlerin çoğuna uzun zamandır kuşkuyla yaklaştığım aklıma geldi. Kapitalizmi hala bilmeyen -zavallı Marks- komünistlere değil de, bunun acımasız kurallarına kafayı taktım. Kapitalizm acımazdı, sahtekardı, vahşiydi ve ayakta durabilmek için bunların bilinmesi gerekiyordu. Sözde idealist olan ÖÜ'den tanıdığım bazılarının kendi geleceklerini oluşturmak için girdiği çirkin insan ilişkileri de bu çerçevede değerlendirilmeliydi. Yeni yayınlanan kitabını tanıtmak için bin takla atan köylü kurnazı yazarlar, bu kurumun sağladığı ilişkilerle bir yerlere varmaya çalışan insanlar... C.G.'yi düşündüm. Rakı sever adam, bir paket sigaraya gidiyordu. Hayatım kurslarda geçmişti. C.G.'ye 'kendi okulunu açıp niye orada ders vermiyorsun?' dedim. Çekindi. Bazı korkularından bahsetti. Üzerine gittim. Sonunda ikna oldu. Sonra Esatoğlu'nun büyük çabalarıyla yer bulundu. El birliğiyle Cağaloğlu'ndan Taksim'e taşınıldı. Ben yurtdışına gittiğimden bu çalışmalarda hiç olmadım. Atölye kurulurken de bazı "haklı" nedenlerle ortadan kayboldum. Atölyede verilen derslere de girmek istemiyordum. Kaçmak için hep haklı nedenlerim vardı. Günde 8 gazetenin geldiği dergi bürosuna gidip arada ismarladığım ama çoğunlukla ismarlanan çayları mideye bir güzel indirdim. C.G.'nin 'yoksa sen de, iki ayrı cebinde farklı paralar taşıyanlardan mısın?' gibi laflarına hiç renk vermeden 'yukarıda Zeus var; hiç yapar mıyım?' deyip yalan söyledim. Ayıp olmasın diye atölyeye kayıt oldum. Dokuz yaşında veletlerle tiyatro kursuna katıldım. 'İnsancıl'a yardım komitesi'ne ön ayak oldum ve bir toplantıda 'sen de her şeyi söylüyorsun ama taşın altına hiç elini atmıyorsun" diyen adamlarla muhatap oldum. Sonra..."

Durdum. Etrafımdaki kalabalığa baktım. Salya sümük ağlayanlar, kafası öne eğik insanlar... Her yer çok ama çok kirliydi ve ben düzenin her türlü pisliğinden uzaklaşmaya çabalarken ne denli boka battığımı görüyordum.

Ahmet, "eee... Sonra..." dedi.

"Sonra... Bu dergi yaşamalı diye düşündüm."

"Neden?" (Neden?) "Ben bu kadar günlük gazeteyi nerede okuyabilirim? Bu kadar bedava akıl kimlere danışabilirim?" dedim. Aklıma kapısını rahatlıkla tıklatıp, gizli aşkım Şadiye'ye selam verip C.G.'ye ve Berrin'e 'helvayı hazırlayın da hep birlikte mideye indirelim!' dediğim günler geldi! "Pis Anarşist! Bölücü, yıkıcı herif!" diye bağırarak ayağa kalkan kız yanıma geldi. "Ben bu herifi tanırım! Onun ne bok olduğunu bilirim!" dedi. Üzerime yürüdü. Ben de ona saldırdım. Kimse araya girmedi. Kız yerde yatarken "Kahrolsun *İnsancıl*! *İnsancıl* okuma, okutma!" diye bağırarak oradan uzaklaştım. Meydana çıktım. Kilise çanlarının selaya karıştığı bir alanda oturup kara defterimi açtım. İki cenazeyi kaçırmıştım ve bunun sorumlusu herkese kapısını açan hep bu dergiydi.

DÜĞÜN

Galata'dan seyrediyorum Marmara'yı
martılar aç ve yorgun
çatanalar lodostan kaçmış...

Gemiler kalkıyor evlendiğin şehre
gemiler hiç dönmemecesine.

Ele varsan da
varlığın sevinçtir bana
mutlu ol
ara sıra yaz yeter.

Mustafa TURAN

YENİDEN MERHABA!

Server ACİM

Merhabalar,

Uzunca bir süredir *İnsancıl* dergisine yazı yazamamanın ızdırabıyla aylardır kıvranıp durduktan sonra, geçenlerde Cengiz beyi arama cesaretini kendimde var gücümle toplamaya çalıştım ve dergiyi aradım. Cengiz bey ise her zamanki derviş hoşgörüsüyle beni selamladı. Kendisine yazılarıma bunca aradan sonra devam edebilir miyim... kabul eder misiniz diye sordum. "Tabii. Niye kabul etmeyelim Server bey." cevabını aldım. Sevincimi size anlatamam. (05.02.2001-Pazartesi)

Gerek Yıldız Teknik Üniversitesi, Sanat ve Tasarım Fakültesi'ndeki yoğun çalışmalarım; gerekse Levent Kırca & Oya Başar Tiyatrosu'na yazdığım "Kadıncıklar", "Sefiller" ve "Küçük Nasrettin" müziklerini bestelemek, orkestral düzenlemelerini hazırlamak, stüdyo kayıtlarına girmek hayatımın oldukça geniş bir zaman dilimini kaplamış ve eşimle boğaz boğaza gelmiştim. Ancak şu sıralarda yapmam gerekenleri bitirmiş durumdayım. Artık şu günlerde iyi ve nitelikli çalışmalara bir besteci olarak imza atmış olmanın mutluluğunu yaşıyorum. Büyük bir huzur içindeyim. Sebebi, istediğim işi severek yaptığım, güzel şeyler ürettiğimi ve bunu insanlarla, seyirciyle paylaşıyor olmamdan kaynaklanıyor galiba. Geçen bu süre içinde siz okuyucularımı ihmal ettim, ama yukarıda anlattığım sebeplerden dolayı yoğun bir tempo içinde yazı yazmaya konsantre olamadım. Geçen bu süreç içinde tabii ki hayata bakışımda, yaşamı ele alışımda farklılaşmalar oldu. Bazı insanların hayatımdaki yerini daha da iyi duyumsamaya ve derinden farketmeye başladım. Müzik üzerine, sanat üzerine yeniden düşünebilmek, müzik sanatının bilime uzaklığını ve yakınlığını yeniden gözden geçirmek imkanına sahip olduğum bir süreç yaşamaktayım. Sürekli sorgulamanın getirdiği bir düşünsel arayış dönemi yaşıyorum. Böylesi bir arayışın insanları geliştirdiklerine de çok inanırım. Hayatın iyi-kötü, acı-tatlı yanlarının biraz daha farkına varmak, sonra da kendinize dönüp sahip olduğunuz herşeyin farkına bir kez daha varmak; sonunda da "şükürler olsun" diyebilmek sanırım en güzel duygu olsa gerek.

Bu arada birkaç gün önce Selçuk Başar'ın vefat ettiğini sabah gazeteyi açar açmaz görmek beni çok üzdü. Çoğu kimse tanımaz eminim. Çünkü kendisi namusuyla efendiliğiyle yaşayan çok iyi bir müzikçiydi. Zaten sorun burada başlıyor. Selçuk Başar son derecce Avrupai düşünen, müzik anlayışı da çok Avrupai olan bir kişiliğe sahip, çok değerli bir insandı. İstanbul Gelişim Orkestrası'nın beyin takımında yer almış, pop müziğin ilk yıllarında 1970'lerde İstanbul'da sadece iki adet Ses Kayıt Stüdyosu'nun olduğu dönemlerde hemen hemen tüm kayıtlarda bizzat bulunmuş. Türk Pop Müzik Tarihi'nde çok önemli bir yeri olan değerli bir müzikçi idi. Ancak, düzeysiz niteliksiz müzikler yapmadığı için, Türkiye onu tanıyamadı.

Çok sık tartışılan ya da tartışılmaya çalışılan konularda bir de "Pop Müzik Nereye Gidiyor"dur. Bunu tartışmanın hiç gereği yok. Çünkü Pop müzik diye apayrı bir mefhum kalmadı. Bugün Pop müzik adı altında yapılan parçalarda Türk Müziği çalgıları ile Batı Müziği çalgıları birarada kullanılıyor. Bence mahsuru yok. Ama birkaç kişi dışında aranjörü, şarkıcısı, yapımcısı dahil son derece eksik ve yetersiz müzik bilgisine sahip olunduğu için, ortaya güzel çalışmalar çıkmıyor. Avrupa ve Amerika'daki Pop Müzik okullarında çalıcı, besteci yetiştirilirken, "Music Businness" adı altında müzik yapımcılığı eğitimi de verilmektedir. Bu eğitimin içinde müzik teorisi ve kuramı, bir enstrüman çalma gibi eğitimler de vardır. Bu eğitimden geçen kişi hayata müzik eğitimi almış bir prodüktör olarak atılır. Böylece müzik sektörünün kaderini belirleyecek olan müzik yapımcısı daha aydın ve bilinçli kararlar verebilme özelliğine sahip olur. Bir ülkenin kültür-sanat politikasının belirlenmesi kadar o ülkenin eğlence politikasının da belirlenmesi çok önemli bir konudur. Ülkenin dinleyici profilini iyi tanıyan yapımcılar, verecekleri kararlarda daha gerçekçi davranacaklardır. Ancak ülkemizin Müzik Yapımcısı profiline baktığımızda bu kişilerin müzikten anlamadığını görebiliriz. Bence burada üniversitelerin müzik bölümlerine çok önemli bir iş düşmektedir. Gerek Konservatuvar, gerekse diğer üniversitelerin Müzik Bölümleri "Music Businnes" eğitimine hemen başlamalıdırlar. Gelecek yazıda sizlere Amerika'da hangi üniversitelerin hangi bölümlerinde "Music Businness" eğitimi verilmekte ise, bulabildiğim örnekleri sunmaya çalışacağım. Hoşçakalın.

İNSANCIL'A MEKTUP

Merhaba Sevgili İnsancıl Okurları,

Sizlerin de bileceği gibi Cengiz Gündoğdu, İnsancıl'ın 2000 yılı eylül sayısında Vedat Türkali'nin Güven adlı romanını eleştirdi. Bu eleştiri yazısını kendi görüşlerine göre haklı bulanlar da oldu haksız bulanlar da. Hatta bu yazıyı Türkali'ye karşı yapılmış bir saldırı olarak nitelendirenler de oldu. Ben açıkça söylemeliyim ki Güven'i okumadım. Ama Türkali'nin Gündoğdu'nun Güven'i eleştirmesinden dolayı ona karşı yaptığı saldırıyı (eleştiriyi değil) okuyunca çok üzüldüm.

Türkali yazısında Gündoğdu için "altını kirleten yaşlı" yorumunu yapıyor ve şöyle devam ediyor. "Kuduz it gibi saldıranlara hoştunuz inceliğiyle yanıt vermek, hele bir genç için soylu davranıştır." Sizlerin de anlayacağı gibi kuduz it Cengiz Gündoğdu oluyor. Bana göre Türkali'nin bu sözleri Gündoğdu'nun eleştirilerinde haklı olduğunu gösteriyor. Çünkü Türkali, Gündoğdu'nun eleştirilerine karşı verecek cevap bulamamış ona "altını kirleten yaşlı, kuduz it" gibi sözlerle hakaret etmeye başlamıştır. Çaresiz bir insanın yapacağı şeylerdir bunlar. Bu bir nevi karşınızdaki kişiyi haklı çıkarmaktır. Tipik türk insanının karakteridir bu. Bir tartışma sırasında karşısındaki kişiye verecek cevap bulamadığı zaman saldırıya geçer tipik türk insanı. Türkali de bunu hakarete dönüştürürek Gündoğdu'yu yıldırmaya çalışıyor. Bilimsel bir tartışmadan kaçınıp işi didişmeye dönüştürüyor.

Büyük bir baş yapıt olarak nitelendirilen Güven'in yazarının düştüğü hale bakın.

Acaba şimdi Gündoğdu'nun eleştiri yazısını saldırı olarak nitelendirenler Türkali'nin bu davranışı hakkında ne düşünüyorlardır.

Murat Yaşar ONARAN

Yaşamın Anlamı Sevgi, Anlamsızlığı Aşk mı?

Bütün Dünya dergisinin Ocak 2000 sayısında Einstein'ın mutluluk formülü çalışma ve zenginlik olarak görülüyor, tabii yanınızda çok "boş" konuşan biri ya da çevrenizde büyük bir gürültü varsa, mutluluk "sessizlik"de olabilir, demeye getiriliyor. "Oh be dünya varmış" sözü buradan geliyor galiba. Ama ben yine de "Tolstoy"cuyum; yaşamın anlamını, dolayısıyla mutluluğu sevgide, daha doğrusu sevgiye olan inançta görüyorum.

"Hayatın kaçınılmaz olarak kendi ölümümüzle yok olmayacak bir anlamı" varsa o da ne başarı ne de zenginliktir. Sevgidir, sevgi... Sevgili bir ömür boyu, hatta öldükten sonra da "sevgili" kalır ama başarılı insan "galip sayılır bu yolda mağlup" durumu hariç de başarısızlığa düşebilir; zengin, zenginliğini yitirebilir. İstenirse kaybolmayacak tek gücümüz ve "zaafımız" sevgi.

Sevgi sayesinde üretiriz. Birer "meyva" olan ve dünyaya bizden "izler" bıraktığımız çocukları üretmeyiz yalnızca, Zeki Coşkun'un yazdığı gibi kadınlara "bakın ben nasıl akıllıyım, yetenekliyim" demek için yazarız, sanat yapıtı üretirlz. Sevginin olduğu her yere başarı ve zenginlik gelir de, her başan sevgiden güç almaz ve zenginlik sağlamaz; her zenginlik de başarının değil, çoğu zaman "kurnazlığın", bazen de "acımasızlığın" yani sevgisizliğin ürünüdür.

Çetin Altan mutluluğun anahtarını şöyle veriyor: "Havuz ya da deniz kenarı, içki ile ızgara et, müzik ve sevişme." İnsanların aşağı-yukarı tüm çabası "bu" diyor. Ona göre insanlığın dramı da: "Gençken çok geniş ufuklu olup Afrika'daki açları düşünürken, yaşlanınca (küçük bir evim, bir karım, bir çocuğum olsun) denmesi." Bunu bir kız arkadaşıma anlatmıştım da ondan "ne insanlığın dramı, insanlığın mutluluğu, avuntusu bu be" yanıtın almıştım. "Bazılarının dramı bazılarının avuntusu oluyor" deyip geçelim en iyisi.

Nermi Uygur için de mutluluk bir dağın tepesine çıkıp oturmak değil, o tepeye çıkış süreci. Çünkü tepede olmak bir "an"lık bir olay ve bitiyor; çıkma çabası ise kimi zaman "bir ömre bedel" Mutluluk ulaşılan değil, adlandırılan ve ulaşılması ümidi ile kovalanan bir saka kuşu sanki. Sevgiliye de ulaşınca, dağın zirvesine çıkmış gibi "iniş kaçınılmaz mı?"

Buradan "Aşk"a gelebiliriz. Aşk deyince de "ulaşınca bitiyor" diyebilir miyiz? Ahmet Haşim'e sorarsanız, aşk ulaşınca bitiyor değil, ulaşmayınca aşk. "Karanlıklar şairi", karanlığı, sevgiliyi olduğu gibi değil, kafasında canlandırabildiği gibi görmesine olanak verdiği için seviyor. "Hayaller her zaman gerçekten güzeldir."

Sait Faik, uzaktan aşık olduğu ve ailesinin "ondan uzak dur" dediği esmer kızı, arkadaşlık teklifini kabul ettiği için niye dövdü dersiniz? Ya ailesiyle çatışmayı göze alamadığından, ya da ulaşınca "büyü" bozulduğu için.

"Sen uyurken" adlı filmde kadın-erkek ilişkisinin sürmesi de "ipucunun" yakalansa bile "ipin" ele geçirilmemesine bağlanıyor. "Belki bir gün onun (sevgilinin) hakkında bir ipucu yakalarım ama bu hayatım boyunca ona (sevgiliye) katlanmayacağım anlamına gelmez. Nasıl olsa hayatım boyunca onun (sevgilinin) gizlerini çözemem, onu tam tanıyamam."

Aşkın bencillik olduğunu söyleyenler de oluyor. Tam tersine olabileceğini düşündüren bir haber "bencil cenneti" Batı'dan geldi: Batıda bazı gençler libidolarını kliniklerde azaltarak, kızlara ayıracağımız vakti daha iyi değerlendirebiliriz, diye düşünüyorlarmış. O zaman aşk değil, aşık olmamak bencillik.

Sondan bir önce iyi dileklerimizi ünlü güldürücü Cem Yılmaz'ın başına gelenle verelim: Bir çifte "sevgili misiniz?" diye sormuş Yılmaz, onlardan "hayır karı-kocayız" yanıtını almış. Siz hem sevgili hem eş olmayı becerin.

Bu yazının başlığını "mutluluk sevgi, mutsuzluk aşk mı" diye de koyabilirdik. Aşk'da acı var çünkü. Ama "mazoşist" olmayana bile zevk veren acı.

Gürcan ARITÜRK

YILDIZ GÜNCESİ

Cengiz GÜNDOĞDU

14 Şubat Çarşamba

Tarih bilincinden yoksun kişiler, yaşadıkları dönemi çok önemserler. Yaşadıkları dönemdeki kurumları, olayları nerdeyse kutsallaştırırlar. Herhangi bir sorunun çözümünü de, dönemle sınırlandırırlar.

Kişinin, bu söylediklerimden kurtulması da pek kolay değildir. Sözgelimi Aristoteles... Aristoteles çağını aşan bir filozoftu. Ama site konusunda dönemini aşamadı. Yaşadığı dönemle değerlendirdi siteyi. Sitesiz bir insanın yaşayabileceği, Aristoteles'in düşüncesinde yoktur. Ama o dönemde bir tarih bilincinden sözedilemez. Aristoteles'e göre tarih döngüseldi. Bugün öyle mi... Tarihe baktıkta nelerin buharlaştığını kolayca görebiliriz. Bu, bizi, kendimize getirmeli. Konuşurken, eylerken, yaşadığımız dönemi değil, uzun bir geleceği ölçüt almalıyız.

Bütün bunları Nazım Hikmet tartışmaları için söylüyorum. Nazım Hikmet'e vatandaşlık verilmesi gündeme geldikte kimi kişiler, "Hayır. Mümkün değil. Nazım Hikmet vatan haini" dediler.

Böyle konuşanlar şunu hiç düşünmüyorlar.

İkiyüzyıl sonra vatan diye bir şey kalmazsa, ikiyüz yüzyıl sonraki gençlere Nazım Hikmet'in "vatan hainliği" nasıl anlatılacak.

İki yüzyıl sonra bir okulda şöyle bir sahne düşünüyorum. "Çocuklar, 20. yüzyılın yetkin şairlerinden Nazım Hikmet, vatan haini ilan edilmişti."

Çocuklardan biri soracak. "Vatan haini ne demek" Öğretici, bundan sonra uzun uzun vatanı anlatacak... ondan sonra hainliği...

Yazarlık Semineri'nde bu pazartesi klasik akımın yazarlarından Molier'i işledik... Şimdi bakın neler geliyor Moliere'nin başına. Tartuf oyunu, ana kraliçenin isteğiyle 1664 yılında yasaklanıyor. Moliere, bu oyunu, biraz değiştirerek 1667 yılında yeniden sahneye çıkarıyor. Oyun yine yasaklanıyor. Paris başpiskoposu, bu eseri oynayanları dinleyenleri, okuyanları afaroz edeceğini duyuruyor.

Moiere 17 Şubat 1673'de ölüyor. Din adamları, dini tören yapmıyorlar. Ölüsü ortada kalıyor. Sonunda kralın isteğiyle 24 Şubat 1673'de, ölü doğan, vaftiz edilmeden ölen çocukların yanına gömülüyor. Üstelik gece. Gizlice.

Şimdi 2001 yılındayız. Aradan 328 yıl geçti. Moliere'nin oyunun yasaklatan ana kraliçe kim, oyunu afaroz eden başpiskopos kim. Moliere'nin gömülmesine karşı çıkanlar kim. Hiçbirini bilmiyoruz.

Bütün bunların ötesinde Moliere'yi uçkurdan da vurmuşlar. Kızıyla evlendiğini söylemişler.

Bütün bunların, 324 yıl sonra hiçbir önemi yok, biliyorsunuz. Ama Moliere, eserleriyle... insana katkısıyla yaşıyor... insanlık durdukça da yaşayacak.

Kişi yaşadığı dönemde kimi eylemleri, kimi düşünceleri, "çok tehlikeli" bulabilir. Bu yüzden sinirlenir, kızar, sert sert konuşur. Kişi, belli bir konuda karar vermeden önce şunu düşünmeli. Ben, bugün bu olayı çok tehlikeli, dahası çok ahlaksız görebilirim. Peki ama, elli yıl, yüzyıl, beş yüzyıl sonra benim bu ölçütüm n'olacak.

Hem yaşadıkları dönemi, hem kendisini fazla önemseyenler, tarih bilincinden yoksun kişiler, geleceği hiç düşünmeden karar verirler. Ama gelecek bunları ezer geçer.

İnsanlarla, özellikle sanatçılarla ilgili karar verirken çok dikkat etmeli. Çünkü, sanatçı, bir süre sonra çarpar böylesi tarih bilincinden yoksun kişileri. Dönemin değerlerine göre sanatçıları suçlayanlardan hiçbiri, ama hiçbiri tokat yemekten, lanetlenmekten kurtulamamıştır.

Nazım Hikmet'e geldikte... Tarih bilincinden yoksun kişiler, adım adım gerilediklerini de göremiyorlar.

1960'a kadar Nazım Hikmet'in eserleri yasaktı. Yön dergisiyle bu yasak kırıldı. Şimdi eserleri okunuyor, oyunları sahneleniyor. Bugün sorun Nazım Hikmet'in vatan hainliğine geldi dayandı.

Bir süre sonra Nazım Hikmet'in "vatan hainliğini" kimseye anlatamayacaklar.

Peki, biz bugün olagelenleri değerlendirmeyecek miyiz, gelecek bizi suçlar diye. Hayır, söylemek istediğim bu değil. Bir davranışı, bir eseri, bir eylemi değerlendireceğiz. Ama bu değerlendirme o kişiyi suçlamaya, aforoz etmeye, kellesini koparmaya gitmemeli. Bir davranış bizim için yanlıştır, bir eser bizim için güzel değildir. O kadar. Bu durumda en fazla "yanıldı" denir bizim için.

Kendimden örnek vereyim. Sözgelimi, güzel bulmadığım eserleri eleştiriyorum *İnsancıl*'da. Belki de yanılıyorum ben. İlerde biri çıkacak, benim yanıldığımı gösterecek. O kadar. Ama ben, "Bu kitapları toplatmak gerekir. Dahası, bu kitapların yazarlarını hapsetmeli ya da sürgüne göndermeli" dersem işte o zaman gelecek kuşaklar beni çarpar... lanetler.

Devam ediyorum. Benim bir yaşama biçimim var. İnsanlarla aramda hep bir uzaklık vardır. Bu uzaklığı hep korurum. Ev gezmesine gitmem bile olağanüstü bir durumdur. Kimseyle haşırneşir olmam. Ne kimseyi fazla yaklaştırırım, ne kimseye fazla yaklaşırım.

Bu, benim yaşama biçimim. Ama böyle yaşamayanlar var. Hiçbir zaman bencileyin yaşamayanları eleştirmem. Öbür yaşam biçimlerini ahlakdışı saymam. Çünkü böyle bir tutum, kendi yaşam biçimini en doğru, en iyi diye görmek, öbür yaşam biçimlerini değil suçlamak, eleştirmek bile faşistliğin ta kendisidir.

Burda şunu söylemek istiyorum. İnsanlar, başkalarını "düzeltmek" için harcadıkları çabayı, kendilerini düzeltmek için harcasalardı, belki esenliğe ermişti insanlık. Yok, ille de başkalarını düzeltecekler.

Türkiye'de karışıklığın bir nedeni de bu, birilerinin birilerini düzeltmeye kalkması.

20 Şubat Salı

Tam bir çürümenin içindeyiz. Türkiye, çürüyor.

Çürümenin belirtileri,

- Bizler birkaç kuruşu bir araya getirme mücadelesi verirken Cem Uzan'ın New York'ta 26,5 trilyona ev alması,
- Kaba, görgüsüz kişilerin her alanda hızla yükselmesi,
- Hiçbir sorunun çözülememesi,
- Basının özgür olamayışı,
- Ne yaparsam yapayım, kimse ses çıkarmaz düşüncesinin yerleşmesi. Sözgelimi, piyasaya yeni çıkacak bir cep telefonun ilanları, gazetelerin birinci, ikinci, üçüncü sayfalarında yayınlanıyor. *Milliyet* gazetesinde kimliği belirsiz biri, kim kimle yatmış, onu yazıyor.

Ne yapılırsa yapılsın kimsenin ses çıkarmaması,

- Çürümenin etkisiyle hiç ummadık bireylerde kişilik çöküntüsü. Bunun sonucu güvensizlik, en yakınlarının bile dalaverici olduğu inancı. Bu inancın etkisiyle bireyin bunalımı.

Ekonomik sıkıntıdan sözeden Ticaret Odası başkanının, kızının düğünü için 100 milyar harcaması,

- Milli Güvenlik Konseyi toplantısında Cumhurbaşkanının Başbakana anayasayı fırlatması. Başbakanın toplantıdan ayrılması. Başbakan yardımcısının da anayasayı Cumhurbaşkanına fırlatıp, çıkıp giderken "Nankör kedi" demesi,

Ekonomik çöküş, bireyin içsel çöküşüne neden oluyor. İçsel çöküşe uğrayan birey, değil bin yıl ötesini, yedi gün sonrasını bile düşünemiyor. Metafiziği yıkılmış birey tarihten, gelecekten koparılmış bir günü yaşıyor. Kişisel açıdan günü kurtarmayı, sorumluluk sanıyor.

- Metafiziği yıkılmış birey, "Hep ben haklıyım, en doğrucu, en namuslu benim" diye kendini koruyor.
- Birey hep yakınıyor, hiçbir çözüm üretmiyor, çözüm üretenlere burun kıvırıyor.
- Her yapılanın yanlış, her üretimin, her mücadelenin eksik, tutarsız olduğunu söylüyor, ama kendisi kılını kıpırdatmıyor.
- Ortaklaşa hiçbir çalışmaya katılmıyor, düşüncelerini savunmuyor, böylece özerkliğini korduğunu sanıyor.

Kurulu düzenin istediği de buydu. Ama onlar buna "istikrarlı toplum" dediler. Tabii bu böyle gitmez. Gitmeyecek. Çünkü bu ülkede mücadele eden insanlar, kişilikli insanlar var.

21 Şubat Çarşamba

Yazarlık Semineri için bir kez daha yazarların hayatını inceliyorum. Bir süredir Shakespeare'leyim.

Felsefe nasıl benim için bir sığınaksa, yazarların tarihi de benim için bir sığınakmış. Bunun ayrımına yeni vardım.

Neden böyle oluyor bu. Şunu soruyorum kendikendime. Ben, yaşadığım dönemin insanı değil miyim yoksa. Moliere'in, Goethe'nin, Schiller'in, Shakespeare'nin dönemlerini mi özlüyorum. Özlenecek bir şey yok o dönemlerde. Sözgelimi, Shakespeare'nin döneminde veba salgınları kasıp kavuruyor İngiltere'yi. Ama şunu da söylemeliyim. Marks'la Engels'in, Goethe'yle Schiller'in dostluğu, gıpta edilecek bir dostluk. Benim yaşadığım dönemde böylesi dostluklar kurmak zor. Pırıltılı günler bitince yalnız kalıveriyor insan. Yaşadığım dönemde dost olmak için dost olmak yok. Bir nedenden ötürü, bir ilişkiden ötürü dost olunuyor. O neden kalktıkta, ya da ilişki bittikte dostluk da bitiveriyor. Eskiden çok üzülürdüm böylesi durumlara. Şimdi üzülmüyorum. Sessizlikle karşılıyorum dostlukların bitirilişini. Nice deneylerden sonra anlıyorum nedenler kalktıkta, o kişinin dostuğu bitireceğini.

Belki de Marks'in, Engels'in, Goethe'nin Schiller'in dostluklarını özlüyorum. Sanki onlar benim de dostlarımmış gibi onlarla yaşıyorum. İşte beni avutan nokta bu. Ama bunun da yanlış olduğunu düşünüyorum. Şundan ötürü. O çağlarda da kalleşlikler, arkadan vurmalar, pırıltılı günler bittikte çekip gitmeler yaşanmıştır. Goethe'yle, Schiller dost oldu diye, o çağı özlemek, o çağı yüceltmek doğru değil. Hem benim yaşadığım dönemde de böyle dostluklar kurulmuştur ben bilmesem de.

Onu bunu mu yargılıyorum dostluk kurulmadı diye. Hayır. Hiç sevmem, hiç doğru bulmam başka birini yargılamayı.

Ben, bu çağın adamı değilim. Bu çağın kültürü, bu çağın yaşama biçimi bana uygun değil. İğreti insan bu çağa uygundur. İğreti insan bu çağın gerçekliğini yorumlar. Oysa ben bu çağa bütünüyle, kökten karşı çıkıyorum. İğreti durmuyorum. Kuvvetle basıyorum. Nereye basarsam basayım, orası çatırdıyor.

Geçmiş çağları özlemiyorum... Yaşadığım çağla hesaplaşıyorum. Bu hesaplaşma sürecinde çok üzülüyorum. Çünkü önünde sonunda insan çıkıyor karşıma. Oysa ben insanı severim, insana inanırım. Çünkü bu dünyada bütün güzellikler onun eseri. Ama tam insanlaşamadı. Çirkinlikler yaptı. Yapmaya da devam ediyor. İşte burda tokatlıyorum insanı. Buğdayı evcilleştiren sen değil misin, o güzel romanları, o güzel şiirleri, o güzel senfonileri yaratan sen değil misin. Peki nedir bu savaşlar, işkenceler... Bütün bunların ötesinde doğru dürüst bir dostluk kuramıyorsun.

Utanmıyor musun.

Ben, insanın, gelecekte, hiç bir nedene dayanmaksızın dostluk kuracağına inanıyorum. İşte o çağda yaşamak isterdim. Ama ben o çağı içimde yaşatıyorum.

Dün, *Kültür Dostları Derneği*'nde şunu söyledim. Bir insan en azından bin yıl ötesini düşünerek yaşamalı. Anlık eylemler, anlık düşünceler, anlık çözümler insani değildir.

Bin yıl ötesini düşünerek yaşamak insanın metafiziğidir. İşte ben bu metafizikle yaşıyorum. Gelecek benim içimde. Ama içimle birlikte bu çağdayım. Bu çelişki, bu çatışkı yüzünden sık sık yıldırımlar düşüyor içime. Alev alev yaşıyorum.

22 Şubat Perşembe

Anatole France, *Edebiyat Hayatı* adlı eserinde antik dönemin şüpheciliği için şöyle der, "Kafalar çarpıştı ve gürültü patırtı içinde birbirine girdi.İşte o zaman şüphecilik doğdu. Bu felsefe büyük İskender'in ölümünden birgün sonra, güzelliğin ve gerçeğin bu klasik toprağını korkunç cinayetlerle kirleten askerlerin içki ve eğlenceleri arasında meydana geldi.

Hyperedes ile Demoshenes öldüler. Phocion baldıran zehrini içti.

Artık ne insanlardan ne Tanrı'dan beklenecek bir şey vardı."

Anatole France kuşkucu Pyrrhon için şöyle diyor, "Pyrrhon'a göre, iyilik ve kötülük hakkında bir kanı sahibi olmadığı zaman bütün felaket nedenleri ortadan kaldırılabilir. Çoğu zaman insanlar, hataları yüzünden kendilerini mutsuz kılarlar. İyi sandıkları şeyden yoksun oldukları da ona sahip oldukları halde kaybetmekten korktukları yahut da kötü saydıkları şeylere katlandıkları için ıstırap çekerler. Bu çeşit inanışı yok ediniz, bütün acılar ortadan kalkar."

Pyrrhon'nun bu düşüncesini biliyordum. Yine de irkildim okurken.

Gerçekten de değerlerimize göre acı çekeriz. Ne bizim için değerliyse, onu elde edememek, ya da onu yitirmek acı verir insana. Hiçbir şeye değer vermiyorsan tabii acı çekmezsin. Pyrrhon'u anlıyorum ama bu düşünceyi doğru bulmuyorum. Ancak, yazarlar, düşünürler, herşeyin altüst olduğu kaçgun dönemlerinde böyle düşünceler üretirler. Bu, insanı edilgenleştirir.

Ben, insani değerler için sonuna kadar mücadele etmeli diyorum. Böyle düşünüyorum. Bu mücadelenin o güne hiç katkısı olmayabilir. Dahası insan, mücadelenin boşluğunu da düşebilir. "Değer mi bu mücadeleye" diyebilir. Ama uzun erimli düşünürsek bunun böyle olmadığını anlarız.

3 Mart Cumartesi

Ecevit hükümeti yıktı batırdı ülkeyi. Şimdi, ciddi, sevecen bir insanın düşünmeyeceği noktada insanımız. Sokaklar, aç, sefil insanlarla dolu. Sermaye sınıfı dışında hiçkimsenin güveni kalmadı yarına.

Neden böyle oldu bu.

1923 yılında İzmir İktisat Kongresi'nde Türkiye'nin kalkınması için kapitalist yöntem seçildi. 1929'da kapitalist sistemdeki bunalım, Türkiye'yi etkiledi. Türkiye devletçilik yöntemini seçti. Ama bu, Türkiye'de kapitalist yaratmak için bir yöntemdi.

Kapitalist yaratmak için, çalışanın emeğine el koyacaksın. Bu yetmez başka ülkeleri de sömüreceksin. Türkiye'nin sömürecek ülkesi yoktu. Onun için durmadan halkını sömürdü. Halkın... çalışanın artı değerine durmaksızın el konulması ülkeyi yıktı batırdı. Aslında böyle olmayabilirdi. Türkiye'de kapitalist har vurup harman savurmasaydı, el koyduğu artı değerlerle yatırıma girişseydi, bizler bugün başka bir mücadelenin temsilcisi olurduk.

Şimdi bugün açlık noktasından nasıl çıkarız diye düşünüyoruz.

14 Mart Çarşamba

Bugün 58 yaşına girdim.

Bu ülkede 58 yıl yaşamak... düşündükçe ürperiyorum. Dün Serdar beyle Ilıcak Basımevi'nde konuşuyoruz. Serdar bey bir ara şöyle dedi, "Biz harcanmış bir kuşağız."

Serdar beyin bu sözü, içimi kanattı.

Gerçekten de böyle. Biz harcanmış bir kuşağız. Bunun temel nedeni bizim kuşağın sorumluluk bilincinin yüksek olmasıydı. Buna bir örnek vermek istiyorum.

Tarihini, şimdi tam anımsıyamıyorum. Çetin Altan *Milliyet* gazetesinde yazıyordu. Yayınlanmayan bir yazısı yüzünden *Milliyet*'i bıraktı *Akşam*'a geçti. Çetin Altan'la birlikte binlerce insan *Milliyet*'i bıraktı, *Akşam* aldı.

Ya *Cumhuriyet* olayı... *Cumhuriyet* yazarları gazeteden ayrıldıkta, gazetenin satışı bir hafta yüzbinlerden onbine düştü.

Yazarını, gazetesini böylesine koruyan, kollayan bir sorumluluk bilinci vardı bizlerde.

Ya şimdi... *Milliyet*'ten, *Hürriyet*'ten birçok yazar atıldı. Bu yazarların okurlarından tek bir ses yükselmedi. Böylesi sorumsuz, bilinçsiz, vurdum duymaz, yan geldimci bir okur var karşımızda.

Bu durum, bu edilgin okur, 12 Eylül'ün tam anlamıyla başarılı olduğunu gösteriyor. Son derece dikkatli, son derece yöntemli bir çabayla, bütün duyargaları dumura uğratılmış, algılama yeteneğini yitirmiş, kişiliksiz, edilgin bir insan yarattılar.

Bu insanın, elini, alev alev yanan bir ocağa sokuyorsun, kirpikleri bile oynamıyor. Sonra bu kişinin elini, alev alev yanan ocaktan çıkarıp, buza sokuyorsun, yine kıpırdamıyor.

Böylesi bir toplumun düştüğü durum şu. ABD'nin kaç eyaleti var, şu anda anımsamıyorum. ABD'nin eyaletlerine bir eyalet daha eklendi. O eyaletin adı Türkiye.

Bizler *İnsancıl Emekçileri*, ülkemizin içine düşürüldüğü bunalımdan ciddi bir biçimde etkilendik. Çok etkilendik. Gecelik faizlerin 2500'lere fırlatıldığı bir ülkede nerdeyse yerlebir olacaktık.

Şunu da söylemeliyim. Bu etkilenme beni sevindirdi. *İnsancıl*'ı nerdeyse çıkaramayacak kadar yoksullaşmanın sevindirici nasıl bir yanı olabilir.

Aristoteles, paradan para kazananı insandan saymaz. Aristoteles'in insandan saymadıkları, Türkiye'de bir gecede paradan para çıkardılar. Milyar çarpı milyara bir gecede el koydular.

Şimdi o paralarını para düşkünü kadınlarla, para düşkünü erkeklerle yiyorlar.

Ya ben de öyle biri olsaydım. Türkü oyunlarla insanın parasına el koysaydım, iyi mi olurdu.

İnsanla birlikte yoksullaştım. Bu yoksulluğa sevindim.

Aç kalmanın korkusunu yaşadım. Bu korkuya sevindim.

İnancımı yitirmedim ama. İnsan, bir gün mutlaka insan olmayanları altedecek.

palamut ağacı

uyuan devdir kök saldığın dağ
ölü yıldız yatağı
bağrını deştiğin toprak

gövdende; halka halka tarih yazılı
ihtişamlı yükselişi halkların
ölümcül yıkılışı kentlerin
koynunda gizi saklı

bir ezgi tutturur rüzgar yapraklarında
yenilgileri eskiden alıp güne eken
savrulup düşen savaşçı erlerin sesinden

neden dallarına konan güvercin yaralı?
binyıl tutsak binyıl asi
kanatır her uçuşunda yarasını mazi

artık dile gelsen
ve anlatsan insanca
kırık sazıyla ömür tüketmiş ozanların
sesinden
devam etsen bitmemiş kavganın
türküsüne

söylesene!
neden boynun bükük dünden bugüne
yaşlı palamut ağacı

Deniz TURAL

İNSANCIL DERGİSİNİ YAŞATMAK

Anıl MERİÇELLİ

"İnsancıl" dergisinin son sayısında (Mart 2001, sayı 125) Cengiz Gündoğdu'nun yazısını okuyunca canım yandı. Yazının başlığı: "Tabutuma Değil, İnsancıl'a Destek İstemiştim".

"Biz Şubat ayından başlayarak, ileri sıçrama olanakları araya araya geri çekileceğiz" diyor Gündoğdu. Türkiye'de yaşanan ekonomik kriz "İnsancıl"ı da etkiledi. Sayfa sayısı 64'den 48'e indi. Baskı sayısı da azaltıldı.

Yazının sonunda "İstikrar politikasıyla başedemezsek hem İnsancıl dergisini, hem İnsancıl Atölyesi'ni kapatacağız. Çünkü bu etkinliklerin getirdiği yükü, iki kişinin taşıması mümkün değil," diyor Cengiz Gündoğdu. Çok doğru. Bu dergi iki kişinin değil. Hepimizin. "İnsancıl"ı yaşatmak için hepimiz elele verelim. Biraraya gelip neler yapabileceğimizi düşünelim.

Derginin içine düştüğü sıkıntının ana nedeni ekonomik. Yöneticiler dizgiye, baskıya, kağıda ödenecek parayı bulmakta güçlük çekiyorlar. Kira borçlarını zamanında ödeyemiyorlar. Bu durumu aşmak için "İnsancıl"ı seven ikiyüz kişinin özveride bulunması gerek. İkiyüz kişi derginin İş Bankası'ndaki hesabına yirmibeşer milyon TL. yatırırsa bu sıkıntı aşılır. Bu paraya karşılık dergiye iki yıllık abone olabilirler. Ya da İnsancıl Yayınları'ndan yüzde on indirimli kitap alabilirler. Ben önümüzdeki ay (Nisan ayında) yirmibeş milyon lirayı kendi adıma, yirmibeş milyon lira da eşim Leman Boduroğlu adına, Cağaloğlu'ndaki İş Bankası 1095-437905 no.lu hesaba yatıracağım. Şair, yazar ve okur dostlarımdan da aynı özveriyi bekliyorum. Gelip hep birlikte İNSANCIL'I YAŞATALIM.

Bu girişimimizde başarılı olabilirsek ne mutlu bize.

İnsancıl Atölyesi

Nisan 2001 Seminer Programı

SEMİNERİ VERENLER	KONU	GÜN	TARİH	SAAT
SEVİM GÜNDÜZ	YAZARLIK	PAZARTESİ	2-9-16-23-30	18.30 - 20.30
TÜSEN ANG	İNSAN FELSEFESİ	SALI	3-10-17-24	18.30 - 20.30
BERRİN TAŞ	EDEBİYAT	ÇARŞAMBA	4-11-18-25	18.30 - 20.30
CENGİZ GÜNDOĞDU	FELSEFE II	CUMA	6-13-20-27	18.30 - 20.30
SARPER ÖZSAN	MÜZİK ÜSTÜNE SÖYLEŞİ	CUMARTESİ	7-14-21-28	16.00 - 18.00
CENGİZ GÜNDOĞDU	FELSEFE I	CUMARTESİ	7-14-21-28	19.00 - 21.00
MEHMET ESATOĞLU	TİYATRO	PAZAR	1-8-15-22-29	10.00 - 14.00